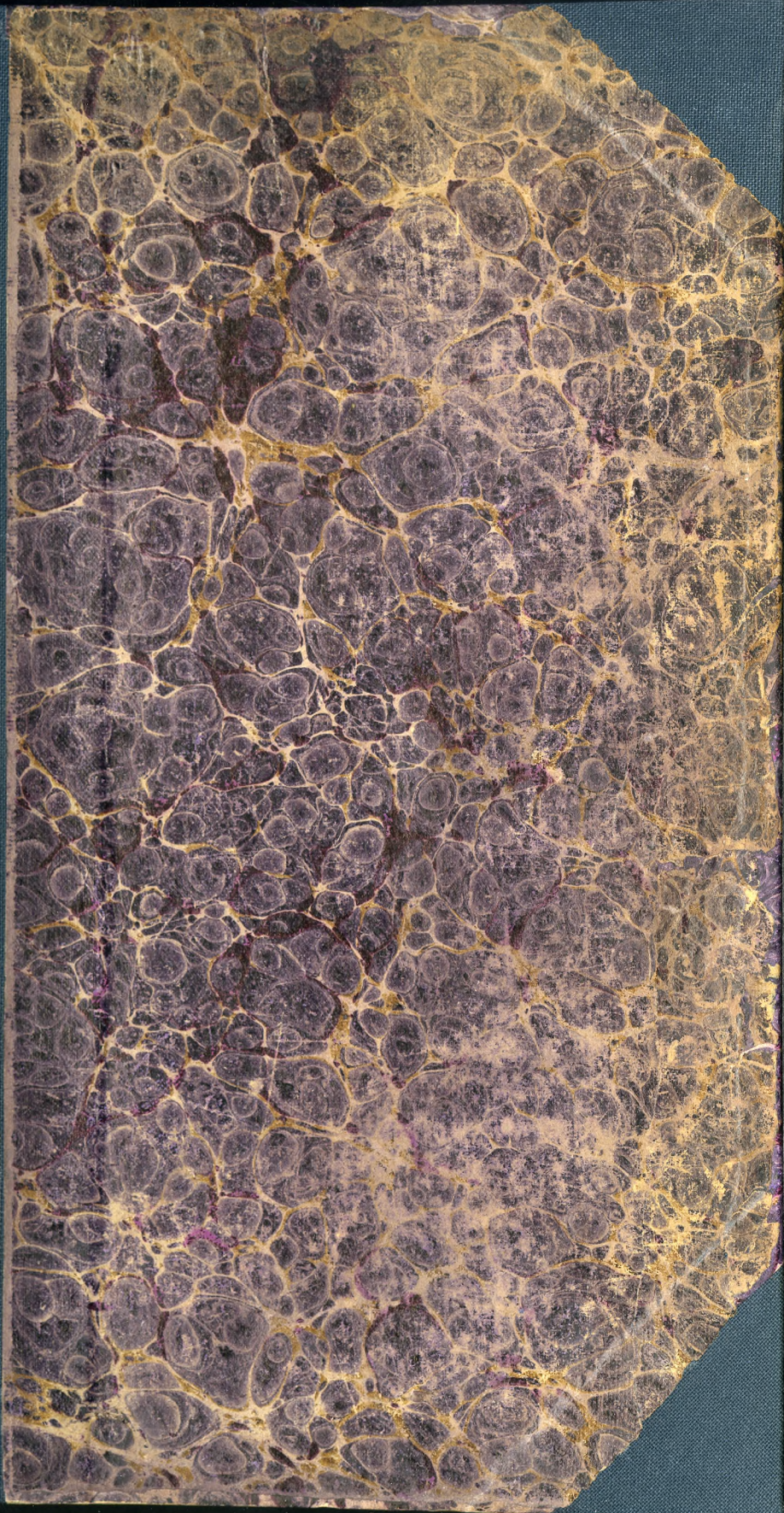

Politikai
röpiratok

197

197
1833

NAGYMÉLTÓSÁGÚ FELSŐVIDÉKI ÉS SAÁRVÁRI

GRÓF SZÉCHÉNYI PÁL

CS. ÉS KIR. KAMARÁS, VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS,

FÖLDMIVELÉS-, IPAR- ÉS KERESKEDELMI MAGYAR KIR. MINISTER URHOZ

J E L E N T É S E

MIKLÓS GYULA

KIR. TANÁCSOS

ORSZÁGOS BORÁSZATI KORMÁNYBIZTOSNAK

1882—1884. ÉVI HIVATALOS MŰKÖDÉSÉRŐL.

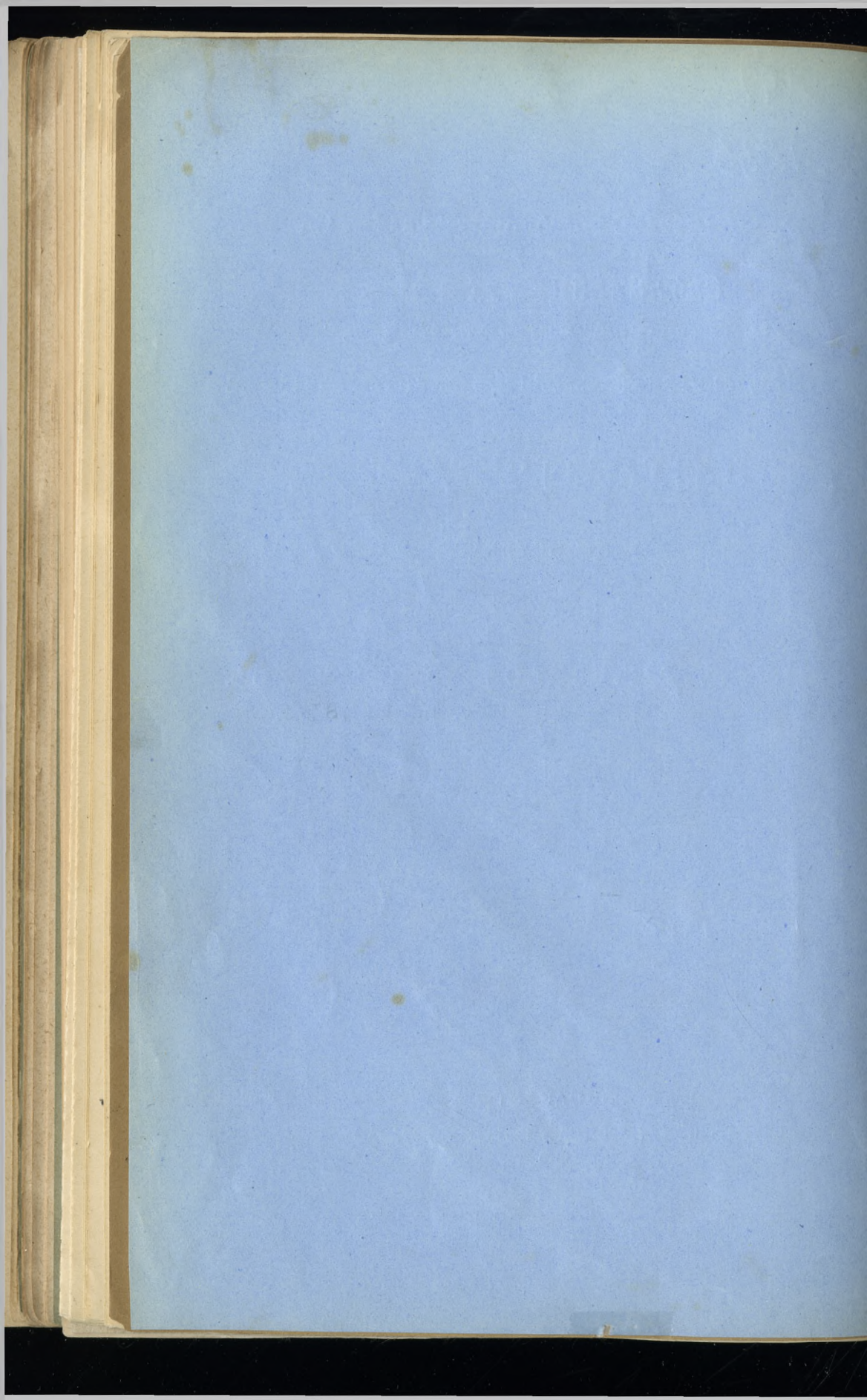

8.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1885.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ FELSŐVIDÉKI ÉS SAÁRVÁRI

GRÓF SZÉCHÉNYI PÁL

CS. ÉS KIR. KAMARÁS, VALÓSÁGOS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS,

FÖLDMIVELÉS-, IPAR- ÉS KERESKEDELMI MAGYAR KIR. MINISTER URHOZ

J E L E N T É S E

MIKLÓS GYULA

KIR. TANÁCSOS

ORSZÁGOS BORÁSZATI KORMÁNYBIZTOSNAK

1882—1884. ÉVI HIVATALOS MŰKÖDÉSÉRŐL.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1885.

515720076007

D^e BALLAGI GÉZA.

Nagyméltóságú Gróf, Minister Ur!

Kegyelmes Uram!

Van szerencsém Nagyméltóságodnak az 1881. évi működésemről Boroztatás
Nagyméltóságod hivatali elődjéhez 3149/1881. szám alatt felterjesztett
tiszteletteljes jelentésem kiegészítésül az 1882., 1883. és 1884. évi
működésemről készített jelentésemet mély tisztelettel bemutatni.

Jelentésemnek nem minden évről külön-külön, hanem három évi
működésemről egyszerre való felterjesztését azzal vagyok bátor indokolni,
hogy az 1884. évi május hó végeig a Nagyméltóságod bölcs vezetése
alatt álló földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministerium
borászati ügyosztályának vezetésével is meg lévén bízva, a nagyméltó-
ságú Ministerium tisztelettel alólirotttnak, mint egyik szerény munkásá-
nak működéséről folytonosan és közvetlenül tájékozva volt. Ennélfogva
nem forgott fenn annak szüksége, hogy minden egyes évről külön tegyek
jelentést, miután egyes kiküldetéseimről különben is mindenkor köte-
lességemnek tartottam tiszteletteljes jelentéseimet esetről esetre Nagy-
méltóságod, illetőleg Nagyméltóságod hivatali elődje elé terjeszteni.

De különben is ugy voltam meggyőződve, hogy a gondozásomra
bízott gazdasági ág olyan, melynek fejlesztésére vonatkozólag tett
intézkedéseim eredményeikben nagyrészből csak évek múlva lesznek
érdemlegesen elbirálhatók. Ennélfogva czélszerűbbnek tartottam, hogy
e téren kifejtett működésemről, valamint azon magán-tevékenységről,
melylyel szőlészetünk és borászatunk ügyét polgártársaim felkarolták
és előmozdítani igyekeztek, egy hosszabb időköz alapul vétele mellett
adjak számot s hazai szőlészetünk és borászatunk ezen idő alatti tör-
ténétét az elért eredmények feltüntetésével tehessem szemlélhetővé.

Mielőtt azonban ezen három évi tevékenységemnek, melyről ezen
tiszteletteljes jelentésemben van szerencsém számot adni, részletezéséhez
fognék, megelőzőleg kötelességemnek tartom működésem általános iránya
és állandó rugóiról megemlékezni.

Működésemben mindenkor szőlészetünk és borászatunk fokozatos
fejlesztése és felvirágoztatása lebegett szemeim előtt, mely célból min-

den törekvésem oda irányult, hogy a tudomány haladtával megállapított s külföldön is jónak bizonyult alapelveknek a gyakorlatban is érvényt szerezsek hazánkban is az által, hogy a régi és ma már okszerűen sok részben fenn nem tartható rendszerhez szívósan ragaszkodó és minder újítástól erősen idegenkedő szőlőművelő és bortermelő közönséget a helyesebb módszer előnyeivel megismertethessem, s ez által őket az eszmének megnyerhessem.

Ennélfogva főszólyt fektettem mindenkor a helyes szőlőművelési s borászati ismereteknek bortermelőink között minél szélesebb körben való elterjesztésére s általánossá tételére; mert tapasztalataimon alapuló szilárd meggyőződés, hogy a legdicséretesebb törekvés, a legüzbuzgóbb igyekezet mellett is legfeljebb csak féleredményt lehet elérni, ha a közönség a szükséges ismeretekkel nem bír, s egyszersmind maga is egyénileg nincs meggyőződve arról, hogy a mit tesz, az jobb és helyesebb, mint az eddig általa és elődei által követett eljárás. Csakis így remélhető, hogy az elhintett jó mag jó talajra, a jó tanács ennek helyes voltát belátni képes fogékony elmére talál.

Ezen törekvéseimnek igyekeztem mindenkor érvényt szerezni a vinczellérképezdék, szőlészeti és borászati vándortanárok és az országos központi mintapincze útján, valamint a bortermelő közönséggel gyakori utazgatásaim alatt történt közvetlen érintkezéseim alkalmával is. Így különösen hangsúlyoztam mindenütt a szőlőfajok helyes megválasztását, s tekintettel a hazánkban oly nagy mértékben elterjedt phylloxeravészre, az ez ellen való védekezésre czélszerűeknek talált módokat és különösen a szőlőknek fokozatosan részint direct termelésre alkalmas, részint európai fajokkal beoltott amerikai alanyokkal való beültetését s következésképen nagy súlyt helyeztem az európai és amerikai minta-szőlőtelepek és szaporító iskolák felállítására is. Végül szőlészetiünk és borászatunk emelése czéljából több rendbeli fontosaknak ígérkezett kísérleteket téttem vagy azokhoz segédkezet nyújtottam.

Az előadottnaknál fogva ezen jelentésemet négy részre osztottam fel, az elsőben a szőlészeti és borászati szakoktatást, a másodikban a szőlészetiünk és borászatunk fejlesztése végett létesített intézményeket, a harmadikban az e végből megejtett kísérleteket tárgyalván, a negyedikben pedig három évi működésem ideje alatti hivatalos utazásaimról, a nevezetesebb bortermelők szőlőinek megtekintéséről, ott szerzett tapasztalataimról adván számot. Az egyes kérdések tárgyalásánál egyszersmind bátor voltam azon tiszteletteljes javaslataimat is előterjeszteni, melyek keresztülvitelét szőlészetiünk és borászatunk érdekében szükségesnek tartom.

I. Szőlészeti és borászati szakoktatás.

A szőlészeti és borászati szakoktatás terjesztésére hivatott tényszerzők:

1. a szakemberek kiképezésére szolgáló intézetek, u. m. a m. kir. vinczellérképezdék és a pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola;
2. a szőlészeti és borászati vándortanítók;
3. az országos központi mintapincze, a mennyiben ennek egyik célját az okszerű pinczekezelés terjesztésére hivatott pinczemesterek, vándortanítók és magán vállalkozók gyakorlati kiképezése képezi.

A mi a szakegyének kiképezésére szolgáló intézeteket illeti, örömemre szolgál kiemelni e helyen, hogy ezeknek száma egygyel, nevezetesen a pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskolával ismét szaporodott, a mely körülmény annál öröndetesebb, mert ezen intézetet nem az állam, hanem az államnak csupán aránylag csekély támogatása mellett egy magán egyesület, a pozsonyi szőlőművesek egyesülete állította fel.

Ezen intézet felállításának történetét bátor leszek itt röviden előadni.

A pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola.

A 70-es években Pozsony város hatósága az ott mint zárt városban fizetendő fogyasztási adókat bérbe vevén, a borfogyasztásra eső adót a bortermelőknél szerződésileg egy évenként fizetendő összegben átalányozta. Ezen szerződési viszonyból a termelőknél hat év alatt jókora követelése támadt a város ellen, mely hosszas alkudozások után akként lett kiegyenlítve, hogy az illető összegnek a bortermelők részére való megtérítése helyett a város az ottani szőlészet emelésére 24,000 frt alapítványt tett, melynek kamatai a szőlészetben való elméleti és gyakorlati kiképeztetés céljából részint Klosterneuburgba, részint Budára küldött pozsonyi illetőségű növendékeknek lettek ösztöndíjképen adományozva, a kamatoknak ily módon igénybe nem vett része pedig a pozsonyi szőlőművesek egyesületének kísérleti szőlők megszerzése és be rendezése s egyéb egyesületi céljaira bocsáttatott.

Az 1881. évben Fülöp Jónás ottani birtokos ur az egyesület elnöke, a ki a pozsonyvidéki szőlészet felvirágoztatásának ügyét már régóta áldozatkészséggel hordotta szíven, a hazai és külföldi nevezetesebb borvidékeket beutazván s az azokon követett helyes szőlőművelési módokat a pozsonyvidéki elhanyagolt szőlőkezeléssel összehasonlítván s az okszerű művelésnek, a fajok helyes megválasztásának s a helyes borkezelésnek nagy fontosságáról meggyőződván, a szőlőművelés és borkezelés terén követendő okszerű eljárás meghonosítását tűzte ki céljául Pozsony vidékére is.

Ezen czélt pedig egy szőlészeti és kertészeti tanintézet felállításával vélte legkönnyebben elérhetőnek, melynek feladatául tűzte ki nemcsak az okszerű szőlőművelés terjesztésére hivatott szakegyéneket nevelni, hanem a helyes szőlőművelési módokat saját szőlőiben meghonosítani, megfelelő gyakorlati előadásokkal kapcsolatban a pozsonyvidéki szőlőbirtokosokkal megismertetni s az elérendő eredmények eléjük állításával őket az okszerű művelésmódok előnyeiről meggyőzni s azok alkalmazásba vételére ösztönözni, mert — igen helyesen — akként volt meggyőződve, hogy a bortermelőket a hagyományos s többé meg nem felelő művelésmódokkal való felhagyásra csak a helyesebb szőlőkezelés kedvezőbb eredményeinek közvetlen szemléltethetővé tételével lehet rábírni.

Ezen eszme keresztülvételére Fülöp Jónás ur, mint legilletékesebb helyen a pozsonyi szőlőműves-egyletben előbb eszmecserét, majd nagyobb mozgalmat indított meg, a mely az egyletben csakhamar élénk visszhangra talált s a mozgalom élére az egylet választmánya állott.

Tekintettel arra, hogy a tervbe vett intézet működésének utja az egylet addigi működése által jó részben el volt egyengetve, lételének feltételei pedig az egylet által mintaszerűen berendezett kísérleti szőlők által voltak megadva, végül a kérdés pénzügyi részét illetőleg a fent említett 24,000 frtnyi szőlőművelési alap állt rendelkezésre, a választmány az intézet felállítását különös nehézségekbe ütközőnek nem találta s ez iránt egy kérvényt nyújtott be Pozsony szabad kir. város törvényhatósági bizottságához, az ügy kedvező elintézésének kieszközlésére pedig az egylet kebeléből bizottságot küldött ki. A törvényhatóság a választmány kérvényét pártolólágg terjesztvén Nagyméltóságod hivatali elődje elé, az erre leérkezett nagybecsű ministeri leiratban az intézet felállítása elvileg elhatároztatott, azon esetre, ha 1. a tanintézet céljaira alkalmas épület, az igazgató-tanár lakásául szolgáló helyiségek, szerszámkamra, megfelelő pincze s legalább 4 holdnyi mintaszőlőnek berendezhető terület a nagyméltóságú ministerium rendelkezésére bocsátatik; 2. az intézet kellő számú növendékek által leendő látogatottsága biztosittatik és 3. ha a bortermelők ezen intézet iránt kellő érdeklődéssel viseltetnek.

A mi a szükséges épületeket és területeket illeti, ezeket minden esetre pénzért kellvén megszerezni, a szőlőműves-egylet a 24,000 frt szőlőművelési alapnak az intézet felállítására való fordítását szorgalmazta. Ennélfogva részint a törvényhatósági bizottság, részint pedig az egylet kebeléből egy vegyes bizottság alakittatván, ez legelőször is a szőlőművelési alap jogi természetét, rendeltetését és azon kérdést tette tanulmányozása tárgyává, vajjon mennyiben lenne az említett alap az intézet felállítására fordítható.

Az eredmény az lett, hogy az említett vegyes bizottság javaslata folytán elhatározta a törvényhatósági közgyűlés, hogy a kérdéses alapból 16,000 frt az intézethez szükséges telkek és épületek beszerzésére és megfelelő átídomítására fordíttassék, a 8,000 forintnyi maradvány kamataiból pedig négy, egyenkint 100 frtos ösztöndíj alapíttassék a felállítandó intézetben kiképezendő szegénysorsú pozsonyi ifjak részére.

A mi a ministeri leiratban foglalt másik két feltételt illeti, az intézet látogatottsága 10 ösztöndíj-állomás felállítása által biztosított, melyek közül négy állomás egyenkint 100 frtjával az imént említett alapból rendszeresített, kettőt egyenkint 150 frtjával a pozsonyi I. takarékpénztár, egyet 150 frttal a pozsonyi gazdasági egyesület, egyet 150 frttal a pozsonyi II. kerületi takarékpénztár, egyet 150 frttal a Palugyay Jakab és fiai borkereskedő cég létesített, egy pedig szintén 150 frttal közadakozás útján állított fel. Végül a bortermelő közönségnek az intézet felállítása iránti érdeklődése az ügy lelkes felkarolásában minden kétséget kizáró módon nyilatkozott.

Ennek folytán Nagyméltóságod az iskola felállítását elhatározván, az alkalmas telkek és épületek kiválasztása végett Nagyméltóságod tisztelettel alólirottat küldte ki, a ki e czélból helyszíni szemlét tartott, mely után a Némethy, Trellinger és Böck-féle telkek 12,250 frtéért örökáron megvásároltattak, a káptalani szőlő pedig egyelőre 15 frtéért haszonbórbe vétetett.

Ezen telkek és a rajtok levő épületek megfelelőleg átalakítván az intézet »pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola« czímmel kétéves tanfolyammal és az állami vinczellér-képezdékhez egészen hasonló szervezettel felállított s igazgatójává Engelbrecht Károly azelőtt központi borászati és szőlészeti vándortanár, segédtanárrá pedig Kosinszki Viktor vándortanár-jelölt neveztetett ki, s ezzel az iskola működését 1883. évi december hó 1-én megkezdette s benne az első évben az időközben kilépett 4 egyéven kívül 10 növendék végezte el az első tanfolyamot.

Nagyméltóságod az iskola fentartásához az igazgató és segédtanár fizetésére s egyéb költségek fedezésére évenként 3000 frttal járul, illetőleg az 1884-ik évben 3122 frt 20 krral járult. Az iskola részére megszerzett telkek és épületek átalakítási költségei ezen állami segílyen kívül a szőlőművelési alapból nyert 16,000 frt fenmaradó részéből s annak 1241 frtra rugó időközi kamataiból, továbbá a közadakozás útján begyűlt 1586 frt 79 krból és végül az iskola-alap javára rendezett vigalmak 2003 frt 10 krt tevő tiszta jövedelméből fedeztettek.

Az iskola feletti felügyelet és ellenőrzés végett egy felügyelő bizottság alakított, melynek tagjait fele részben Nagyméltóságod

nevezte ki, felerészben pedig a pozsonyi szőlőművesek választották meg, mely bizottság szervezeti és ügykezelési szabályzatát kidolgozván, helybenhagyás végett Nagyméltóságod elé terjesztette.

Ezen felügyelő bizottság következőleg alakítottatott meg:

Elnöke lett: gr. Eszterházy István, Pozsonymegye és Pozsony sz. kir. város főispánja.

Alelnöke: Fülep Jónás, köz- és váltóügyvéd, a pozsonyi szőlőműves-egylet elnöke.

Előadója: Engelbrecht Károly vinczellérképezdei igazgatótanár.

Bizottsági tagjai: Michaelis Vilmos, lyceumi igazgató, Mihályi T. J. a pozsonyi ipar- és kereskedelmi kamara elnöke, Jágocsi Péterffy Zoltán, m. kir. ipari felügyelő, Kispalugyai Palugyay József, bornagykereskedő, Torkos Pál, Modoron, megyei közgazdasági előadó, Szandtner Pál hegymester és városi képviselő, Velzer András hegymester és városi képviselő, Fink András hegymester és városi képviselő, Bruckner Mihály hegymester és városi képviselő, Falb Pál hegymester és városi képviselő.

Tiszteletbeli titkár: Boruta Pál főispáni titkár.

Az intézetben a tanfolyam két évre terjed, részint elméleti előadásokra, részint s főleg gyakorlati munkálatokra beosztva. Minden tanév két félévre van osztva; a tanév január hó 1-én kezdődik és október hó végével záródik be.

Az iskola saját helyiségében 20 tanulónak adhat ingyen lakást s a tanulók élelmezéséről az iskola gondoskodik.

A tantárgyak az állami vinczellérképezdek mintájára vannak beosztva.

A gyakorlati oktatásra az iskola egy faiskolával, szőlőiskolával, egy amerikai szőlőmagoncokból álló kísérleti szőlőteleppel, konyha- és díszkerttel, gyakorlati szőlővel, két szép pinczehelyiséggel és egy borvegyszeti laboratóriummal rendelkezik, mely utóbbi a pozsonyi vegykísérleti állomással van kapcsolatban. Ezen kívül a Nagyméltóságod által 1884. évi január havában jóváhagyott program szerint az intézet részére még egy kísérleti szőlő, továbbá üzdeládák és üvegházak, egy gazdasági gyümölcsös, kádárműhely és a növényeknek a téli hónapokban leendő foglalkozhatására egy kosárfonoda fog berendeztetni, hol főleg a pinczetokok és a szőlő szállítására alkalmas kosarak készítését fogják tanulni.

Természetes dolog, Nagyméltóságú Minister ur, hogy a pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola jótékony hatásai fennállásának rövid egy évi ideje alatt még nem szemlélhetők, de egyrésről az intézetnek

egészen az állami vinczellérképezdek példájára történt berendezése, másrésről azon meleg érdeklődés, melylyel az ottani szőlőbirtokos közönség ezen iskola iránt viseltetik, bizton engedi reménylenünk, hogy ezen iskola az oda kinevezett szakegyének buzgó és tapintatos vezetése mellett s a vinczellérképezdekre nézve alább teendő tiszteletteljes javaslataim értelmében leendő átalakítás, illetőleg a vinczellérképezdekkel egészen egyöntetűvé leendő tétele mellett a pozsonyvidéki szőlészet és borászat emelésére és felvirágoztatására nagyfontosságú tényező leend.

A mi a vinczellérképezdeket illeti, ezek tekintetében kifejtett működésem leginkább csak a vinczellérképezdek működésének időszakonkénti felülvizsgálatából és ellenőrzéséből, majd az egyes vinczellérképezdek igazgatói által a vezetésük alá helyezett intézet fejlesztésére vonatkozólag Nagyméltóságodhoz, illetve Nagyméltóságod hivatali elődjéhez felterjesztett javaslatok s tervek érdemleges elintézéséből, illetőleg véleményezéséből állott.

Vinczellér-
képezdek.

Igy kötelességemnek tartottam minden évben a vinczellérképezdek zárvizsgáján a-lehetőségig megjelenni s magamnak a felolelt tananyag mérvéről s a tanítás módjáról és irányáról, valamint a növendékek elméleti és gyakorlati előhaladásáról teljes tájékozást szerezni.

Feladatomnak ismertem annak idején ugy Nagyméltóságod hivatali elődjéhez, mint Nagyméltóságodhoz is e vizsgálatogatások eredményeiről készített kimerítő jelentéseimet benyújtani s azokban egyszersmind az egyes vinczellérképezdek tovább fejlesztésére vonatkozólag szükségesnek tartott intézkedések megtételére vonatkozó tiszteletteljes javaslataimat megtenni.

Örömmel volt szerencsém mindenikben hangsúlyozni, hogy az összes vinczellérképezdeink vezetése jó kezekben van s a tanítás terén, s a képezdek tovább fejlesztése érdekében kifejtett buzgalmat illetőleg egyik vinczellérképezde sem enged semmi kifogást; de ezzel kapcsolatosan nem hallgathattam el azon körülményt sem, hogy az egyes képezdek működésében az összhang teljesen hiányzik, a mennyiben csak a főtantárgyakat tekintve is, az egyik képezdeben a gyümölcsészetre, a másokban a szőlészetre, a harmadikban a borászatra a tanítás többi ágaival szemben arányban nem álló túlságos súly fektetetik, a segédantárgyakat illetőleg pedig egyöntetűség épen nem létezik.

Távol van tőlem, hogy az egyöntetűség ezen hiányaért a vinczellérképezdek igazgatóit csak legkevésbé is kárhoztatni akarnám, mert habár az illetőknek az egyes művelési ágak iránti egyéni előszeretete is birhat a dologra némi befolyással, a tanítási elvek megállapításánál ők mégis leginkább vidékük specialis viszonyai által vezetnek, s ezen viszonyoknak leginkább megfelelő egyéneket nevelnek;

ámde tekintettel arra, hogy az egyes képezdékből kikerült növendékek rendszeren az ország minden részében elszélednek, kétségtelen, hogy feladatainknak csak úgy fognak tudni mindenütt és minden viszonyok közt megfelelni, ha már a vinczellérképezdében oly általános ismereteket szereznek, melyek alapján magukat az adott viszonyok között mindenkor feltalálhassák s a helyzetről azonnal tiszta átnézetet nyerjenek; majd tekintettel erre, valamint arra is, hogy egyes képezdéknél a kertészethoznak oly fontos kiegészítő ágát képező konyhakertészet előadására s a gyakorlatban való önállóság megszerzésére oly igen fontos tényezőként szereplő harmadik tanév a tarczali vinczellérképezde kivételével hiányzik: mindezek folytán indítatva éreztem magamat az 1884. évi augusztus hó 20-án 2210/1884. Bkb. sz. alatt kelt tiszteletteljes felterjesztésben felkérni Nagyméltóságodat, hogy az összes vinczellérképezdek tananyagának s tanrendszerének egyöntetűvé tétele végett az összes vinczellérképezdei igazgatókat, valamint a pozsonyi kertészeti és szőlészeti iskola igazgatóját is egy értekezletre egybehívni méltóztatnék. Mely felterjesztésemre 1884. évi november hó 2-án ad 39,272. sz. a. kelt magas rendeletével Nagyméltóságod utasítani is méltóztatott az összes fentnevezett intézetek igazgatóit, hogy a többi vinczellérképezdek értesítőinek figyelembevételével az értekezlet egybehívása előtt saját nézeteiknek egy részletes felterjesztésben adjanak kifejezést.

Hogy pedig annak idejében a tervezett egyöntetűvé tételre vonatkozó — saját szerzett tapasztalataimon alapuló — nézetemnek is egy részletes és okadatolt felterjesztésben szintén kifejezést adhassak: egyidejűleg a vezetésem alatt álló borászati kormánybiztosságban is megindítottam az erre vonatkozólag szükségesnek tartott előmunkálatokat.

Ezen előmunkálatok eredményeiről a következőkben van szerencsém tisztelettel jelentést tenni:

Az első teendő, mit a vinczellérképezdéknél szükségesnek látok végrehajtani, a cím megváltoztatásában áll.

A képezde szó ugyanis a gyakorlati életben igen számos félreértésekre szolgáltatott alkalmat, a mennyiben viszonyítottan a tanítóképezdekhez úgy a hallgató ifjúság: a növendékek, mint különösen a tájékozatlan s rendszeren csupán a külszin után induló nagy közönség a cím után indulva, ezen intézeteket magasabb fokon állóknak képzelte, mint a mily fokon azok az elméleti oktatás felfogására képességgel nem bíró tanoncok hiányában tényleg állottak és most is állanak.

Ezen téves felfogás kifolyásának tulajdonítható, hogy a gazdaközönség az ezen intézetből kikerülő egyéneket, az ugynevezett »urakat« szolgáltatba fogadni vonakodott. De még a növendékek maguk is rendszeren nagyobb igényekkel léptek fel munkaadóikkal szemben, mint az

képességükhöz mérten megadható lett volna, mi azután szaporította azon elégedetlen (proletár) elemet, mely helyzetével meghasonolva, az elkeseredettek számát nevelni szokta.

Mindezeknél fogva a programtervezetben a képezde címet mellőzve, a „Szőlészeti és kertészeti iskola“ cím elfogadását vagyok bátor jövőre nézve teljes tisztelettel javasolni, mint a kérdéses szakintézetek rangfokozatának jobban megfelelő, a tanmódszer lényegét jobban kifejező címet.

A második lényeges módosítás, melyet szerény nézetem szerint az összes szőlészeti s kertészeti iskoláknál keresztül kelle vinni: a két-éves tanfolyamnak háromévéssé tételében culminál.

A tapasztalatok ugyanis azt bizonyítják, miszerint a kétéves tanfolyamot végzett növendékek rendszeren nem birnak kellő routine-nal a gyakorlati munkák végzésében, a legtöbbször képtelenek az elméleti ismereteknek a gyakorlatokban megfelelő módon s helyen való alkalmazására és pedig nem csak az első időszakban, hanem későbbi időben is, s ennek folytán bizonyos bizonytalanság jellemzi minden munkájukat; miért is mint ez egynehány képezdénél már tényleg rendszeresítve is ki lenne egészítendő, mely harmadik tanév, mint a programtervezetben részletesen kifejtetett, kizárólag gyakorlati irányban vezetették. A növendékeknek ily módon megadatnék az alkalom a két első évfolyamban szerzett elméleti ismereteknek emlékezetükben leendő felelevenítésére s a gyakorlatban miként leendő alkalmazása, helyes értékesítése módjának elsajátítására, majd a gyakorlati életben oly fontos működési nyugodtságnak (routine) megszerzésére. Csak ezen rendszer elfogadása s alkalmazása által lehet reményünk elérni azt, hogy a szőlészeti és kertészeti iskolából kikerülő növendékek gyakorlati képességei tárgyában oly gyakran felmerülő panaszok elenyészthetők lesznek s a növendékek a gyakorlat terén is még az iskolában kellő otthonosságot nyervén, a mint a gyakorlati élet küzdterére lépnek, a gazda vezető keze nélkül is csakhamar minden tekintetben hasznavehető szakembereknek bizonyulnak s ezen körülmény végtelen horderővel bir egy oly országban, hol a munkaadó tulajdonos épen úgy, mint esetleges főbb gazdatisztjei — nem lévén azon szakmában szakemberek — rendszeren maguk is a vinczellér- vagy kertésztől várják a szükséges felvilágosítást s a teendőkre vonatkozó útmutatásokat. Ezen kívül, mint alább a vándortanári intézménynél részletesen indokolni szerencsém lesz, a phylloxera elleni védekezés is a vándortanárokra lenne bizandó, minél fogva az ehhez szükséges ismeretek s különösen az amerikai alanyok

beajtásában való teljes jártasság megszerzése a III-ad éves növendékeknek tétetnek feladatává.

Egy további javaslatom a vizsgák megtartásmódjára vonatkozik.

Tekintettel arra, miszerint jelenleg a vinczellérképezdek legnagyobb részénél az osztályozó és nyilvános vizsgák egyben tartatnak, ezen intézkedés megszüntetése igen kívánatos már azért is, mert ezen eljárás már eddig is azon hátrányos következményeket mutatta fel, hogy némelyik félénkebb természetű növendék szülői, esetleg ismerősei jelenléte által a vizsgák alkalmával feszélyezve érezte magát s ennek folytán gyakran zavarba jött s zavarában képzettsége és szorgalmának megfelelőnél silányabb minőségű vizsgát tett, miből azon következtetés vonható, hogy az osztályozó vizsgák a nyilvános vizsgákat megelőzőleg lennének a szakegyének, illetőleg tanárok által megtartandók, s a tanári kar egy kiküldött tagja, a vizsgálat tárgyát képező tantárgyat előadó tanár s esetleg egy-két felügyelő bizottsági tag, illetve a megyei közgazdasági előadó, mint ministeri kiküldött jelenlétében minden egyes tantárgyból külön-külön tartatnának meg. A nyilvános vizsgák azonban az összes tantárgyakból egyszerre az erre meghívott szülék és érdekeltek jelenlétében lennének megtartandók.

A fentebbieken kívül még szükségesnek látnám a végbizonyítványok kinyerhetése céljából a III-ad éves növendékeknél a zárvizsgák — egyéb szakintézetek ily célú vizsgáinak példája nyomán való — elrendelését, mely vizsgákon a „végbizonyítványt“ helyesebben „szakképesítő bizonyítványt“ elnyerni óhajtók a fentebb körülírott küldöttségből álló vizsgáló bizottság előtt az iskolában hallgatott összes tantárgyakból s egyszersmind a kapcsolatos kézfogásokból vizsgázni köteleztetnének.

Ezen vizsgálati rendszer meghonosítása egyrésztől biztosítékot nyujtana arra nézve, hogy a „képesítő bizonyítványt“ nyert egyén szakmájában csakugyan a szakegyén jelzőnek megfelelő képességgel rendelkezik; másrésztől pedig a növendékeket ösztönözné, hogy ne csak az épen hallottak tanulására fordítsanak gondot, hanem a már régebben hallgatott tantárgyakat is figyelemben részesítsék.

Az előadandó tantárgyakat részemről céljuk s minőségük szerint három csoportba javasolnám beosztani, u. m. segéd-, alap- és szaktudományokra.

A segédtudományokhoz tartoznak a szakhoz szorosan nem tartozó, de a gyakorlati életben minden lépten-nyomon szükségeseknek bizonyuló helyesírás és ügy-irálytan, a számtan, gyakorlati mértan a megfelelő földméréstannal; természettan kapcsolatban a légtünemény-tannal, a

kertészetnek és szőlészetnek hasznos és káros állatok tana; végre a könyvviteltan és a rajz.

Alap- vagyis oly tudományok gyanánt, melyek a szaktudományok megérthetéséhez az alapot szolgáltatják, a következők lennének szerény nézetem szerint felveendőik.

- a) növény boncz- és élettan,
- b) szervetlen és szerves vegytan,
- c) talajisme,
- d) a termelési feltételek ismertetése,
- e) általános trágyaisme.

Ez utóbbi két tantárgyra nézve szabad legyen megjegyeznem, miszerint ezen tantárgyak látszólag már inkább a szaktudományokhoz volnának sorolhatók, mivel azonban mégis inkább általános gazdasági kérdéseket tárgyalnak s úgy a mezőgazdasági üzlet, mint a kertészet s szőlészet ide vonatkozó részeinek vezetése, illetve az üzésénél az alapot képezik, jobbnak láttam e tantárgyakat is az alap-, mint a szaktudományokhoz sorolni.

Ezen nézetből indulva ki, a szaktudományokhoz csak a kizárólag a szakkal foglalkozó tudományokat, u. m.:

- a) a konyhakertészet-tant,
- b) a gyümölcsfatenyésztés-tant,
- c) szőlőművelés- és termeléstant,
- d) a borászatot soroltam s ezekhez a tantárgyakhoz vettem még póttantárgyul a nemzetgazdaságtan és polgári jognak rövid kivonatban való ismertetését.

Az előadandók közé mint póttantárgynak szükségesnek tartottam a nemzetgazdaságtan és a polgári jognak rövid kivonatban való ismeretése felvételét is, mert szerény nézetem szerint minden állampolgárnak hazafiui kötelessége s jól felfogott egyéni érdeke is azt parancsolják, hogy a nemzetgazdaság a sikeres üzletvitelhez oly igen fontos főtörvényekkel, különösen a nemzetgazdasági termelési tényezőknek az üzletvitelben vitt fontos szerepével, továbbá a kereslet s kínálatnak egymáshoz kapcsolatos viszonyával, s a követendő termelési irányra való befolyásával megismerkedjék; majd hogy hazánk törvényeinek s a szokásos birói eljárásoknak s a közéletben leggyakrabban előforduló jogügyleteknek legalább alapjaival ismerős legyen.

E mellett a nemzetgazdasági és jogügyi fejtegetések a növendékeknek a közigazdaság és jog iránti látkörét kétségen kívül fejlesztik, mire tekintettel népünknek a közigazdasági ismeretek terén már is érzékenyen mutatókozó elmaradására s ebből kifolyólag minden haladástól idegen-

kedő természetére, majd makacs önfejűségére, s a jogügyekben sajátos észjárására szintén lényeges szükségünk van.

A mi az általam előadatni kívánt tantárgyak beltartalmára vonatkozik: e kérdést illetően a következőket van szerencsém mily tisztelettel jelteni.

A nyelvtanítást csak a helyesírási szabályok tökéletes elsajátítására vélném kiterjeszteni.

A számtant illetően az eddig szokásos általános számtant a gazdasági tanintézetek eredményes példája nyomán a „gazdasági számtan“-nal kell helyettesíteni, illetve a tantárgyak közé a számtant „gazdasági számtan“ cím alatt kellene felvenni, miután a számtani előadások a vinczellérképezdekben már eddig is többé-kevésbé úgy is a gazdasági számtan szellemében lettek megtartva,

Az általános mértant csak a legszükségesebb tudnivalókra javasolnám kiterjeszteni s a fősúlyt inkább a mértan alkalmazott részére: a földmérésre s a tömör és üres testek köb-, illetve ürtartalmának kiszámításmódjára fektetni.

A természettan tanításánál a villanyosság s delejességnek, valamint a fénytannak tanítása, mint felesleges dolgok teljesen elhagyandók lennének s az ezekre fordítandó idő inkább a légtüneménytan behatóbb ismertetésére lenne fordítandó.

A mi az alaptudományokat illeti, ezeknek tanításánál szintén a kizárólagos gyakorlati cél lenne szem előtt tartandó s ily célból az előadásnak csupán a később előadandó műveletek alapokainak helyes megértése s kellően kimagyarázhatására okvetlen megkívántató s a gyakorlati élet követelményeinek minden irányban való kielégítésére megkövetelt törvények, szabályok s tünemények-magyarázata s megértése, illetve elsajátításáig kellene terjednie; továbbá kerülni kellene minden felesleges, csupán emlékezet- és értelemterhelő, inkább tudományos érdekű s színezetű tárgyakat s azoknak csak átfutólag is szőnyegre hozását, mint minő dolgok például a növénybonczattannál a sejtszaporodási módok s a sejtedényrendszerek ismertetése, vagy a vegytanban a jod, bronz, fluor, kobald, antimon stb. elemek s ezek vegyeinek ismertetése, mely elemek s vegyekkel a növendéknek a növényélet és táplálkozásán s a talajisme szempontjából soha sem lesz semmi dolga.

Epen ily célból teljesen elhagyni javasolom az általános növény-, állat- s ásványtannak is, mint külön tantárgyaknak előadását, hogy ne kelljen a fásasztó s elmeeltompító alapfogalmak, mint például a jegeczrendszernek, az állatország különféle tudományos beosztásainak betanítására stb. pazarolni az időt, hanem egyenest a tárgyra igyekező tenni, a helyett inkább talajismét, hasznos és káros állatok tana elő-

adását vettem fel a tanterv keretébe, mint a mely tantárgyak természetükből kifolyólag tisztán oly dolgokkal foglalkoznak, melyeknek a gyakorlati életben minden része érvényesül és hasznavehető.

A termelési feltételek ismeretét s a trágyaismét az okszerű termelés szempontjából oly fontosnak tartom, hogy ezeket jónak láttam két egészen külön s független tantárgynak felvenni.

A szaktantárgyakból a gyümölcsfatenyésztés-tant, szőlőművelés és termeléstant s a borászatot, majd a konyhakertészetet javaslom előadatni.

A póttantárgyakhoz, mint igen jövedelmező élvezetes foglalkozási ágat, mely a kertészet mellett kitünő kultiválást találhatna, a méhészetet is felvettem s meg vagyok győződve, hogy megfelelő tanításmód mellett ezen termelési ág minden növendék kedvencz foglalkozásává fog válni.

Még a konyhakertészetről is meg kell említenem annyit, hogy nézetem szerint a részletes konyhakerti növénytermeléstan előadásánál szintén inkább csak egyes hazai viszonyaink között s nagyban minden üvegház-üzdeszet nélkül termelhető növények termelési módjának előadására fektetendő a főszűly, a helyett, hogy az összes még oly kényes természetű konyhakerti növények termelési módjának megismertetését is felölelni akarnók; a mennyiben hazánkban még nem értek meg a viszonyok annyira, hogy az üzdeházakban leendő termelés is kifizetné magát, másrésről a konyhakerti növények közé — habár nem is egészen jogosan s keretbe illőleg — a komlótermelés előadását is felvételni óhajtanám, mint a mely növény termelése, tekintettel a komlónak a szőlőfának igényeihez felette hasonló s egyszersmind a szőlőművelésre emlékeztető művelésmódjára is sok helyen a phylloxera által kipusztított szőlők helyett egy új jövedelmező termelési ágat lesz hivatva szolgáltatni a termelőknek.

S ez alkalommal legyen szabad egyszersmind azon tiszteletteljes nézetemnek is kifejezést adnom, miszerint egy fensőbb szőlészeti, borászati és kertészeti intézetnek alapítása is már-már halaszthatlanná lett s mielőbbi megoldásra váró kérdést képez.

A vinczellérképezdénk tanári állásainál előfordulható üresedések, valamint a vándortanítói és egyéb hasonczélú intézmények ugyanis több és több magasabb szakképzettséggel felruházott egyénnek rendelkezésünkre állását teszik szükségessé, ugy az ezen intézmények, mint a szőlészeti, kertészeti és földműves-iskolák, a gazdasági intézetek, a tanító s papképző intézetek által igényelt szakerőknek, valamint a nagyobb szőlészetek s pincészetek vezetőinek a kellő számban való

előteremtése csupán egy ily magasabb fokon álló intézet felállítása által válik lehetőségessé.

A jelen gazdasági válság sürgősen utal bennünket, hogy az eddig elhanyagolva volt termelési ágakat kiválóbb figyelemben részesítsük, a mi pedig csak azon esetben lesz lehetséges, ha népünknek a termelési ágak terén táplált tévfogalmait mihamarább gyökeresen kigyógyítjuk ez pedig egyedül úgy lesz elérhető, ha kellő szakemberek felett rendelkezünk.

Vándortaná-
rok.

Áttérve a szőlészeti s borászati vándortanári intézményre, a következőket van szerencsém Nagyméltóságod elé terjeszteni.

A szőlészeti és borászati vándortanári intézmény eredményes és alapos működése — a szükséges szakegyének hiánya miatt — tulajdonképpen csak az 1883. évi szeptember hóval vette kezdetét, a midőn Nagyméltóságodnak a központi vándortanár kivételével a vidéken működő szőlészeti és borászati vándortanárok létszámát háromról kilenczre emelni méltóztatott, hat új vándortanárt a szőlészetet és gyümölcsészetet az érdiószegi egy évi gyakorlati tanfolyamon, egy évi borászati tanfolyamot pedig a m. kir. országos központi mintapinczében sikerrel végzett egyénekből nevezvén ki.

Azon négy, illetőleg a központba beosztott vándortanár kivételével, három vándortanárnak, kikre azelőtt egyedül volt bizva az egész hazai szőlészet és borászat ügyének, a helyi viszonyok tanulmányozása és a termelőkkel való közvetlen érintkezés útján való fejlesztése, a sok helyen létező helytelen előítéletek és hagyományos rosz szokások kiirtása: természetszerűen lehetetlen volt valami nagyobb, megállapodottabb eredményt elérni már csak azért is, mert teljesen alapos utasításokat, szaktanácsokat adni — legyen bár a tanácsadó különben bármily képzett és igyekező — csak a helyi viszonyok teljes ismerete és figyelembe vétele mellett lehetséges. Erre pedig az említett négy vándortanárnak kerületeik roppant kiterjedése mellett hiányzott physical idejük.

Csak miután a vándortanárok száma még hattal szaporítottott, álltak be némileg kedvezőbb viszonyok, bár az egyes vándortanárok kerületét őszinte meggyőződéssel még mindig nagynak kell tartanom arra nézve, hogy azon, a kerület központja körüli részeket és egyes mintatelepeket kivéve, nagyobb eredményt lehessen felmutatni, különösen az első időszakban, míg a vándortanárok terjedelmes kerületeik minden részének a fent vázolt okokból oly igen fontos körülményeikről, ugy-mint az égélj, talaj, valamint munkásviszonyokról s az újítás iránti hajlamokról és szokásokról teljesen tájékoztató ismereteket nem szereztek.

A magyar korona országainak, az ide nem számított Horvát-Szlavonország kivételével, öt borkerületben foglalt harminczöt borvidéke, az egyes borvidékekben levő szőlőültetvények pontos figyelembevételével, a jelenleg tényleg működő kilencz vándortanár között következőleg osztatott fel:

Folyó szám	N é v	Kerület	Kerülete s annak kiterjedés			Központja		
			Borvidékenként	Egyenként	Összesen	Megye	Lakhely	Posta
				hectar				
1.	Gyürky Antal	I. Dunáninneni	Pozsony vidéke Nyitra, Bars Felső Komárom Hont, Nógrád Vác vidéke	55.16 10.187 16.296	31.999	Hont	Garam-Kövesd	Garam-Kövesd
2.	Tuss Antal	I. Dunáninneni	Pest, Kőbánya Hatvan vidéke Dunáninneni kerti szőlők	8.400 31.390	39.790	Pest	Gödöllő	Gödöllő
3.	Frühwirth Ferencz	II. Dunántúli	Fertő, Győr vidéke Neszmély, Esztergom, Buda vidéke Fehér, Veszprém Tolna vidéke	4.950 16.587 16.264	37.801	Mosony	Nezsider	Nezsider
4.	Palumby Gábor	I. Dunántúli	Somló vidéke Balatonmellék Zala, Vas, Sopron vidéke	517 20.990 16.568	38.075	Somogy	Boglár	Boglár
5.	Dezső Miklós	II. Dunántúli	Villány, Pécs v Szegzárd, Belső Somogy Tolna vidéke	20.078 4.267 2.039	44.587	Baranya	Pécs	Pécs
6.	Maurer János	III. Tiszáninneni	Tiszáninneni kerület egészen	39.204	39.204	Abauj	Kassa	Kassa

Folyó szám	Név	Kerület	Kerülete s annak kiterjedése			Központja		
			Borvidékenként	Egyenként	Összesen	Megye	Lakhely	Posta
				hectar				
7	Guzman Dénes	IV. Tiszántuli	Szatmár, Kővár Érmellék Ménés, Magyar- rád-Temes Alsó-Temes Krassó vidéke	13.859 15.437 8.755	38.051	Szatmár	Misztót- falu	Misztót- falu
8	Pluhár Pál	IV. Tiszántuli	Ti-zántuli többi szőlők	3.411	3.412	Bihar	Érdiőszeg	Érdiőszeg
9	Fekete Pál	V. Erdély	Egész Erdély	28.295	28.295	Kis- küküllő	Szőke- falva	Dicső- szent Márton

A vándortanári intézmény körül kifejtett munkásságom a vándortanárok működésének szigorú és pontos ellenőrzésére, majd az egyöntetű működés elérése és biztosítása s a vándortanári intézmény fejlesztése céljából követendő irányelvek megállapítására vonatkozólag részint közvetlenül tett intézkedésekből, részint erre vonatkozó javaslatok tételéből állott.

Különösen az 1883. évi szüretet megelőzőleg az összes vándortanárokat utasítottam, hogy a szüretelési idő bekövetkezése előtt tájékozás szerzés végett kerületüket beutazva, beható megfigyelések alapján tanulmányozzák a helyi szokásokat és viszonyokat s lépésről-lépésre fokozatosan oda törekedjenek, hogy a rossz vagy épen káros szokásokat kiküszöbölve, a jóknak bizonyult eljárások megtartása mellett a kiküszöböltek helyébe a helyi körülményeknek megfelelőleg módosítva, a tudomány és gyakorlat által egyaránt jönnek bizonyult újabb vívmányokat honosítsanak meg. Felhívtam egyúttal az illetőket, hogy a kerületükben létező kísérleti telepek vezetését átvegyék, egyes kiválóbb és erre alkalmas helyeken újakat létesítsenek s azok rendszeres kezelése által gyakorlatilag igyekezzenek meggyőzni a kételkedőket és ügybarátokká nyerni az érdeklődőket. Végre ha a helyzettel már alaposan megismerkedtek, a szüretelési idő alatt mintaszüretnek rendezése és vezetése által, elméleti és gyakorlati úton egyaránt törekedjenek az

okszerű szüretelési eljárásoknak mentől szélesebb körben leendő megismertetése által a jobb borkészítés alapkövét letenni és így közigazdaságunk e nevezetes ágának jövedelmezőbbé tételére közreműködni.

Hivatalos működésem ideje alatt feladatommak tartottam, hogy a vándortanárok kerületeit, a mennyiben másfelől való elfoglaltatásom lehetővé tette, beutazzam s az egyes vándortanárok kifejtett munkáságáról s annak többé vagy kevésbé eredményes voltáról a helyszínén személyesen meggyőződést szerezhessenek, mely körutaim s azok eredményéről nem késtem Nagyméltóságodhoz annak idején kimerítő jelentéseimet felterjeszteni, a minthogy azóta is folyton kötelességemnek ismertem Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét az egyes vándortanárok működésének észlelhető hiányai s azok orvoslási módjára lelkiismeretes őszinteséggel azonnal felhívni.

Feladatommak tartottam oda törekedni, hogy új szőlőtelepek biztosítására, a szőlőiskola-helyiségek megválasztására, ültetéseknel a megelőző földfogatásra (rigolirozás), a tőkék és sortávolságok pontos megtartására, czélszerű közlekedési utak, vízvezetékek készítésére gondjuk legyen. A szüret miként leendő megtartására vonatkozólag feladatukká tűztem ki, hogy elméleti előadásait a gyakorlati szüretelési eljárással kössék össze, hogy igyekezzenek a hibás eljárásokat azonnal könnyen felfogható demonstrálással feltüntetni s megszüntetni, mintaszüreteket tartani és ezeknek keresztülvitelénél oda törekedni, hogy az egyes szőlőfajok különválasztására, majd a szőlőnek a zúztatás előtt leendő bogyzására kellő gond fordítassék.

Ezen eljárásra még minálunk igen kevés gond fordítatik, pedig míg az egyrésztől tisztasági szempontból is ajánlatos, a mellett munkamegtakarítással is jár, mert a még zúztatlan fürtök lebogyozása könnyebben eszközölhető, a fürtökön visszamaradó szemek pedig munkásborkészítésre lesznek felhasználhatók, másrésztől a bornak tiszta ízére s zamatos fejlesztésére nagy befolyással bír.

Végre felhívtam figyelmüket még arra is, hogy miután a jó s tartós bor készítésének alapfeltétele a czélszerűen keresztül vitt s kellően eszközölt erjesztés, szüreti előadásainál az erjesztő kamrák minél nagyobb mérvben való alkalmazására s azok czélszerű berendezési módjának s kellékeinek ismertetésére is kiterjeszkedjenek, s a hol ilyenek berendezésére felkéretnének, a felkérésnek tanácscsal és tettel azonnal eleget tenni igyekezzenek. Működésüket terjeszszék ki szüretelési és pincze-egyletek létesítésére is.

Tekintettel arra, hogy az egyes vándortanárok saját működésükről Nagyméltóságodhoz nem csak minden évben, hanem havonként részletes jelentéseket terjesztenek fel, a vándortanárok működésére e helyen

hosszabban kiterjeszkedni szükségesnek nem tartom, kötelességemnek tartom azonban megjegyezni, hogy a múlt évben tett hivatalos körutaim alkalmával a vándortanári intézménynek még több olyan hiányát voltam kénytelen tapasztalni, melyeknek orvoslása nélkül ezen intézmény az eléje tűzött közgazdasági feladatnak teljesen megfelelni képes nem lehet, mint erre múlt évi szeptember hó 20-án 2296. számú felterjesztésemben is bátor voltam rámutatni.

Mindenekelőtt az egyik fő baj a vándortanárok csekély számában, illetőleg az egy-egy vándortanásra eső kerület nagy kiterjedésében áll, minél fogva az illető vándortanár a hozzá intézett megkereséseknek csak kis részben tehet eleget, pedig a szőlőinket fenyegető veszélylyel való megküzdés s a már létező bajok orvoslása végett épen most van a legnagyobb szükség arra, hogy a vándortanárok minél több szőlőbirtokosnak álljanak rendelkezésére és minél többnek adhassák meg minden irányban a szükséges útmutatásokat.

Egy másik ok, a mely miatt a vándortanárok a tőlük kívánt szolgálatok teljesítésében szintén akadályozva vannak, úti átalányuk csekély voltában rejlik, mert abból nagykiterjedésű kerületeikben a hosszú és tetemes kiadást igénylő utazások költségeit fedezni nem képesek. Erre nézve azon javaslatot vagyok bátor tenni Nagyméltóságodnak, hogy a vándortanárokat rendes fizetésükön felül lakbérben s úti átalány helyett a hivatalos utazások ideje alatt napdíjakban részesíteni s nekik kettes fogatú kocsi és a vasuti költségeknek esetről esetre való felszámítását kegyesen megengedni méltóztassék.

Nem mulaszthatom el továbbá, hogy ez alkalommal is kifejezést ne adjak azon már többször hangsúlyozott szerény nézetemnek, hogy a szőlészeten és borászaton kívül a gyümölcsészetben való oktatás is a szőlészeti és borászati vándortanárokra bizassék, kik erre különben is képesítve vannak.

A vándortanárok ily módon oly időt is felhasználhatnának a gyümölcsészet tanítására, midőn a szőlőmunka szünetel. Továbbá ezen esetben a vándortanárok a községi faiskolák felügyeletével és a néptanítók oktatásával is megbizathatnának, a mi szintén igen hálás tért nyitna a folytonos működhetésre.

Nem hagyhatom itt figyelmen kívül, nagyméltóságú Minister ur, a phylloxera elleni védekezést sem.

A phylloxera-vész rohamos és nagymérvű terjedése folytán Magyarország szőlészete nagy átalakulásnak néz elébe. A phylloxera elleni védekezés tárgyában eddig tett kísérletek azon sajnos meggyőződésre vezettek, hogy a phylloxerának az eddigi inficiált területekről való kiirtása, valamint a még vészmentes területek megóvása nem remélhető.

Nem marad tehát egyéb hátra, mint módot találni arra, hogy szőlőinket daczára a phylloxerának fentarthassuk, ez pedig az e célból tett sokféle kísérletekből szerzett meggyőződés szerint csak is úgy lesz elérhető, ha azon területeket kivéve, melyek a szénkénegezés sikerét biztosítják, valamint az immunus homoktalajokat, melyek a phylloxera megélhetését már magukban is kizárják, az összes többi szőlőterületek fokozatosan amerikai ellenálló direct termelésre és európai fajaink beoltására alkalmas alanyokkal fognak beültettetni.

Ennélfogva ez idő szerint a legfőbb súly az amerikai alanyok szaporítására s azoknak nemesítésére lenne fordítandó, minélfogva a szőlészeti és borászati vándortanárok feladatainak legfontosabb részét az ez irányban való tevékeny működés kell hogy képezze. Nevezetesen kívánatosnak tartom, hogy a vándortanárok kerületük minden vidékén s lehetőleg minden szőlőtermelő községben ellenálló amerikai szőlőszaporító telepeket állítsanak fel s az amerikai fajok nemesítésére a népet oktassák, mert az állam által berendezett amerikai szőlőszaporító telepek sokkal kisebb terjedelműek, semhogy a bekövetkezendő kereslet igényeit kielégíteni képesek lennének.

Az előadottaknál fogva szükségesnek tartanám, hogy a szőlészettel és borászattal különben is szorosan összefüggő phylloxera elleni védekezési ügyek, valamint az állami amerikai szőlőszaporító telepek vezetése is a vándortanárokra bizassanak.

Ily módon mindazon teendők végzése is a borászati vándortanárokra lévén ruházandó, melyeket most a kerületi phylloxera-felügyelők teljesítenek, ezen utóbbiak egészen mellőzendők lennének, minek indoklására bátor vagyok még felhozni, hogy eltekintve attól, hogy a phylloxera-felügyelők iránt a szőlőbirtokos közönség mindenütt bizonyos idegenkedéssel (hogy ne mondjam ellenszenvvel) viseltetik, bizonyos az is, hogy a phylloxera-felügyelőkre bizott teendőkre, u. m. az ellenálló szőlőfajok szaporítására s az oltás meghonosítására stb. a szőlészetben szakképzett vándortanárok minden esetre alkalmasabbak lesznek, mint olyan egyének, a kik szőlészettel még nem foglalkoztak, bár viszont szükségesnek tartanám, hogy a phylloxera-ügyekben még szükséges ismeretek megszerzése végett az összes borászati vándortanárok, mielőtt tiszteletteljes javaslatom Nagyméltóságod kegyes elfogadása esetén életbeléptettetének — egy phylloxera-védekezési tanfolyámra rendeltetének be.

Kétségtelen dolog, nagyméltóságú Minister ur, hogy ha, mint fentebb említeni szerencsém volt, a borászati és szőlészeti vándortanárok kerületeik nagy kiterjedése miatt most sem képesek megfelelni feladataiknak, az általam tett javaslatok szerint még több teendők bizat-

ván reájuk, mostani kerületeik meghagyása mellett ezt még kevésbé tehetnék.

Ennélfogva első és legfőbb teendőnek tartanám e tárgyban a vándortanárok számának szaporítását s kerületei kiterjedésének ehhez képest való redukálását.

A vándortanárok számának szaporítása egyelőre természetesen csak a viszonyokhoz, nevezetesen a megfelelő szakegyének számához és az állam pénzügyi helyzetéhez képest történhetnék, nem szenvedhetvén kétséget, hogy a legkívánatosabb állapot az lenne, ha a gyümölcsészettel és szőlészettel nagyban foglalkozó minden megyének, illetőleg borvidéknek gyümölcsészeti, szőlészeti és borászati érdekeinek előmozdítására külön szakközege lehetne.

Ha ez az állapot még ez idő szerint keresztül nem vihető is, legalább arra kell törekednünk, hogy a vándortanítók számának szaporításával azt minél jobban megközelíthessük. A mi a kivétel útjában álló fent említett akadályokat illeti, ezek szerény nézetem szerint idővel elháríthatók lesznek, mert a vándortanárok fizetésére fordítandó kiadások a gyümölcsészet, szőlészet és borászatnak a vándortanári intézmény hatása folytán leendő fellendülése következtében meg fognak térülni az államnak, másfelől szakegyéneken sem lesz hiány, mert mihelyt a nagyközönség meg fog győződni, hogy a vándortanári intézményben egy tisztességes megélhetésre módot nyújtó tekintélyes új pálya nyílik, bizonyára sokan fognak sietni — különösen most, midőn minden foglalkozási pálya úgy túl van terhelve — hogy magukat e téren képezze ki szakegyénekké.

Mindenek előtt pedig a vándortanárok száma az államkincstár terhelhetése nélkül úgy lenne szaporítandó, hogy a fent beszűntetni javasolt kerületi phylloxera-felügyelői állásokban már alkalmazva levő egyének egy évi szőlészeti és borászati tanfolyam hallgatása folytán szőlészeti és borászati vándortanárokká lennének képezendők.

A mi pedig az országos phylloxera-kisérleti állomást illeti, ezt, miután a phylloxera-ügyben való kísérletezéseken már túl vagyunk, egy állami rovar-tani állomássá vélném átalakítandónak, a milyen Észak-Amerikában és Olaszországban is létezik s az összes kártékony rovarok tanulmányozásával s ezeknek pusztítására vonatkozó kísérletekkel foglalkozik s a mire tekintve, hogy a legjövendőleg gazdasági növényeket pusztító sokféle és folytonosan fellépő újabb és újabb kártékony rovarok — fájdalom — hazánkban is évről évre nagyobb károkat okoznak, ezeknek elhárítása végett nálunk, mint kiválólág földművelő országban, nagy szükség van.

Tekintettel arra, hogy az országos phylloxera-kísérleti állomás már eddig sem csak a phylloxera, hanem egyéb kártékony rovarok tanulmányozásával is foglalkozott, ezen átalakítás nehézség nélkül lenne keresztül vihető, sőt tulajdonképen csak a cím megváltoztatását igényelné.

Minden esetre szükséges lenne azonban, hogy a rovar-tani állomásnak a farkasdi kísérleti telep a szükséghez képest kibővítve vezetése alatt meghagyassék, vagy pedig tekintve, hogy ezen telep csak bérbevevett s a mellett nehezen hozzáférhető területen fekszik s ennél fogva a személyzet huzamosabb jelenlétét igénylő kísérletek és tanulmányok, valamint a telepnek az érdeklődők általi meglátogatása mindenkor felesleges idő- és pénzvesztegetéssel jár, a farkasdi telep helyett az állomás rendelkezésére a főváros közelében egy más alkalmas kísérleti tér bocsáttassék, a melyen egyszersmind a méhészet és selyemtenyésztés is, mint szintén szakbavágó és jövedelmező gazdasági mellékágak, gyakorlatilag üzetnének.

Az Észak-Amerikában és Olaszországban felállított hasonló állomások ismertetését illetőleg bátor vagyok azon jelentésekre hivatkozni, melyeket dr. Horváth Géza ur az országos phylloxera-kísérleti állomás főnöke a phylloxeraügy tanulmányozása céljából tett külföldi utazásáról 1880. évben Nagyméltóságod hivatali elődjéhez, valamint báró Fiáth Miklós osztálytanácsos ur a mezőgazdasági statisztika szervezése tárgyában tett amerikai utazásáról 1883. év végén Nagyméltóságodhoz benyújtott.

Megemliténdőnek vélem még, hogy a Nagyméltóságod hivatali előde által felállított s Nagyméltóságod által is kegyesen fentartott érdíoszegi vándortanári tanfolyamon az 1883. és 1884. években több a szőlészeti, gyümölcsészeti és borászati szak iránt előszeretettel viseltető egyén nyert kiképeztetést.

II. A szőlészeti és borászati érdekében létesített intézmények és e tárgyban történt fontosabb intézkedések.

Ide sorolhatók:

- a) az állami és magán szőlőtelepek és szaporító iskolák;
- b) az egyes borvidékeken való termelésre ajánlható szőlőfajok jegyzékének összeállítása;
- c) az országos központi mintapincze;
- d) a borászati törzskönyv;
- e) a hazai és külföldi borkereskedők név- és lakjegyzékének elkészítése.

mi szőlő
telepek.

A mi az állami szőlőtelepeket illeti, ezek háromfélék, u. m.:

1. A phylloxeravész elterjedése folytán a vész elhárítása és az ellenálló szőlőfajok tanulmányozása céljából igényelt kísérletezésekre szolgáló ugynevezett kísérleti telepek;

2. amerikai alanyok szaporítása s az ezekből nyert vesszők iskoláztatása céljából felállított szőlőszaporító telepek;

3. immunus homok-talajjal bíró s ennél fogva phylloxeramentes európai szőlővesszők termelésére és esetleg inficiált vesszők vesztégzárolására szolgáló telepek.

A mi az első helyen említett kísérletezést illeti, arra nézve egy országos kísérleti telep felállításának terve már azon országos phylloxera-értekezleten felmerült, melyet a nagyméltóságú földművelés-, ipar- és ékereskedelemügyi ministerium a lausannei nemzetközi phylloxer-congressus határozatainak megvitatása s a további teendőknek azok nyomán leendő megállapítása végett 1877. évi október hó 27-én egybe-hívott. Ekkor a kísérleti telep Pancsovára terveztetett, minthogy azon időben az infectio még csak az ottani szőlőkben lett felfedezve.

Mielőtt azonban a telep felállított volna, az 1880. évi II. t.-cz. rtelmében megalakított országos phylloxera-bizottság javaslatára a tervezett phylloxera-kísérleti állomás főnökévé kinevezett dr. Horváth Géza ur, az országos phylloxera-bizottság egyik tagjának Emich Gusztáv országos képviselő urnak társaságában a phylloxeravész ellen külföldön használt különféle óvszereknek és védekezési módoknak s az ellenálló amerikai szőlőfajoknak tanulmányozása végett Olasz- és Franciaország, valamint Svájc phylloxeralepett vidékeit utazta be.

Hazaérkezése után az országos phylloxera-bizottság azon meggyőződésre jutott, hogy az előbb javaslatba hozott Pancsovánál a phylloxerakisérleti telep felállítására más, sokkal alkalmasabb helyek vannak. Időközben ugyanis a phylloxera hazánk több vidékein, különösen a Duna mentének a fővároshoz közel eső részén is constatáltatván, minden érv a mellett harczolt, hogy a kísérleti telep e vidéken állitassék fel, mert így lehetővé lesz téve, hogy ezen telepet a kormány közegei s az országos phylloxera-bizottság tagjai bármikor könnyen megtekinthessék s egyszersmind azt a hazai szőlőtermelők is minél gyakrabban meglátogathassák s az ott folyó munkálatokról és az elért eredményekről maguknak könnyebben meggyőződést szerezhessenek.

Ennél fogva a kísérleti telep felállítása előbb Tahi-Tótfaluba terveztetett, ez azonban azon aggályoknál fogva, melyek a phylloxera-vésznek az ott egymással szoros összefüggésben álló szőlőkben való elterjedése miatt méltán támadtak, elejtetett.

Ezután egy a Gomba községbeli szőlősgazdák tulajdonát képező elkülönített terület bérbevétele tervezetett, tekintettel azonban azon igen magas igényekre, melyekkel a gombai szőlősgazdák felléptek, ezen terv elejtésével Gomba község határában a monori és mendebillei vasuti állomásoktól csekély távolságra eső Farkasdi pusztán Berkovics Bernát földbirtokosnak mintegy 10 hold kiterjedésű és egészen izolált fekvésű különböző talajminőségű szőlője tizenöt évre bérbe vétetett az említett czélra.

Ugyanekkor Borsodmegyének Szendrő nevű községében, hol a phylloxera szintén mindjárt kezdetben constatáltatott, gróf Csáky László valóságos belső titkos tanácsos ur és országgyűlési képviselő ő nagyméltósága hazafias áldozatkészséggel 15 holdnyi szőlőterületet díjtalanul engedett át szintén 15 évre állami kísérletezési czélokra.

Mig a phylloxera elleni védekezés s az ellentálló amerikai szőlőfajokkal való kísérletezés czéljából az intézkedések ekként megtétettek, szükségesnek látszott egyszersmind arról is gondoskodni, hogy az ellenálló amerikai fajok nagyban is tenyésztessenek és phylloxeramentesekké tétetvén, a hazai szőlőbirtokosoknak részint elpusztuló szőlőik helyre-pótlása, részint új szőlők beültetése czéljából kiszolgáltathatók legyenek. E czélból az országos magyar gazdasági egyesület buzgó elnökének Korizmits László ur ő méltóságának közbenjárása folytán a Rákospalota község határában fekvő istvántelki pusztán a nevezett gazdasági egyesület egy 9 holdnyi immunus homok-területet bocsátott díjtalanul a nagyméltóságú földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium rendelkezésére.

Az említett három kísérleti telep beültetéséhez szükséges amerikai alanyoknak a helyszinén leendő beszerzése végett Nedeczky Jenő földbirtokos ur Nagyméltóságod hivatali elődje által Amerikába küldetvén, az ő közvetítésével direct Amerikából Fiumeig tengeren érkezett vesszők az 1882. év tavaszán a három kísérleti telepen elültetettek.

Mint ugyanezen időtájba eső körülményről meg kell még itt emlékeznem Nagyméltóságod hivatali elődének a verseczi inficiált szőlők elárasztás utján való megvédése végett tett intézkedéséről. Sajnos azonban, hogy az e czélra készített kút kellő mennyiségű vizet szolgáltatni képes nem lévén, a vízzel való elárasztási munkálatok sikerre nem vezettek, a miért is ezen sok költséggel járó védekezési eljárás abbanhagyatott.

Ugyanitt kell megemlékeznem továbbá a kerületi phylloxera-felügyelők kinevezéséről, a kiknek feladata a phylloxera terjedésének folytonos figyelemmel kísérése, az infectio constatálása a vészlepett területek megállapítása, zárlati javaslatok tétele, gyéritési munkálatok

vezetése és az újabb időben a kerületeikben felállított amerikai szőlőszaporító telepek kezelése.

Ilyen telep állítottatott fel az 1883. évben Székesfehérvár szabad királyi város területén, hol a város e célra Havranek József királyi tanácsos, polgármester buzgósága folytán 4 holdnyi területet díjtalanul engedett át s a hazafias városi polgárság ottan egy vinczellérakot, továbbá egy oltó- és pakoló-helyiséget állítottatott fel s a telep öntözéséhez kutat készítettett. Ezen telep ugyanezen évben ültettetett be és kezelése Lehoczky Dezső kerületi phylloxera-felügyelőre bízott.

Hasonló telep állítottatott fel a phylloxera rohamos terjedése folytán, a szőlőművelés iránt előszeretettel viseltető tevékeny polgárság anyagi érdekeit szintén szíven hordó városi hatóság áldozatkészsége és Barray Kajetán polgármester buzgólkodása folytán Fehértemplomban, hol szintén a város bocsátotta a szükséges területet díjtalanul rendelkezésünkre. Ennek vezetésével Wény János kerületi phylloxera-felügyelő bízott meg.

A harmadik állami amerikai szőlőszaporító telep az 1884. év tavaszán a Scherly Gusztáv urtól bérbéve 3 holdnyi területen Peérben állítottatott fel s Máriássy Antal kerületi phylloxerafelügyelő kezelése alatt áll.

Mindezen amerikai szőlőszaporító telepek feladata: az illető phylloxeralepett vidék pusztuló szőlőinek ellentálló alanyokkal való beültetését a szükséges vesszők termelése által lehetővé tenni.

Ezen már beültetett állami amerikai szőlőtelepeken kívül meg kell még említenem azon két szaporító telepet, melyeknek felállítását László Zsigmond ministeri tanácsos ur melegen támogatott közbenjárása folytán a borászatunk iránt nagy érdeklődéssel viseltető Pauler Tivadar igazságügyi minister ur ő Nagyméltósága a múlt évben elhatározta, a felállítási költségeket hazafias áldozatkészséggel vállalván el saját tárczája terhére, míg Nagyméltóságod a szükséges vesszők ingyen való átengedésével s az illető vándortanárnak a szükséges munkálatok megtétele céljából a telepek rendelkezésére bocsátásával méltóztatott e telepek létesítéséhez járulni.

Ezen telepekre Aszódon és Vácson az ottani javító-intézet, illetve fegyház tulajdonát képező területek lettek kijelölve, a telepek létesítésével az amerikai vesszők szaporításán kívül még azon cél is tűzvetni ki, hogy az aszódi javító-intézetben elhelyezett fiatal egyének s a váci fegyházban fogva levő fegyenczek a szőlőművelés okszerű módjaival megismertetvén, belőlük olyan alkalmas szőlőmunkások neveltessenek, a kiktől kiszabadulásuk után a helyes szőlőművelést az illető vidékek többi lakosai is elsajátíthassák.

Ezen két telep berendezésével és vezetésével Tuss Antal szőlészeti és borászati vándortanár bizatott meg.

Az amerikai szőlőszaporító telepeket mult év nyarán beutazván, ugy a berendezés czélszerűségét és a telepen tapasztalt példás rendet, mint az oltás feltűnő sikerét illetőleg a fehértemplomi telepet találtam első helyen említendőnek, hol az amerikai alanyokba való szőlőoltásnak mintegy 60°/_o-a fogamzott meg, a mely eredmény egyikét képezi a farkasdi kísérleti telep kivételével az eddig elért legkedvezőbb eredményeknek.

Ugy az állami kísérleti, mint a szaporító telepek fejlődését folytonos figyelemmel kísérvén, azoknak az 1884. év őszén történt beutazása alkalmával azon tapasztalatot szereztem, hogy azok — jóllehet most még a kezdet nehézségeivel kell küzdeniök — további szakszerű vezetés mellett feladatuknak teljesen meg fognak felelni.

Az említett farkasdi, szendrői és istvántelki telepekről, valamint a székesfehérvári, fehértemplomi és peéri amerikai szőlőiskolákból már az 1884. év tavaszától kezdve adatnak ki gyökeres amerikai szőlővesszők a termelőknék, ezek azonban az istvántelki telepről származók kivételével csak olyan helyekre adatnak, a melyek már inficiálva vannak, nehogy az amerikai vesszőkkel a phylloxeravész a még vészmentes helyekre is behurczoltassék. Az istvántelki telepről ellenben olyan vidékek is nyerhetnek amerikai vesszőket, a melyeken a phylloxeravész még constatálva nem lett, mert ezen telep teljesen immunus homoktalajában az amerikai szőlővesszőkön eredetileg létező phylloxera is kipusztul, ugy hogy az innen nyert vesszők határozottan phylloxera-mentesek.

Az ellentálló amerikai szőlőfajok tenyésztése és nagyban való szaporítására vonatkozó s az előadottakban röviden vázolt intézkedéseken kívül már Nagyméltóságod hivatali elődeinek szőlészetiünk jövője érdekében kifejtett buzgó tevékenysége oda irányult, hogy a phylloxeravész elhurczolásának megakadályozása czéljából megállapított szigorú tilalmaknak a szőlővessző-forgalom megakadályozása folytán a magyar szőlészet fejlesztésére gyakorolt bénító hatása lehetőleg enyhíttessék.

Ennek folytán erre is kiterjedt a kormány gondoskodása, hogy egy megfelelő nagyságú immunus homok-területen a legjobb európai szőlőfajok nagyban való szaporítása czéljából egy szőlőtelep állíttassék fel, honnan azon termelőknék, kiknek szőlőterületein a baj még nem jelentkezett s pusztító hatása az elkülönített fekvésnél és az inficiált területektől való nagy távolságánál fogva csak hosszú idő mulva vagy talán soha sem következik be, vagy kik szőlőik javítása és újításától

a phylloxeravész daczára sem riadnak vissza, phylloxeramentes szőlővesszők legyenek kiszolgáltathatók.

Ennélfogva tisztelettel alólirott borászati kormánybiztos figyelme már az 1880-ik évben Kecskemét szabad királyi város felé irányult, a mely ugy homokos talajánál és az ország központján való fekvésénél, valamint lakosainak a szőlő- és gyümölcsstermelés iránti különös hajlamainál fogva az említett czélnek leginkább megfelelőnek mutatkozott.

Ezen előnyök hangsúlyozása mellett a kecskeméti gazdasági egyesület buzgó elnökének, Horváth Döme urnak támogatásával sikerült is megnyernem a város közönségét az eszmének, minek következménye az lett, hogy Kecskemét szabad királyi város törvényhatósága már az 1882. év június havában egy 200 hold kiterjedésű területet a legnagyobb elismerést érdemlő áldozatkészséggel díjtalanul ajánlott fel a nagyméltóságú földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumnak, egyuttal következő óhajlásának adván kifejezést, ugymint:

a) A felajánlott 200 holdnyi terület ne csak szőlővessző-stermelésre és szaporításra használtassék fel, hanem azon a magas kormány által egy vinczellériskola állittassék fel az okszerű homoki szőlőművelésnek, mely a phylloxeravész terjedése folytán napról-napra nagyobb jelentőséggel bír, továbbá a helyes szüretelési eljárásnak és pinczekezelésnek megismertetése végett.

b) A szőlőtelep a magas kormány által láttassék el igazgatóval s a szükséges kezelőszemélyzettel és épületekkel, mely utóbbiakhoz azonban a szükséges téglamennyiség felét ingyen, felét pedig az előállítási áron kész a város kiszolgáltatni.

c) A telepen nyert és eladásra szánt vesszők 6°/_o-a a város rendelkezésére bocsáttassék a polgárok közt leendő kiosztás végett.

d) A vinczellériskola első évében 10 növendéket, később pedig a növendékek egy harmadát Kecskemét város adhassa be az iskolába saját gyermekeiből.

e) A telep felügyelő-bizottságába kecskeméti polgárok is neveztesse ki.

f) A szőlőtelep kezelése lehetőleg a gyümölcsstermelés és nemesítésre is kiterjesztessék.

g) Ha a magas kormány a telep kezelését és fentartását bármikor beszüntetné, az a rajta levő épületekkel együtt a város birtokába szálljon vissza.

Kecskemét szab. kir. város ezen hazafias ajánlata folytán a szüksé-

ges terület kijelölése végett az orsz. phylloxera-kísérleti állomás főnökének segédje: Blaskovits Ödön ur és tisztelettel alólírott orsz. borászati kormánybiztos a város törvényhatóságának képviselőivel s a kecskeméti gazdasági egyesület kiküldötteivel és az ottani közigazdasági előadóval együttesen 1883. év január havában helyszini szemlét tartottak, majd annak megítélése végett, vajjon a felajánlott terület bír-e kellő immunitással, arra nézve az állami vegykísérleti állomás főnöke, továbbá Krécsi Béla kecskeméti főreáliskolai tanár és dr. Schafarzik Ferencz m. kir. segédgeológus által megfelelő kísérletek ejtettek meg.

Ennek eredménye az lett, hogy a szőlőiskola létesítéséhez a város nyugati oldalán fekvő s a várostól mintegy 7 kilométer távolságra eső ugynevezett Szarkás dűllő találtatott legalkalmasabbnak, a mely ugy jelentékeny (70—96%) quarzhomok tartalmánál, valamint csekély fokú (37—39%) víztartó képességénél fogva teljes mértékben bírja mindazon tulajdonságokat, melyek az eddigi tapasztalatok szerint a szőlőt a phylloxera támadásai ellen biztosítják. Az egész 200 holdnyi területen csak két oly pont találtatott, a hol a kívánt kellékek kellő mértékben nem voltak felállíthatók s a hol ennél fogva szőlőültetés javasolható nem volt. Az egyik az északkeleti részen fekvő 10—12 holdnyi humusos terület, a másik a terület alsó részét átmetező közlekedési ut mentén fekvő és jelentékenyebb mésztartalommal bíró rész, melyen már akkor is egy ideiglenes vinczellérkunyó állott.

Az ily módon alkalmasnak talált területen a szőlőiskola létesítése Nagyméltóságod által elhatározatván, annak vezetésével Koritsánszky János az addig mellettem működött szőlőszeti és borászati vándortanár bizatott meg s mellé segédül Makay Sándor szőlőszeti és borászati vándortanítójelölt, majd később e helyett ifjabb Gábor József a ménesi vinczellérképezde segédtanára rendeltetett ki, Nagyméltóságod 1883. évi 13,768. számú rendeletével pedig egy felügyelő bizottság alakíttatott, melynek elnökévé Lestár Péter polgármester, tagjaivá pedig: Muraközy János, Csilléry Benő, Szeless Kálmán, Parragh Gedeon, Csokás József és Máté Sándor nevezettek ki.

A mi a telep beültetését illeti, tekintettel arra, hogy a kecskeméti telep célja egyfelől a hazai jó fajok fentartása és nagyban való szaporítása, másfelől a homoki cultura felkarolása és fejlesztése, a telep beosztását illetőleg azon elv lett elfogadva, hogy a terület kétharmada hazai fajok fentartására, egyharmada pedig a homoki cultura fejlesztésére használtassék fel.

Ehhez képest a megválasztandó fajokra nézve a következő lajstrom fogadtatott el, ugymint:

I. Homoki culturára.

a) F e h é r f a j o k :

1. Szlankamenka,	4. Kövidinka fehér,
2. Olasz rizling,	5. Kövidinka piros,
3. Rakszőlő,	6. Ezerjő.

b) K é k f a j o k :

1. Kadarka és pedig:
 - a) budai nemes kadarka,
 - b) ludtálpú,
 - c) török kadarka.
2. Kődöskék.

II. Fajfentartás céljából szaporításra ajánlott fajok.

A) Elsőrendűek.

a) F e h é r f a j o k :

1. Furmint,	5. Bakar,
2. Szlankamenka,	6. Veresdinka,
3. Sárfehér,	7. Kövidinka piros,
4. Erdei,	8. Kövidinka fehér,
	9. Ezerjő.

b) K é k f a j o k :

1. Kadarka és pedig:
 - a) budai nemes kadarka,
 - b) ludtálpú és
 - c) török kadarka.
2. Kődöskék.

B) Másodrendűek.

a) F e h é r f a j o k :

1. Gohér,	7. Hosszúnyelű,
2. Juhfark,	8. Járdovány,
3. Hárslevelű,	9. Kővér szőlő,
4. Bihari boros,	10. Szemendria.
5. Zölddinka,	11. Ezüst fehér,
6. Bálint fehér,	12. Leányka-szőlő,

13. Balafánt,	16. Beregi rózsás,
14. Boglár,	17. Lisztes fehér,
15. Fehér kadarka,	18. Mézes,
19. Musztafer.	

b) Kék fajok:

1. Kék nyelvű,	3. Kék gohér,
2. Sárfekete,	4. Purcsin,
5. Klein schwarz (csóka).	

III. Honosított fajok.

A) *Elsőrendűek.*

a) Fehér fajok:

1. Olasz rizling,	4. Sauvignon,
2. Sylvani zöld,	5. Semillon,
3. Fehér burgundi,	6. Chasselas blanc
7. Muscatlünel.	

b) Kék fajok:

1. Portugisi (oportó),	3. Müllerrebe,
2. Carbenet,	4. Szentlőrincz,
5. Gamay (nagyburgundi).	

B) *Másodrendűek.*

a) Fehér fajok:

1. Rajnai rizling,	4. Tramini,
2. Sylvani piros,	5. Veltelini zöld,
3. Zierfandli,	6. Veltelini piros.

b) Kék fajok.

1. Kleoner.	4. Pineau noir.
2. Aramon.	5. Teinturier.
3. Merlot.	6. Melon.

Az ezen fajokból igényelt vesszők beszerzése végett Nagyméltóságod az 1883. év február havában akként méltóztatott intézkedni, hogy a nevezetesebb bortermelőkhez felhívás intéztetett annak közlése végett, hogy milyen fajú és mennyi szőlővesszőt lennének hajlandók és milyen áron a nagyméltóságú ministerium rendelkezésére bocsátani.

Az ezen felhívásra beérkezett ajánlatok folytán mintegy egy és fél milliót tevő szőlővessző még az 1883-ik év tavaszán elültettetvén, a kedvező időjárás mellett szép vegetációnak indult. Minthogy azonban a termelők által beküldött vesszők között olyanok is találtak, a melyek azon fajjal, melynek neve alatt beszállítottak, azonosak nem voltak, az összes vesszőknek fajtisztaság szempontjából való megvizsgálása végett Molnár István budai vinczellérképezdei igazgatót, Koritsánszky Jánost a telep vezetőjét, ifj. Gábor József segédtanárt, valamint a telep felügyeletével Kecskemét sz. kir. város termelői közül megbízott bizottságot méltóztatott Nagyméltóságodnak kiküldeni, mely ezen munkálatot 1883. évi augusztus hó 2., 3. és 4-ik napjain végre is hajtotta s erről szóló jelentését Nagyméltóságod elé terjesztette.

Az ily módon beültetett szőlőtelepről már az 1884. év tavaszán mintegy 500,000 db. gyökeres vessző osztatott ki mérsékelt áron a termelőknek. Ugyanazon tavasszal az azon évre kijelölt építési munkálatok is befejeztettek, a telep teljesen körül sánczoltatott és glediciával körül kerítettett, a talajnak szőlővel való egy évi betelepítésére kijelölt része földgyaluk segélyével elegyengettetett és 20 katasteri holdnyi terület az iskolában gyökereztetett egy éves vesszőkkel — tekintettel az eke-mívelésre — 125 cm. tőketávolságban elültettetett; végül az immunitás hiánya miatt szőlőültetésre nem alkalmas csekély terület részint gyümölcsfa-iskolának, részint gledicia és eperfa-csemeték iskolázására s a későbbi karó-szükséglet fedezése végett akácczal leendő beültetésre, végül a telep személyzetének házi használatára jelöltetett ki.

Örömmel jelenthetem, hogy az előadottak szerint berendezett kecskeméti állami szőlőiskola Nagyméltóságod kegyes intézkedései s a telep kezelőségének kellő szakértelemmel párosult szorgalma folytán már is oda fejlesztetett, hogy arról nemcsak a hazai, de számos külföldi látogatók is a legnagyobb dicsérettel nyilatkoznak, sőt maga Nagyméltóságod is, a telepnek 1884. évi szeptember hó 17-én tisztelettel alólirott borászati kormánybiztos kíséretében történt meglátogatása és ünnepélyes felavatása alkalmával e feletti legmagasabb elismerésének méltóztatott kifejezést adni.

Nem mulaszthatom el e helyen, hogy meg ne emlékezzem Nagyméltóságod azon kegyességéről, melylyel engem, mint a kecskeméti szőlőtelep felállításának igénytelen kezdeményezőjét, azon csekély szolgálatokért, melyeket annak létesítése körül teljesíteni szerencsés valék, érdememet messze túlhaladó azon magas kitüntetésben részesíteni méltóztatott, hogy Nagyméltóságod ezen telepnek csekélységem után „Miklóstelep“-nek leendő elnevezését elrendelni és Kecskemét sz. kir. város

törvényhatóságát ezen elnevezés telekkönyvi keresztülvitelére felhívni kegyes volt, a miért legmélyebben érzett hálás köszönetemet kifejezni ez uttal is kedves kötelességemnek ismerem.

Mielőtt jelentésemnek a kecskeméti szőlőiskolára vonatkozó részét befejezném, nem mulaszthatom el még megemlíteni, hogy kezdeményezésem és magának Kecskemét város törvényhatóságának kérelme folytán az ottani telepen egy phylloxera ellenálló amerikai szőlő létesítését s a szőlővessző-termelésre megkívántató terület kijelölését elhatározni méltóztatott.

Ily módon ezen nagy kiterjedésű telepen az európai szőlőfajok csoportosítása s az oltási művelet nagyban való keresztülvitelével mellett az amerikai alanyok szaporítása egyesítettvén, bizton reménylem Nagyméltóságú miniszter ur, hogy a kecskeméti telep Nagyméltóságod kegyes pártfogása mellett rövid idő alatt oda fejlődik, hogy a külföldi közönség előtt is méltó megfigyelés s hazai szőlőszetünk történetében kitaró munkássággal párosult törekvésünkről maradandó emléket szolgáltató büszkeségünk tárgyát képezendi.

A phylloxeravész rohamos terjedésével a phylloxera elleni védekezés kérdése a nagyméltóságú miniszteriumnak a veszély nagyságára vonatkozó figyelmeztetései folytán a bortermelő közönséget is egyre élénkebben kezdte foglalkoztatni s a kormány által tett védekezési intézkedések a magán tevékenységet is felébresztvén, arra ösztönözték a szőlőbirtokosokat, hogy azokat saját erejükből is utánozzák.

Magánszőlő-telepek.

Igy jöttek létre több helyen maguk a szőlőbirtokosok által felállított amerikai szőlőszaporító telepek, melyeknek célja az illető szőlőbirtokosok részére, szőlőiknek phylloxera-ellentállóvá tételéhez szükséges vesszőket előállítani.

Ilyen amerikai szőlőszaporító telepet állított és tart fenn saját költségén Versecz városa, mely telep vezetése az ottani phylloxera-kerületi felügyelőre, Wény Jánosra bízott.

Ugyancsak hasonló amerikai szőlőiskolát létesített Nagy-Maros községe is, ezzel akarván megakadályozni nagy költséggel beültetett szőlőinek az ott roppant mértékben elterjedt phylloxera által való végképeni elpusztítását.

Ugy a verseczi, mint a nagy-marosi telepek a farkasdi és istván-telki állami szőlőtelepekről kiszolgáltató gyökeres vesszőkkel az 1884. év tavaszán lettek beültetve.

Borsod megyében — szőlőföldemen — a phylloxera szintén több helyen, u. m. Barczán, Bán-Horvát, Sajó-Vadnán, Sajó-Kazán, Kazincz és Alacsán is fellépvén, egy amerikai szőlőszaporító telepek

ottan leendő felállítása, a vidék szőlőszetét biztosító ellenálló alanyok termelése céljából szintén sürgősen szükségesnek mutatkozott.

Az említett vidéken magam is szőlőbirtokos, tehát érdekelt fél lévén, nem tartottam volna megengedhetőnek, hogy ezen vidék érdekében Nagyméltóságod jóindulatát hivatalos állásomnál fogva esetleg kiaknázzam s ennél fogva egy magán védegyelet alakítására igyekeztem mindjárt kezdetben rábirni az ottani szőlőbirtokos közönséget. Ez már az 1883. évben sikerült is annyiban, hogy 18 db. részvény kibocsátásával a szükséges összeg biztosítottván, az egyelet céljaira Alacsán 3 holdnyi terület bérbé vétetett s 1884-ben Szendrőből nyert vesszőkkel be is ültetett, oly célból, hogy az ezen telepen termelt ellenálló amerikai alanyok különféle nemes szőlőfajokkal beoltatván, az egyeleti tagok között a részvények arányában kiosztassanak.

Ezen 3 holdnyi terület azonban csekély kiterjedése miatt a kívánalmaknak meg nem felelvén, annak kibővítése mutatkozott szükségesnek, mely célból, miután a kibővítéshez szükséges terület Alacsán megszerezhető nem volt, nemcsak a közoktatás, de a közgazdasági téren is a legnagyobb odaadással hazánk jóléte előmozdítására buzgó törekvéssel közreműködő Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister ur ő nagyméltósága kegyes elhatározása folytán a szomszédos Sajó-Szentpéter város határában fekvő $14 \frac{718}{1000}$ holdnyi vallásalapítványi földbirtok biztosított az egyelet részére 20 évre terjedő haszonbéri szerződés alapján évi 240 frt bér mellett.

A telep ily nagy mérvű kibővítése természetesen költségek szaporodását is vonván maga után, ezeknek fedezése, de másrésről az egyesület által nyújtott előnyökben minél több szőlőbirtokosnak részeseithetése céljából 100 db. új részvény bocsátatott ki. Ennek folytán bizton reménylem Nagyméltóságú minister ur, hogy ezen phylloxera-védekezési egyesület az azon vidék szőlőszetének fentartása érdekében maga elé tűzött hazafias célt bizton megvalósítandja.

Özv. gróf Ráday Gedeonné ő nagyméltósága, kinek ikladi szőlőjében a phylloxera már igen nagy mérvben elterjedt, közbenjárásom folytán részint jól felfogott magán érdekében, részint azonban azon nemes célból is, hogy a vidéki szőlőbirtokosoknak is módot nyújtson pusztuló szőlők további fentartására, szintén elhatározta egy ellenálló amerikai szőlőgyökereztető és anyatelep felállítását, hogy az abból nyerendő és európai fajokkal beoltandó alanyokkal saját szőlőit fokozatosan beültethesse s a vidék szőlőtulajdonosainak is rendelkezésére bocsáthasson bizonyos mennyiségű beoltott tőkét s ezen célra 10 kat. holdnyi szőlőterületet jelölt ki, melynek beültetési tervzetét közvetítéssel Tuss Antal vándortanár készítette el.

Végül meg kell még itt említenem Somogy megyében az alsó-lengyeltóti gazdasági egyesület tevékeny elnökének Bosnyák Gusztáv urnak kezdeményezése folytán, valamint az Arad-hegylján az ottani gazdasági-egyesület elnökének Vásárhelyi Béla urnak buzgó közbenjárása folytán egy-egy az előbb említettekhez hasonló amerikai szőlőszaporító iskola létesítése céljából az utóbbi időben megindult mozgalmat.

Vajha minél több vidéken követnék hasonló amerikai szőlőszaporító iskolák felállításával az említett városoknak és egyleteknek példáját, a mely ez ideig a phylloxera elleni minden óvintézkedés s a már meglevő vész elenyésztetését célzó kísérletek közül egyedül bizonyult célra vezetők szőlőink megmentésére és fentartására.

A védekezés ezen útjára térve, már most kétségtelen, hogy az állami és magán amerikai szőlőszaporító iskolák néhány év múlva már említett nagy horderejű feladatukon kívül, a helyes szőlőművelés, szüretelés és borerjesztés meghonosítására, a különböző vidékekre legalkalmasabb szőlőfajok oltásához igényelt európai vesszők termelését biztosító mintatelepekül szolgálni lesznek hivatva.

Borászatunk emelésének érdekében egyik igen nagy fontosságú intézkedés volt az 1883. és 1884. években a hazánk egyes borvidékein való termelésre ajánlható szőlőfajok jegyzéke, mely a hozzá csatolt magyarázó utmutatással együtt a vinczellérképezdék, vándortanárok, gazdasági egyesületek és a hírlapok útján nyilvánosságra hozatott. A világkereskedelemre szánt boroktól ugyanis egyáltalán mint főfeltétel azon tulajdonság kívánatik meg, hogy azok az egyes vidékeken mindenkor egyenlő jelleggel s évről-évre legalább is hasonló minőséggel birjanak. Hogy ez eléressék, fősúly fektetendő arra, hogy minden borvidéken csak néhány s oly szőlőfajok kiválasztására és nagyban művelésére szoritkozzanak a termelők, a melyek azon borvidék borának jellegét s hasonló minőségét a kielégítő mennyiség mellett biztosan megadni képesek.

A világ összes borpiaczeit Franciaország csak úgy volt képes megnyerni és meg is tartani, hogy évtizedeken át tapintatosan és dicséretes körültekintéssel válogatta meg azon néhány szőlőfajt, a melyek minden egyes borvidéken a nagyban művelésre kiválóan alkalmasak és ezek művelése mellett állhatatosan meg is maradt. Nem zárták el azonban ez által magukat a francia bortermelők a haladástól sem, mert lassankint egyes régi fajokat oly új fajokkal cseréltek fel, melyek boruk minőségének emelésére alkalmasaknak s valamely régi fajnál előnyösebbnek mutatkoztak.

Szőlő-nomenclatura.

Csakis innét lehet az, hogy a Médoc vagy a bordeauxi bor — természetesen feltételezve a rationalis pinczekezelést — a világ bármely borpiaczán is hasonló jelleggel és minőséggel bír. Hasonlót látunk Spanyolországban s Németországban, a Rajna mellékén, sőt még Olaszország oly borvidékein is, hol finomabb, kiváló jelleggel bíró — és nem közönséges, olcsó borok előállítására képezi a bortermelők főcélját.

E tekintetben hazánk, igen abnormalis ampelographiai viszonyokat tüntet fel. Ha mégis van egy-két borvidéknek kivételesen a maga legjobbnak tartott borfaja; mégis a legtöbb borvidéken, még a kisebb termelő szőlőjében is egész gyűjteményét találjuk fel a legkülönbözőbb s gyakran a legrosszabb és az illető borvidék jellegének egyáltalán meg nem felelő szőlőfajoknak.

Oly borvidék, melyen egy-egy holdnyi szőlőterületen legalább is 10—15 szőlő-faj nem műveltetnék — egyáltalán alig létezik.

Nem szorul hosszabb indokolásra, hogy ennyi szőlőfaj mellett egyenlő jellegű s hasonló minőségű bort szűrni lehetetlenség, miután hol az egyik, hol pedig a másik szőlőfaj termése gyakorol főbefolyást a bor minőségére s így az évről-évre változó lesz. E mellett igen meg van nehezítve a borok kiegyenlítése házasítás (coupage) útján is, mert ily heterogén anyaggal egy normális közepanyagot előállítani még mesterkélés útján sem szokott sikerülni.

Vannak ezen kívül oly borvidékek is, hol az égalji viszonyokhoz a termőföld fekvése és a talaj minőségéhez képest éppen nem azon fajták választattak ki a termelésre, a melyek oda czélszerűek és megfelelőek lennének.

Hazai bortermelésünket — mint Európa többi bortermelő államaéit is — a phylloxera végpusztítással fenyegeti s pár évtized alatt Magyarország borászati térképe, statistikája nagy változásokon fog keresztül menni, mert a míg egyrészt homokterületeinken, azok immunus sajátsága miatt igen sok új szőlő fog telepítettetni, addig másrészt jelesebb hegyeinken az eddigi szőlők csak gyéritéssel lesznek művelhetőek, — vagy pedig, a hol ez költségesnek fog bizonyulni, csakis amerikai ellenálló szőlőfajták művelése által fognak birtokosaink bortermeléssel foglalkozhatni.

A közvetlenül bortermelésre alkalmas amerikai szőlőfajok legnagyobb része oly közönséges bort szolgáltat, hogy jelesebb, typicus és már is hírnévre vergődött borainkat éppen nem pótolhatják, s így kénytelenek lesznek a termelők ellenálló amerikai fajokat jelenlegi fajainkkal beoltani. A nagyméltóságú kormány segédkezet kívánván nyújtani a termelőknek, készséggel fog gondoskodni, hogy ily benemesített ellenálló gyökeres venyigék, valamint phylloxeramentes helyen

termelt európai vesszők is az állami intézetek és telepekről jutányosan beszerezhetők legyenek. Minthogy azonban annyi szőlőfaj oltása és iskolázása, a mennyi jelenleg az ország összes borvidékén műveltetik, majdnem physikai lehetetlenség, de másrészt borjellegeink megállapítása, illetőleg azok fentartására nézve a legkevésbé kívánatos is, miért is már ezen okból égető szükséggé vált minden egyes vidéken a legjobb és legajánlatosabb szőlőfajok kiválasztása.

Hogy a most említett cél úgy a kecskeméti európai, valamint több helyen felállított amerikai állami szőlőtelepek útján eléressék, az országos phylloxera-bizottság meghallgatása után Nagyméltóságod azon nagyfontosságú intézkedést volt kegyes tenni, hogy az állami szőlőtelepekről a lehetőségig kedvezményes árban kapjanak úgy európai, mint oltott amerikai venyigéket és azon termelők, kik egyrészt oly fajokat kérnek, a melyek az alább következő jegyzékben az illető vidékekre ajánlatnak és kik másrészt az új szőlő telepítését okszerűen, vagyis a következő feltételek mellett kötelezik magukat eszközölni. Ugyanis, mint az már fentebb is említve volt, a vidéknek leginkább megfelelő szőlőfajok helyes megválasztása, a beültetendő talaj célszerű elkészítése és forgatása (rigolozás), a fajok külön táblákba való ültetése, célszerű sor- és tőketávolság által szem előtt tartva a francziák által ajánlott hármás kötés rendszerét; ott, hol szükséges, partfalazások, vízvezető és serpentin-utak alkalmazása s végre ott, hol az lehetséges, ekével való művelés által.

Hogy a bortermelő közönség minden borvidéken a művelésre legajánlatosabb fajokra nézve tájékozást szerezhessen, a vinczellérképezdek igazgatói s az országban működő szőlészeti és borászati vándortanítók utasítva lettek, hogy a működési területükhöz tartozó vidékeken legjobbnak és legajánlatosabbnak tartott szőlőfajok névjegyzékét véleményeik kíséretében terjeszszék fel.

Az így beérkezett adatok egy szakbizottság által felülvizsgáltatván, azokból az alább következő fajok névjegyzéke állítottott össze, mely jegyzékben minden faj tulajdonképeni neve mellett zárjel között megtalálható azon szőlőfajnak az illető vidéken divatozó népies neve is. Ezen jegyzékben minden vidékre nézve úgy a fehér, mint a vörös bortermelésre is 3—5 jobb faj soroltatott fel s a fajok kiválasztásánál kiváló tekintet volt úgy a qualitativ, mint a quantitativ legjobb termést adó fajokra.

A fősúly a jelesebb borvidéknél arra lett fektetve, hogy a bor jellegét kölcsönző hazai fajok első sorban ajánltassanak s csak ott lettek külföldi importált fajok ajánlatba hozva, hol az illető vidék bora még határozott jelleggel nem bír, vagy a hol, főleg vörösbor-

vidékeinken, a kellő szín s tartalom elérése, helyesebben ennek biztosítása, a különböző s kedvezőtlen őszi időjárási viszonyok folytán szükségessé vált.

Ezen jegyzék szerint ajánlottak:

I.

Dunáninneni kerület 5 borvidéke számára.

a) Pozsonyi borvidék.

Fehérbor-termelésre:

Zöld Veltelini.
Zöld Sylvania.
Piros Veltelini.
Olasz-Rizling.
Ezerjő (Kohmreifer).
Sauvignon
Semillon

Vörösbor-termelésre:

Kadarka.
Oporto.
Nagy-Burgundi (Gamey).
Szent-Lőrincz.
Malbec.
Merlot
Carbenet
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

b) Nyitra-Bars-Felső-Komárom vidéke.

Rakszőlő (Frankus).
Ezerjő.
Olasz-Rizling.
Sárfehér.
Fehér-Gohér (Bajor).
Sauvignon.
Semillon

Oporto.
Nagy-Burgundi.
Szt.-Lőrincz.
Kék Gohér.
Kalbec.
Merlot
Carbenet
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

c) Hont-Nógrád-Vác vidéke.

Ezerjő.
Olasz-Rizling.
Sárfehér.
Rakszőlő (Frankus).
Sauvignon.
Semillon.

Oporto
Nagy-Burgundi.
Szt.-Lőrincz.
Kadarka.
Malbec.
Merlot
Carbenet
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

d) Pest-Kőbánya-Hatvan vidéke.

Fehérbor-termelésre :

Olasz-Rizling.
 Vörös-Dinka.
 Hosszúnyelű (Juhfark).
 Ezerjő.
 Slankamenka.
 Sauvignon.
 Semillon.

Vörösbor-termelésre :

Kadarka
 Nagy-Burgundi.
 Oporto.
 Kődöskék.
 Szt.-Lőrincz.
 Malbec.
 Merlot
 Carbenet
 Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
 ajánlatnak.

e) Kerti (sík) szőlők.

Slankamenka.
 Kövi-Dinka.
 Ezerjő.
 Olasz-Rizling.
 Sárfehér.
 Piros-Veltelini.
 Sauvignon.
 Semillon.

Oporto.
 Nagy-Burgundi.
 Kék-Gohér.
 Kék-Purcsin.
 Malbec.
 Merlot
 Carbenet
 Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
 ajánlatnak.

II.

Dunántúli kerület II borvidéke számára.

a) Fertő melléke.

Fehérbor-termelésre :

Furmint (Zapfner).
 Rakszőlő (Silberweiss).
 Ezerjő (Scheinkern).
 Muscat-Lunel (Weisser).
 Olasz-Rizling.
 Sauvignon.
 Semillon.

Vörösbor-termelésre :

Nagy-Burgundi (Blau-Fränkisch).
 Szt.-Lőrincz.
 Oporto.
 Malbec.
 Merlot
 Carbenet
 Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
 ajánlatnak.

b) Győr vidéke.

Fehérbor-termelésre :

Sárfehér.
Furmint (Szalay).
Olasz-Rizling.
Ezerjő (Matyók).
Sauvignon.
Semillon.

Vörösbor-termelésre :

Nagy-Burgundi (Blau-Fränkisch).
Szt.-Lőrincz.
Oporto.
Malbec.
Merlot
Carbenet
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

c) Neszmély-Esztergom vidéke.

Sárfehér.
Bálint (Kleinweiss, aprófehér).
Rakszőlő (vékony nyakú).
Vörös-Dinka.
Muscat-Lunel.
Olasz-Rizling.
Sauvignon.
Semillon.

Kadarka
Nagy-Burgundi.
Szt.-Lőrincz.
Malbec.
Merlot
Carbenet
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

d) Buda vidéke.

Kovácsi (Greger).
Slankamenka.
Zöld-Dinka.
Rakszőlő.
Olasz-Rizling.
Sauvignon.
Semillon.

Kadarka.
Oporto.
Nagy-Burgundi.
Szt.-Lőrincz.
Malbec.
Carbenet.
Merlot
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

e) Fehér-Veszprém-Tolna vidéke.

Sárfehér.
Ezerjő.
Bálint.
Olasz-Rizling.
Rakszőlő.
Fehér-Gohér (Bajnár).
Lisztes Eehér.
Sauvignon.
Semillon.

Kadarka.
Sárfekete.
Oporto.
Nagy-Burgundi.
Szt.-Lőrincz.
Malbec.
Carbenet
Merlot
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

f) Somlyó vidéke.

Fehérbor-termelésre:

Vörösbor-termelésre:

Furmint (Szigeti).
 Rakszőlő (Világos).
 Juhfark.
 Olasz-Rizling.
 Sárfehér.
 Sauvignon.
 Semillon.

Ezen borvidék ez ideig vörösbor-termeléssel nem foglalkozott; kísérletek tételére ajánltatnak azonban azon fajok, a melyek a fehér-veszprém-tolnai borvidékre ajánltattak.

g) Balaton melléke.

Furmint (Szigeti).
 Lisztesfehér.
 Sárfehér.
 Olasz-Rizling.
 Slankamenka.
 Sauvignon.
 Semillon.

Kadarka.
 Nagy-Burgundi.
 Oporto.
 Merlot.
 Carbenet.
 Malbec.
 Verdot, ezen faj kísérlettételre ajánltatik

h) Zala-Vas-Sopron vidéke.

Furmint.
 Olasz-Rizling.
 Slankamenka
 Kövi-Dinka.
 Rakszőlő.
 Sauvignon.
 Semillon.

Kadarka.
 Nagy-Burgundi.
 Carbenet.
 Oporto.
 Merlot.
 Verdot, ezen faj kísérlettételre ajánltatik.

i) Villány-Pécs vidéke.

Sárfehér.
 Fügér.
 Olasz-Rizling.
 Fehér-Gohér (Bajnár).
 Sauvignon.
 Semillon.

Kadarka.
 Nagy-Burgundi.
 Oporto.
 Szt.-Lőrincz.
 Malbec.
 Carbenet
 Merlot
 Verdot

} ezen fajok kísérlettételre ajánltatnak.

j) Szegszárd vidéke.

Fehérbor-termelésre :	Vörösbor-termelésre :
Sárfehér.	Kadarka.
Bálint.	Oporto.
Fehér-Gohér (Bajnár).	Nagy-Burgundi.
Olasz-Rizling.	Szt.-Lőrincz.
Sauvignon.	Malbec.
Semillon.	Carbenet
	Merlot
	Verdot
	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.

k) Belső-Somogy-Tolna vidéke.

Olasz-Rizling.	Kadarka.
Sárfehér.	Mézes fekete.
Bálint.	Oporto.
Lisztesfehér.	Nagy-Burgundi.
Rakszőlő (világos).	Malbec.
Sauvignon.	Carbenet
Semillon.	Merlot
	Verdot
	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.

III.

Tiszáninneri kerület 7 borvidéke számára.

a) Eger-Visonta vidéke.

Fehérbor-termelésre :	Vörösbor-termelésre :
Sárfehér (bátai).	Török-kadarka.
Rakszőlő.	Purcsin.
Fehér-Gohér	Oporto.
Furmint.	Nagy-Burgundi.
Olasz-Rizling.	Ludtalpu-kadarka.
Sauvignon.	Malbec.
Semillon.	Carbenet
	Merlot
	Verdot
	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.

b) Miskolcz vidéke.

Fehérbor-termelésre:

Vörösbor-termelésre:

Furmint.	Kadarka.	
Sárfehér (bátai).	Purcsin.	
Rakszőlő.	Oporto.	
Fehér-Gohér.	Nagy-Burgundi.	
Olasz-Rizling.	Malbec.	
Sauvignon.	Carbenet	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Semillon.	Merlot	
	Verdot	

c) Torna-Abauj-Gömör vidéke.

Ezerjő.	Oporto.
Zöld-Veltelini.	Carbenet.
Zöld-Sylvani.	Merlot.
Olasz-Rizling.	Szt.-Lőrincz.
Fehér-Gohér.	Malbec.
Sauvignon.	Verdot, ezen faj kísérlettelre ajánl-
Semillon.	tatik.

d) Tokaj-Hegyalja vidéke.

Furmint.	Nagy-Burgundi.	
Fehérszőlő.	Carbenet.	
Lisztesfehér.	Oporto.	
Hárslevelű.	Purcsin.	
Muscat-Lunel.	Malbec.	
Alexandriai muskotály.	Merlot	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Olasz-Rizling.	Verdot	
Sauvignon.		
Semillon		

e) Felső-Zemplén, Ung, Felső-Bereg vidéke.

Furmint.	Oporto.	
Ezerjő.	Nagy-Burgundi.	
Rakszőlő (árdány).	Carbenet.	
Zöld-Sylvani.	Malbec.	
Olasz-Rizling.	Merlot	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Sauvignon.	Verdot	
Semillon.		

f) Alsó-Bereg-Ugoicsa vidéke.

Fehérbor-termelésre :

Vörösbor-termelésre :

Furmint (görény).	Purcsin.	
Beregi rózsás (rózsa-szőlő).	Oporto.	
Ezerjő.	Nagy-Burgundi.	
Olasz-Rizling.	Carbenet.	
Lisztesfehér.	Malbec.	
Sauvignon.	Merlot	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Semillon.	Verdot	

g) Tiszáninnyi kerti szőlők.

Slankamenka.	Oporto.	
Kövi-Dinka.	Nagy-Burgundi.	
Ezerjő.	Kék-Gohér.	
Olasz-Rizling.	Purcsin.	
Sárfehér.	Malbec.	
Piros-Veltelini.	Carbenet	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Sauvignon.	Merlot	
Semillon.	Verdot	

IV.

Tiszántúli kerület 6 borvidéke számára.

a) Szatmár-Kövár vidéke.

Fehérbor-termelésre :

Vörösbor-termelésre :

Bakar.	Oporto.	
Hárslevelű.	Nagy-Burgundi.	
Kövérszőlő.	Sárfekete (fekete arдай).	
Sárfehér (sárga arдай).	Malbec.	
Furmint.	Carbenet	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Olasz-Rizling.	Merlot	
Sauvignon.	Verdot	
Semillon.		

b) Érmellék vidéke.

Piros bakar.	Oporto.	
Erdei.	Török-Kadarka.	
Sárfehér (alföldi).	Nagy-Burgundi.	
Juhfark.	Malbec.	
Olasz-Rizling.	Carbenet	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Sauvignon.	Merlot	
Semillon.	Verdot	

c) Ménes-Magyarád vidéke.

Fehérbor-termelésre :

Vörösbor-termelésre :

Bálint (Aprafer).	Oporto.	
Mustafer (Mustos fehér).	Kadarka.	
Bakar.	Nagy-Burgundi.	
Vörös-Dinka.	Carbenet.	
Olasz-Rizling.	Malbec.	
	Merlot	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
	Verdot	

d) Temes-Krassó felső vidéke.

Slankamenka (Magyarka).	Kadarka.	
Kövi-Dinka.	Ködös-Kék.	
Mirkovacsá.	Szt.-Lőrincz.	
Olasz-Rizling.	Oporto.	
Sauvignon.	Nagy-Burgundi.	
Semillon.	Malbec.	
	Carbenet	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
	Merlot	
	Verdot	

e) Temes-Krassó alsó vidéke.

Ezen borvidékre ugyanazon fajok ajánlatnak, a melyek Temes-Krassó felső vidékére ajánlattak.

f) Tiszántúli kerti szőlők.

Slankamenka.	Oporto.	
Kövi-Dinka.	Nagy-Burgundi.	
Ezerjő.	Kék-Gohér.	
Olasz-Rizling.	Kék-Purcsin.	
Sárfehér.	Malbec.	
Piros Veltelini.	Carbenet	} ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.
Sauvignon.	Merlot	
Semillon.	Verdot	

V.

Királyhágóntúli kerület 6 borvidéke számára.

a) Alsó-Marosi borvidék.

Fehérbor-termelésre:

Rajnai-Rizling.
 Járdovány.
 Kövérszőlő.
 Olasz-Rizling.
 Furmint (som).
 Sauvignon.
 Semillon.

Vörösbor-termelésre:

Carbenet.
 Oporto.
 Merlot.
 Kis-Burgundi (Pineau noir).
 Malbec.
 Verdot, ezen faj kísérlettelre ajánlatik.

b) Közép-Marosi borvidék.

Rajnai Rizling.
 Tramini.
 Járdovány.
 Kövér szőlő.
 Olasz-Rizling.
 Sauvignon.
 Semillon.

Carbenet.
 Merlot.
 Kis-Burgundi (Pineau noir).
 Oporto.
 Malbec.
 Verdot, ezen faj kísérlettelre ajánlatik.

c) Kis-Küküllői borvidék.

Sauvignon.
 Semillon.
 Muskatály.
 Olasz-Rizling.
 Furmint (som).

Carbenet.
 Oporto.
 Kis-Burgundi (Pineau noir).
 Malbec.
 Merlot
 Verdot } ezen fajok kísérlettelre ajánlatnak.

d) Nagy-Küküllői borvidék.

Sauvignon.
 Semillon.
 Tramini.
 Olasz-Rizling.
 Járdovány.

Carbenet.
 Oporto.
 Merlot.
 Kis-Burgundi (Pineau noir).
 Malbec.
 Verdot, ezen faj kísérlettelre ajánlatik.

e) Mezőségi borvidék.

Fehérbor-termelésre :

Sauvignon.
Semillon.
Furmint (som).
Járdovány.
Olasz-Rizling.

Vörösbor-termelésre :

Carbenet.
Oporto.
Merlot.
Kis-Burgundi (Pineau noir).
Malbec,
Verdot, ezen faj kísérlettelre ajánl-
tatik.

f) Szilágyi borvidék.

Bakar.
Hárslevelű.
Kövérzőlő.
Furmint.
Olasz-Rizling
Sauvignon
Semillon.

Oporto.
Nagy-Burgundi.
Sárfekete (fekete aradi).
Carbenet
Merlot
Verdot

} ezen fajok kísérlettelre
ajánlatnak.

Ezen fajjegyzék használatánál még a következő fontos dolgokra lett a bortermelő közönség figyelmeztetve.

Miután a „Sárfehér“, „Bálint“, „Fügér“, „Gohér“ és „vörös dinka“ szőlőfajok, mint az minden szőlőbirtokos előtt eléggé ismeretes, tiszta fajtáblába ültetve, virágzáskor rugnak; ezek csakis vegyesen, vagyis valamely más fajjal keverve ültetendők.

Ily, a fentebb említett fajokkal együttes ültetésre alkalmas fajok a jegyzékben vidékenkint megnevezvük. A „Rakszőlő“, „Furmint“ és „kadarká“-val együtt tapasztalás szerint e fajták virágzása tökéletesen jól folyik le.

A „Carbenet“, „Sauvignon“, „Rajnai rizling“, „Tramini“, „Merlot“, „Veltelini“ és „Sylvani“ jobb, erőteljesebb talajt s hosszú művelés-módot igényelnek.

Az „Ezerjő“ hűvösebb éghajlat alatt s rosszabb fekvésben is igen jó bort és jó termést ad, de később érő fajok közé ültetve, nem ajánlható, a mennyiben a későn érő fajok érési idejéig elrothad, e faj tehát mindenkor vagy tisztán ültetendő, vagy gohérral keverve, melylyel egyszerre érik, s melynek virágzása is kedvező befolyással van reá.

Az „Oporto“ korai érése s színes bora miatt igen ajánlható bőtermő fekete faj; de külön táblákba ültetendő, s nem szabad túlélteni engedni, mert ez esetben savtartalma igen csekély leend s bora a keseredés betegségére hajlandó. Egyáltalán azt tisztán magában borrá készíteni nem tanácsos, hanem mindig később érő fajok boraival kell, még pedig az első fejtés előtt összekeverni.

Muskatályborok készítésére rendszerint a sárga muskatályt (Muscat-Lunel) szokták termelni és ez lazább vagy középkötöttségű s erőteljes talajon helyén is van. — Ott azonban hol a talaj igen kötött, a sárga muskatály rothadni szokott és így ilyen talajon sokkal ajánlatosabb a „fehér alexandriai“ hosszúkás szemű muskatály művelése, mely rosszabb talajjal is beéri, jól terem, nem rothad s igen zamatos. — A muskatályok egyáltalában hosszabbra metszhetőek — ellenkezőleg keveset teremnek.

A „mézes-fehér“, valamint a „semendriai fehér“ szőlőfajok nyálkás, húsos bogyójuknál fogva (ez utóbbi tartósságánál fogva is) asztali (csemege-) s kiviteli célra inkább lévén alkalmas, mint bortermelésre, a borfajok közül mellőztettek.

Csemege- s kiviteli szőlőül egyáltalán ajánlottak minden vidékre a következő fajok:

I. Korai használatra.

Madeleine-Angevine, Madeleine-Royal, Précoce de Malingre. Chasselas blanc, Croquant, Chasselas rouge és Ch. rouge-royal, Passa Tutti, Augustana és Margita. Ezen fajok a Précoce kivételével mind hosszúra művelendők.

II. Középidői használatra.

Chasselas Napoleon, Golden Champion, Duke of Buccleuch, Muscat d'Alexandrie blanc, genuai zamatos, Muscat Frontignan, mézes fehér.

III. Téli eltevésre és késői kiviteltre.

Semendriai fehér, vörös dinka, malaga kék, damaskusi sárga, smyrnai muskatály, halhólyag; fehér, piros és kék kecskecsesű.

Ugyanezen útmutatásban az egyes szőlőfajok érési ideje, művelési módja, a szőlőterület legalkalmasabb fekvése és minősége felőli tájékoztatás végett következő kimutatás állítottott össze:

Rövidítések magyarázata.

Fensík = f. s.
Magas lejtő = m. l.
Alantabb lejtő = a. l.
Sík = s.

Kötött = k.
Közép kötött = kk.
Laza = lz.

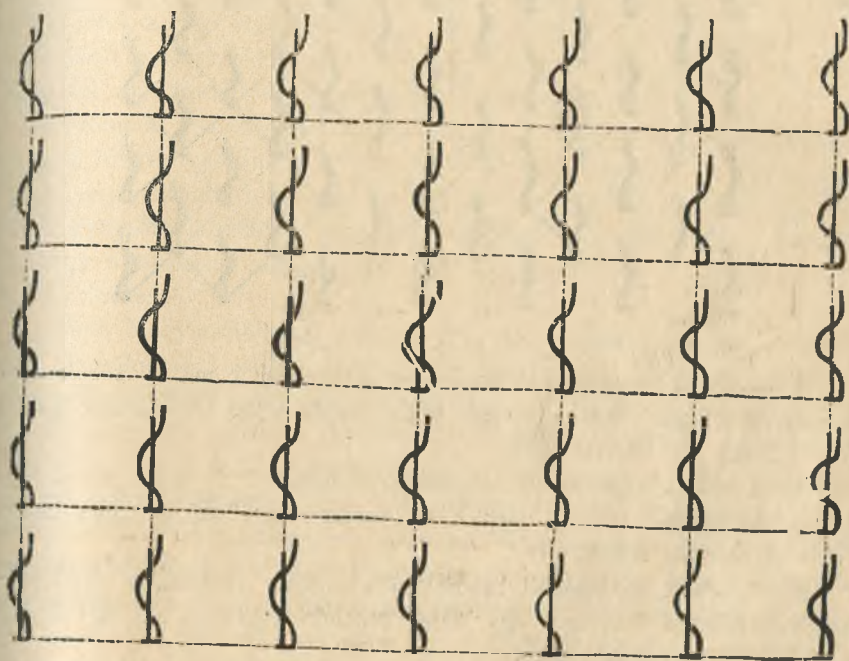
Milyen bor- termelésre	A szőlőfaj megnevezése	Érés idejére nézve	A művelési mód megjelölése	A terület fek- vésének megjelölése	A talaj minő- ségének megjelölése
	Alexandr. muskatály	késői	csapos	a. l.	k., kk. és lz.
	Bakar	"	csapos és hosszú	a. l.	kk. és lz.
	Bálint	középérő	" " "	a. l.	kk. és lz.
	Beregi rózsás	"	rövid és csapos	a. l.	k., kk.
	Csomorika	késői	" " "	a. l.	k. és kk.
	Erdei	"	csapos és hosszú	m. l.	kk. és lz.
	Ezerjő	korai	rövid és csapo	a. l.	k. kk. és lz.
	Fehér gohér (Bajor)	"	csapos	sík	lz.
	Furmint	késői	csapos és hosszú	m. l.	k. és kk.
	Füger	"	csapos	a. l.	kk. és lz.
	Hárslevelű	"	rövid és csapos	m. l.	k. és kk.
	Hosszúnyelű juh fark	"	rövid	m. l.	k., kk. és lz.
	Juh fark	középérő	rövid és csapos	m. l.	k., kk. és lz.
	Járdovány	késői	csapos és hosszú	m. l.	k., kk. és lz.
	Kovácsi	középérő	rövid és csapos	a. l.	k. és kk.
	Kövér szőlő	"	hosszú és csapos	m. l.	k.
	Kövi-dinka	késői	rövid és csapos	a. l.	k., kk. és lz.
	Lisztes fehér	"	" " "	a. l.	k. és kk.
	Mirkovacsa	"	rövid	a. l.	k., kk. és lz.
	Mustafer	"	rövid, csap. és h.	m. l.	k., kk. és lz.
	Muscat-lunel	"	csapos, hosszú	m. l.	k. és kk.
	Olasz-rizling	középérő	rövid, csap., h.	f. s.	k. és lz.
	Piros veltelini	korai	csapos	m. l.	k. és kk.
	Rakszőlő	késői	rövid	m. l.	k., kk. és lz.
	Rajnai rizling	"	hosszú	m. l.	k. és kk.
	Sárfehér	középérő	rövid és csapos	a. l.	k. és kk.
	Sauvignon	"	hosszú és csapos	m. l.	k. és kk.
	Semillon	"	" " "	m. l.	k. és kk.
	Slankamenka	késői	rövid és csapos	sík	k., kk. és lz.
	Tramini	középérő	hosszú és csapos	m. l.	k. és kk.
	Vörös dinka	"	rövid	a. l.	kk. és lz.
	Zöld veltelini	"	csapos	f. s.	k. és kk.
	Zöld sylvani	"	csapos és hosszú	sík	k. és kk.
	Zöld dinka	"	rövid	m. l.	k., kk. és lz.

Milyen bor- termelésre	A szőlőfaj megnevezése	Érés idejére nézve	A művelési mód megjelölése	A terület fekvésének megjelölése	A talaj minőségének megjelölése
S ö r ö V	Carbenet	korai	hosszú és csapos	a. l.	k., kk.
	Kék gohér	"	csapos és hosszú	a. l.	ls.
	Kis-Burgundi	"	hosszú	s.	k.
	Kék-Purcsin	közép	rövid és csapos	m. l.	k., kk.
	Kadarka	késői	rövid és csapos	m. l.	k., kk. és k
	Ködös-kék	"	" " "	a. l.	k., kk.
	Ludtalu kadarka	"	" " "	m. l.	k., kk.
	Merlot	korai	hosszú és csapos	a. l.	k., kk.
	Malbec	közép	" " "	a. l.	k., kk.
	Mézes fekete	késői	rövid, csapos	a. l.	k., kk.
	Nagy-Burgundi	korai	hosszú, csapos	f. s.	k., kk.
	Oporto	"	csapos, hosszú	s.	k., kk. lz.
	Sárfekete	késői	rövid, csapos	m. l.	k., kk.
	Szt.-Lőrincz	korai	hosszú, csapos	f. s.	k., kk.
Török kadarka	közép	rövid és csapos	m. l.	k., kk.	
Verdot	korai	hosszú és csapos	a. l.	k. és kk.	

Megjegyeztetett, hogy az ezen jegyzékben foglalt szőlőfajok, tekintettel azok érési idejére, művelési módjára, a terület fekvésére és a talaj minőségére, a feltüntetett osztályokba azzal soroztattak, hogy azon fajoknál, hogy különféle művelési mód és talajminőség ajánlatik, — a legcélszerűbb azon művelési mód, illetve talajminőség, a mely ezen kimutatásban első helyen említettik.

Ugy a kézi, mint az eke-művelésre célszerűnek bizonyult szőlőültetési módokhoz nézve, tekintettel a szőlőtőkék egymástól való távolságára, valamint azok mennyiségének cat. holdankint (per 5,700 □ méter) leendő megállapítására, tájékoztatásul az alább feltüntetett táblázatok készítették, u. m.:

I. A négyzetes szőlőültetésnél.

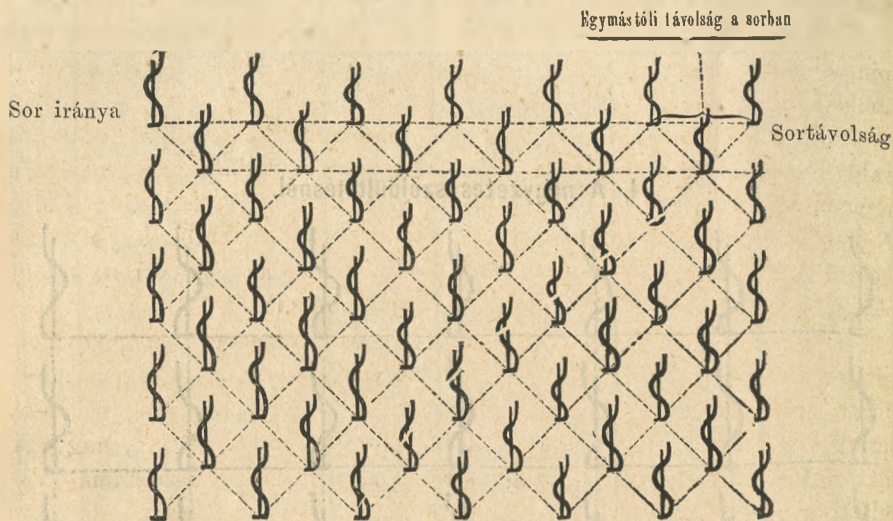

Ha a tőkék és a sorok egymástóli távolsága 1 m., egy tőke területe 1 m., egy holdra (5,700 □ m.) fér 5,700 tőke.

Ha a tőkék és a sorok egymástóli távolsága 1·20 m., egy tőke területe 1·44 □ m., egy holdra (5,700 □ m.) fér 3,958 tőke.

Ha a tőkék és a sorok egymástóli távolsága 1·50 m., egy tőke területe 2·25 □ m., egy holdra (5,700 □ m.) fér 2,533 tőke.

II. A 3-szög vagy dülényes ültetésnél.

Ha a tőkék egymástóli távolsága a sorban 1 m., a sorok egymástóli távolsága 0.50 m., egy tőke területe $0.5 \square$ m., egy holdra (5,700 \square m.) fér 11,400 tőke.

Ha a tőkék egymástóli távolsága a sorban 1.20 m., a sorok egymástóli távolsága 0.60 m., egy tőke területe $0.72 \square$ m., egy holdra (5,700 \square m.) fér 7,916.

Ha a tőkék egymástóli távolsága a sorban 1.50 m., a sorok egymástóli távolsága 0.75 m., egy tőke területe $1.125 \square$ m., egy holdra fér (5,700 \square m.) 5,066 tőke.

Orsz. köz-
ponti mintatá-
pincze.

Azon újabb alkotások között, melyek közigazdaságunk egyik igen fontos ágának a borászatnak emelése érdekében történtek, kétségkívül egyik legfontosabb a Nagyméltóságod hivatali előde által felállított s Nagyméltóságod kegyes intézkedései folytán a mutatkozó igényeknek megfelelő továbbfejlesztésben részesülő m. kir. országos központi mintapinczének létesítése. Ezen intézmény az 1881-ik évi május hó 1-ső napján nyitott meg.

Tekintettel azon körülményre, hogy ezen intézménynek működéséről 1882. év végéig, 1883. évi márczius 10-én, 1883. és 1884. évi működéséről pedig múlt évi december hóban 4110/84. sz. alatt már szerencsém volt Nagyméltóságodhoz részletes jelentésemet felterjeszteni,

ezen jelentésemben a nevezett intézménynek a hivatkozott három év alatti működéséről csak rövid kivonatban, csupán a főbb mozzanatokat kiemelve, leszek bátor megemlékezni.

Mint minden új intézménynek, úgy az országos központi mintapinczének is, alkotása első éveiben nem kis mértékben kellett az előítéletek által okozott nehézségekkel küzdeni.

Ezen előítéletek eloszlatása s a mintapinczének helyes irányban való fokozatos fejlesztése s az oly kényes és sokféle izlésű közönség igényeinek teljesen megfelelő vezetése nem csekély feladatot adott. Nehéz volt a régi megszokottság folytán minden új intézményben csak egy újabb rosszat látó nagy közönséget a mintapincze gyakorlati jelentőségéről s közgazdasági fontosságáról meggyőzni.

Örömmel jelenthetem azonban, hogy ez intézmény úgy Nagyméltóságod hivatali elődjének, valamint Nagyméltóságodnak s egyes ügybuzgó egyéneknek jóakarató pártfogása s segélyezése mellett megtermé gyümölcsét. Minek igazolására szolgál azon körülmény, hogy ma már úgy a termelő, mint a fogyasztó közönség teljes bizalommal vicseltetik iránta.

Mint Nagyméltóságod előtt tudva van, a mintapinczének létesítése első időszakában célja egyfelől az volt, hogy alkalom nyujtassék Magyarországnak bortermelőinek borkészleteikből bizonyos mustrául szolgáló mennyiséget mintegy kiállítási tárgyként olyképen helyezni el, hogy a bel- és külföldi kereskedőknek módjukban álljon tájékozást szerezni az országban létező jelentékenyebb borkészletek minősége, mennyisége és ára iránt, s ez által az eladókat és vevőket közelebb hozni egymáshoz; másfelől célja volt a borkezelés helyes irányban való fejlesztésére hatni, s gyakorlati példaadással utmutatást és oktatást nyujtani a termelőknek arra nézve: hogy az ország különböző vidékein termelt különféle fajú borokat azok minőségéhez képest minő kezelésben részesítsék.

Harmadszor feladatául tűzetett a borkezelésben alaposan jártas pinczemestereket képezni s azon termelőknek, kik az okszerű borkezelést elsajátítani óhajtják — különösen a gyakorlatot illetőleg — alapos utmutatással szolgálni.

E célból a mintapinczében már az 1881-ik évben egy-egy évre terjedő gyakorlati tanfolyam rendeztetett be, hogy ott egyrészt a vándortanári tanfolyamot sikerrel végzett ösztöndíjas borászati vándortanár-jelöltek, másrészt a haladni vágyó termelők s a borászat iránt érdeklődő egyének s tanulmányaikat tovább folytatni, öregbiteni óhajtó végzett vinczellér-képezdei növendékek is díjtalanul a borkezelés és pinczevezetésben tökéletes kiképzést nyerhessenek.

A szakerők ezen gyakorlati kiképzetésére a központi mintapincze a lehető legjobb intézménynek bizonyult, mert itt az ország minden nevezetesebb borvidékének terményei képviselve levén, a kiképezendő szakegyének az összes hazai borfajok kezelésében a legkiterjedtebb s legalaposabb jártasságot szerezhetik.

Ezen cél szem előtt tartásával tartott tanfolyamokon a mintapinczében a főpinczemester vezetése alatt saját költségén 10 magánygyén, továbbá 11 vándortanító-jelölt nyert kiképzetetést; ide számítandó még a pinczében kezdettől fogva alkalmazva volt 81 pinczemunkás, kik a mintapinczében a borkezelésben szintén többé-kevésbé kiképezték magukat, s közülök többen részint nagyobb bortermelőknél, részint vendéglősöknél és borkereskedőknél találtak később alkalmazást.

Továbbá nem kevésbé fontos célja ez intézménynek, melynek természetesen csak a fejlődés későbbi korszakában felelhet meg, hogy mint egy központi bortőzsde, a magyar bor minőségéhez mért helyes alapokon nyugvó értékének a kínálat és kereslet arányához képest való szabályozása és megállapítására döntő befolyást gyakoroljon, hogy a termelők boraik értékesítése alkalmával tudják magukat mihez tartani az eladási ár megszabásában.

Ezen előzményekből kifolyólag önkénytelenül feladatává vált még az országos központi mintapinczének az ott kezelt borok értékesítésének előmozdítása is, már azért is, mert a termelőket boraik beadására leginkább azon körülmény ösztönözte, hogy azok a mintapincze utján palaczkokban forgalomba is hozassanak s az által a palaczk-borüzlet, — melynek Franciaország is első sorban köszönheti bortermelése és kereskedése oly mesés, szinte hihetetlen nagyságra fejlődését, — hazai borainknál is meghonosittassék, illetve előmozdittassék, s ennek folytán borainknak a külföldi piacok is megnyittassanak.

E cél elérése végett szükséges volt ezen pinczében mint egy központban összegyűjteni a különböző vidékek borterményeit, honnan azok helyes kezelés által elért kifogástalan minőségben kerülnek a termelő címlapja alatt a borvidék, termelési hely, s a minőség megjelölése mellett forgalomba.

Megnyugvással jelenthetem Nagyméltóságodnak, hogy a mintapincze már az 1882-ik év derekán, tehát alig rövid fennállása után már oly erősnek érezte magát, hogy ugy Franciaországban a bordeauxi, mint a Lajthán túl a trieszti kiállításon a siker iránti teljes bizalommal jelenhetett meg. S az eredmény teljesen meg is felelt a várakozásoknak, mert a bordeauxi kiállításon a mintapincze által képviselt 36 termelő közül 19 nyert kitüntetetést, közöttük kettő aranyérmét. A trieszti kiállításon pedig az országos központi mintapincze 56 termelő borával

már igen tekintélyes kiállító — s egyszersmind elárusítóként is — jelent meg, s az 56 kiállító közül kiállított bora után 50 termelő nyert kitüntetést, kik közül 11 termelőnek bora aranyéremmel, 21 termelőé pedig ezüst éremmel való kitüntetésre érdemesített.

A trieszti kiállítás magyar csárdája báró Pretis cs. kir. helytartó, boldogult Budavölgyi Pauer János tengernagy, Dr. Herich Károly ministeri osztálytanácsos mint hazánk képviseltetésével megbízott kiállítási elnök, Cserhalmay Ferencz honvédelmi ministeri vezérhadbiztos, Dr. Wagner László műegyetemi tanár s még nagyszámu előkelőség jelenlétében 1882. évi július hó 31-én adatott át a kiállítást látogató közönségnek, augusztus 1-én pedig a kiállítást megnyitó Károly Lajos főherczeg, Salvator és István főherczeg ő felségeik ünnepélyes látogatásában részesült. Sőt a kiállítás tartama alatt még azon szerencse is érte a csárdát felállító országos központi mintapinczét, hogy azt Ő cs. és kir. apostoli királyi Felsége a király, s Ő Felsége a királyné a fenséges trónörökös párral együtt számos udvari méltóság kíséretében legkegyelmesebben meglátogatni kegyes volt.

Ez alkalommal csekélységemnek jutott a szerencse a magyar bortermelők nevében — a hazánk területét képviselt kis csárdahelyiség előtt — néhány őszinte szó kíséretében fogadni, s a magyar borok királyának nevezett tokajiasszu átnyújtásával, mint a legelső magyar embert a királyt, s nemzetünk felséges védasszonyát a királynét, valamint fenséges gyermekeiket a trónörökös párt éltetni.

Örömének s határt nem ismerő lelkesedésének Ő Felségeik éltezésével adott kifejezést az összes jelenlevő közönség akkor, midőn a magas vendégek a fogadtatás felett való megelégedésüket ösmert leereszkedő modorukkal megköszönték s Ő Felsége a király a borral telt poharat a magyar nemzet egészségére emelvén, a felséges vendégek vele együtt egy-egy pohár bort a magyar nemzet éltetése közt kiűritettek.

Ezen tényt, mint hazánk borászatának történetében kimagasló egyik fényes momentumot hallgatással mellőznöm e helyen sem lehetett.

A trieszti kiállítás az országos központi mintapincze által palaczokban bemutatott boraink értekesítésére egy szebb jövőt biztosítani volt hivatva. Az ezután mutatkozó folytonos érdeklődése a fogyasztó közönségnek fokozatosan növekedvén, az államilag kezelt elárusító csarnok útján történt boreladások mind nagyobb-nagyobb mérvet öltöttek. Minek eredménye az lett, hogy miután a kormánynak borkereskedést folytatni feladata nem lehetett, az elárusítás az 1883. év folyamán maguknak a termelőknek kezébe tétetett le, s egyszersmind a pincze felügyeletére a termelőknek is befolyást biztosítandó, a termelők

közül Nagyméltóságod által egy 30 tagu választmány neveztetett ki, a mely a felügyelet folytonos vitelére s az elárusítás eszközésére Nagyméltóságod megerősítésének fentartásával, egy 9 tagból álló állandó bizottságot választott, melynek elnöke Kerkápoly Károly, tagjai: Ágoston József, gr. Andrássy Aladár, Boross Bálint, Gönczy Pál, Hammersberg Jenő, Máriássy Aladár, Szalay Imre és Vásárhelyi Béla bortermelők, jegyzője pedig Lónyay Ferencz ministeri s. fogalmazó.

Az állandó bizottság megalakulván, mindenekelőtt az akkor a pinczében levő összes borokat folytatólag tartott négy ülésben izlelés alá vette, egymással összehasonlította s az eladási árakat ez összehasonlítás alapján megállapította, illetőleg egymással helyes arányba hozta, majd a borok elárusításához alkalmas közegek megszerzéséhez látott s ennek eredménye az lett, hogy az állandó bizottság két szerződést kötött; az egyikben Herczog Rezső bejegyzett budapesti kereskedőnek az egész osztrák-magyar monarchia területére, a másikban pedig Stein, Schwarcz és társa berlini kereskedőnek az egész Németbirodalom és Hollandiára kizárólagos jogot adott a mintapincze palackborainak forgalomba hozatalára és megengedte, hogy az illetők „A m. kir. országos központi mintapincze palackborainak az osztrák-magyar monarchia területén (illetőleg a Németbirodalom és Hollandia területén) kizárólagos elárusítási képvisellete“ címet használhassák. Az elárusítás módozataira a mintapincze 1883/1884. évi működéséről szóló jelentésben voltam bátor részletesen kiterjeszkedni.

Nem hagyhatom azonban itt sem említés nélkül Nagyméltóságú Minister ur! azon változást, a mely a lefolyt évben az orsz. központi mintapincze helyiségeiben történt. Nagyméltóságod kegyes közbenjárása folytán ugyanis a fővámházi pinczehelyiségnek a Nagyméltóságú Pénzügyminister urtól történt megszerzésével sikerült elérni azon régi óhajtásunkat, hogy a mintapincze borai az eddigi több kisebb pinczék helyett egy helyen összpontosítsanak. Ennek folytán az országos központi mintapincze egy hozzá méltó imponans helyiséget nyert, melyről a pinczét látogató hazai és a mi reánk nézve fontosabb számos külföldi vendégek is méltó elismeréssel és kiváló dicsérettel nyilatkoznak.

Másrésről az összes borok egy helyen való összpontosítása a kezelést nagy mértékben könnyítette és egyszerűsítette s a pinczét feladatának elérésében hathatósan elősegítette.

Tekintettel arra, hogy az országos központi mintapincze 1884. év végéig terjedő működéséről még a mult év végén kimerítő jelentést volt szerencsém Nagyméltóságod elé terjeszteni, az abban előadottak ismétlésébe bocsátkozni e helyen szükségesnek nem találtam. Bátor vagyok azonban ez alkalommal is hangsúlyozni Nagyméltóságú minis-

ter ur! hogy habár a mintapincze fentartása az államnak most még némi áldozatokba kerül is, ezek, tekintve az eléje tűzött czélt s a már is elért eredményeket, oly csekélyek, hogy számításba is alig jöhetnek.

Ha tekintetbe vesszük azt, hogy borászatunk emelésére egészen a legújabb időkig — fájdalom! — nagyon kevés történt, ha tekintetbe vesszük, hogy az országos központi mintapincze van hivatva egyrészt a tiszta hamisítatlan magyar bort a külfölddel megismertetni, másrészt az okszerű pinczekezelés terjesztését az e czélra gyakorlatilag kiképzett vándortanítók, pinczemesterek, pinczemunkások és a mintapinczét e végből felkereső magánegyének útján előmozdítani, alig hihető, hogy akadna valaki, a ki tagadná annak indokolt voltát, hogy az orsz. központi mintapincze, mint olyan intézmény, a mely a jelenlegi és — fájdalom! — tartósnak mutakozó közgazdasági válság mellett egyre nagyobb fontossággal bíró borászatunk emelésére hathatósan szolgál: még az eddigieknél nagyobb áldozatok árán is fentartassék. De nagyobb áldozatokra, mint örömmel jelenthetem, szükség nemcsak nincsen, sőt a fekbérnek a módosított szervezeti szabályok szerint történt felemelése és külön kezelési költség kivetése folytán, valamint tekintettel arra, hogy a pinczehelyiség immár teljesen berendeztetett és felszereltetett, a mintapinczére fordítandó kiadások jövőre jelentékenyen kevesbedni fognak.

Nem mulaszthatom el még megemlíteni itt, hogy az olasz és horvát-szlavonországi kormányok a mintapincze által elért eredmények által buzdítatva, hasonló mintapincze felállítását vették czélba s e végből a magyar királyi országos központi mintapincze szervezete felől a Nagyméltóságod vezetése alatt álló ministeriumhoz fordultak tájékoztatásért.

Tekintettel az előadottakra, azon alázatos kéréssel vagyok bátor Nagyméltóságodhoz fordulni, hogy az országos központi mintapinczét továbbra is kegyes jó indulatában részesíteni s ezen intézmény továbbfejlesztését kegyesen lehetővé tenni méltóztassék.

Az orsz. közp. mintapinczén kívül a borkereskedelem előmozdítására szolgáló intézkedések közül megemlítendő még a borászati törzskönyv kiadása, melynek czélja egyrészt könnyű és pontos átnézetét adni a kereskedő világnak az országban eladásra szánt bepincézett borookról, másrészt a termelőknek borkészleteik értékesítésére segédkezet nyújtani.

Ez pedig úgy történik, hogy a járási szolgabírák útján szüret után az évi termés mennyisége összeíratik s a borászati kormánybiztoságnak bejelentetik s itt ezen bejelentések alapján az egyes termelőknek eladásra szánt boraiból borfajok és borvidékek szerint, a terme-

lők lakhelyének, posta- és vasutállomásának megjelölése mellett részletes kimutatás állittatik össze. Ugy hogy a venni szándékozó borkereskedők vagy magánegyének a törzskönyvben a kívánt bort kiválasztván, magokat az illető termelővel akár levélileg, akár személyesen a legkönnyebben érintkezésbe tehetik.

Ezen kívül a borászati törzskönyv függelékébe rendszeren ismeretve vannak a borászatunk emelése érdekében tett fontosabb intézkedések s felvételnek bele az okszerű szőlőművelés és borászat terjesztésére szolgáló utmutatások.

A borászati törzskönyv eddig évenként adatott ki magyar, német és francia szöveggel.

Borkereskedők név- és lakjegyzéke

Ugyanitt kell megemlítenem a nevezetesebb hazai és külföldi borkereskedők név- és lakjegyzékét, melyek közül az első a kereskedelmi és iparkamarák segélyével, kereskedelmi és iparkamarák kerületei szerint, az utóbbi pedig a külföldi csász. és királyi osztrák-magyar consulatok jelentései alapján, országok szerint van összeállítva és mindkettő a borkereskedelem segédeszközeiül szolgálni van hivatva.

III. Nevezetesebb kísérletek a szőlészet és borászat terén.

Hivatalos működésemben mindig figyelemmel kísértem a szőlészetünk és borászatunk érdekében hasznosaknak ígérkező találmányokat és felfedezéseket s azon eszközöket és módokat, a melyekkel a bortermelés jövedelmezőségét fokozni hivatott mellékiparágak előmozdítathatók, s kötelességemnek tartottam az ezekre vonatkozó kísérletekhez segédkezet nyújtani, vagy saját kezdeményezésemből tenni kísérleteket. Feladatomnak tartottam továbbá figyelemmel kísérni a phylloxera-védekezési eljárást, s az amerikai alanyok nemesítésére szolgáló különböző oltási módokat, s ezek előnyeinek kipuhatólása végett szintén több ízben téttem kísérleteket és részt vettem az e végből tartott szakértekezleteken.

Ezek között nevezetesebbek a Reihlen-féle vörösbor-készítő eljárással, s a Bürstenbinder-féle »oenolin« nevű borderitőszerral tett kísérletek, továbbá a különböző cognacfőzési kísérletek, s a kitünő festőanyagáról híres sačinak és čedireska nevű szerbiai szőlőfajok tanulmányozása, a farkasdi telepen folytatott phylloxera-védekezési eljárások s a különböző oltásmódok megbirálása végett 1884. évi október hó 6-án tartott értekezlet s az ugyanazon évi október és november hóban tartott székesfehérvári, nagymarosi és ménesi oltási tanfolyamok.

Ezekről egyenként lesznek bátor szólni.

Tekintettel azon körülményre, hogy a külföldi fogyasztó közönség^{Reihlen-féle eljárás.} nagyrésznéek izlése inkább a vörös borok felé hajlik s ennek folytán borkereskedelmünk felvirágoztatása érdekében első sorban is vörös bortermelésünk hiányainak pótlására s vörös boraink exportképességének emelésére kell törekednünk, főigyekezetem mindig oda irányult, hogy a fentvázolt cél elérése érdekében minden helyesnek ígérkező eszközt megszerezsek, s használhatóságáról s értékéről kísérletek által biztos tájékozást szerezhsek.

Ezen indok vezetett Reihlen vörös borkészítési eljárásának tanulmányozása céljából, maga a feltaláló vezetése alatt megejtett többrendbeli kísérletek rendezésénél is, melyekről a következőkben van szerencsém Nagyméltóságodhoz jelentésemet megtenni.

A szóban forgó vörösbor-készítési eljárásra a feltaláló Reihlen a feltalálás után azonnal szabadalmat szerzett s találmányáról egy ismerető programot is irt, s osztogatott szét az érdeklődők között, s a lapokban sem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy az elért eredményekre való hivatkozással találmányának minél számosabb ismerősöket s elvbarátokat szerezzen: annyira, hogy ajánlatomra Nagyméltóságod hivatali elődje is szükségesnek látta az épen akkor külföldi borászati tanulmányi utazásra induló boldogult Dr. Pillitz Vilmost a Reihlen-féle borkészítési eljárásnak tüzetes és szakértői tanulmányozásával is megbizni, s véleményes jelentéstételre utasítani.

Dr. Pillitz tanulmányairól benyújtott jelentésében az eljárás mellett kedvezőleg nyilatkozván, miután Reihlen ur eljárásának Budapesten való bemutatására késznek nyilatkozott: indokoltnak látszott, hogy a kérdéses borkészítési móddal nevezetesebb vörös bort termő vidékeinken hazánkban is kísérletek tétessenek.

Mielőtt e kísérletek kivitele s eredményeiről szólnék, bátor leszek az egész találmány történetét előre bocsátani.

A szőlőbogyó kisajtolása után visszamaradó szőlőhéj köztudomás szerint ez ideig alig részesült valami figyelemben. Régi borkészítési eljárásaink szerint a törköly mint alig valamit érő melléktermény tekintetik s vagy potom áron vesztegettetik el, vagy legjobb esetben törkölypálínkát főznek belőle, de daczára azon körülménynek, hogy a szőlőnek épen ez a része az, melyben a bornak legnemesebb alkatrészét: a zamatot s vörös boroknál e mellett még a festéket adó anyagok is foglaltatnak, megérdemlett teljes becsülésben semmi körülmények között sem részesült, pedig a szőlőhéj a borkészítésnél egyébként is fontos. Ugyanis a szőlőhéjnak külső humusos felén vannak elhelyezkedve azon mikroszkopikus kicsinységű gombacsirmagvak is, melyek a sajtolásnál a szőlőbogyó hig részével, a musttal keveredve,

illetve a must által lemosatva, a mustot egyébként megfelelő viszonyok között szeszes erjedésnek indítják s az erjedés által a mustból bort készítenek.

Régóta ismeretes továbbá, — mint már fentebb is szerencsém volt említeni — hogy a fekete szőlőben foglalt festanyagnak is székhelye a szőlőhéj, s csak nagyon kevés azon szőlőfajok száma, melyeknek lédús része is festanyag-tartalmú, t. i. színezett. Ez az oka, hogy a vörös borokat szolgáltató mustokat, ha a bornak szép színt akarunk szereznünk, kénytelenek vagyunk a szőlő héján kiejeszteni.

Reihlen az ő eljárásával a szőlő héja ezen tulajdonainak, különösen a festanyagnak lehető tökéletes kihasználására törekedett.

Kísérletei közben, melyeket találmánya érdekében végzett, azon fölfedezést tette, hogy a vörös borok színanyagára vonatkozó azon régi nézet, hogy a festanyag a szőlőhéjból az erjedésnél képződő alkohol által vonatik ki, nem helyes és teljesen téves.

A szőlőhéjban levő festanyag ugyanis sem vízben, sem szeszen nem igen, s még az oldószer forralásánál is alig oldódik, hanem igenis a cukros víz, vagy borkósavas oldat, vagy a kettő keveréke — különösen melegítve — az az oldószer, melynek a fekete szőlő sötétké. s a borkósavval érintkezésnél megvörösödő festanyagának kivonását s így vörös boraink kedves színét köszönhetjük.

Hogy a festanyag az eddig szokásos erjesztésnél a borba átmelegy, határozottan azon körülménynek tulajdonítandó, hogy az erjedésnél keletkező borszesz a szőlőhéj sejtjeibe diffundál, azokat megduzzasztja, szétrepeszt s így a festanyag a szétrepesztett sejtek belsejéből részben a körüllevő folyadék által kiöblítettik, részben a jelen levő cukor által feloldatik.

Épen így áll a dolog a szőlőhéjban foglalt zamatazó anyagokkal is. Ezek sem oldhatók vízben, sem borszesz által ki nem vonhatók, de cukortartalmú folyadékokban szintén kilugoztatnak s feloldódnak.

Reihlen az említett tények felfedezésére oly módon jutott, hogy egyszer mint vegyész a narancsvirág illatanyagának kivonására vonatkozólag tett kísérleteinél azon meglepő tapasztalatot tette, hogy ezen illatanyagok forró cukoroldatban a legjobban oldódnak s így a cukoroldat által legtökéletesebben kivonhatóknak bizonyultak, annyira, hogy forró cukoroldattal való lugozás után a virágok teljesen szagtalanokká váltak.

A mi a narancsvirágra áll, okoskodott Reihlen, miért nem állana a szagos muskotályszőlőkre? És valóban a muskotályszőlő héját fentemlített módon kezelve, s a kezelés után nyert cukros folyadékot

tiszta borral higitva, s az erjedésen átvezetve, a nyert bor oly mértékben illatos volt, a minőt eddig soha sem tapasztalt.

Csakhogy ha a szőlő héját magas hőmérséknek teszszük ki, köztudomású dolog, hogy az azon levő erjesztő csirgombák elvesztvén csirkéességüket, képtelenek lesznek a mustot szeszes erjedésnek indítani. És Reihlen mégis azon meglepő tényt constatálta, hogy miután ő a szőlőhéjakat tiszta átlátszó cukoroldattal forralta s a folyadékot higitás kedvéért tiszta ó-borral elegyíté: a szőlőhéjak a keverék felszínén uszva, abban pár nap alatt élénk pezsgés kíséretében fellépő erjedést indítottak; de egész sajátóságosan a folyadék az erjedésnél egészen tiszta maradt, s csakis ott volt észlelhető szénsavfejlődés, hol a folyadék felszínére gyűlt szőlőhéjak a cukros folyadékkal érintkeznek. Üledéknek vagy élesztőkiválásnak semmi nyoma sem volt észlelhető, s a szénsavfejlődés megszűntével a folyadékot megvizsgálva, az az erjedés minden phasisán keresztülmentnek, tehát teljesen kiejedtek találtatott.

Azon tény, hogy a szénsavfejlődés csak ott volt észlelhető, a hol a szőlőhéj a folyadékkal érintkezett, Reihlent azon hiedelemre vezette: hogy talán az erjedésnél erjgombákra nincs is tulajdonképen szükség s hogy a Pasteur-féle erjesztő gomba theoria talán nem is egészen helyes, miután daczára annak, hogy a szőlőhéjak a forró cukoroldatban lugoztattak s így az erjgombák csirmagvaitól teljesen desinfiáltattak, az erjedés mégis létrejött.

Reihlen ily fontos kérdésben nem bizván egészen saját észleletei és feltevéseiben, a szükséges anyagok rendelkezésre bocsátása mellett dr. Röslerhez, a klosterneuburgi vegyikísérleti állomás főnökéhez fordult a további kísérletek s vizsgálatok megejtése s e kérdésre vonatkozó nézeteinek kikérése végett.

Dr. Rösler a Reihlen által beküldött szőlőhéjat górcsövileg megvizsgálva, azon semmiféle erjgomba-csirmagvakat nem talált és mégis a héjak cukros folyadékkal érintkezve, nála is azonnal erős szeszes erjedésbe hozták a folyadékot, mely erjedés alatt az tökéletesen viztiszta maradt s semmi üledéket sem csapott ki és rakott le.

A kiejedt folyadékból kivett szőlőhéjak azonban újlag górcsövi vizsgálatnak alávetve, külső és belső felületükön közönséges erjgombákkal (*sacharomyces ellipsoideus*) teljesen bevontaknak találtattak, mintha csak egy pikkelyes pánczél fedte volna be felületeiket. A közönséges erjgombák közt itt-ott *sacharomyces pastorianus* s egy-egy bacterium vagy elkorcsosodott mycelium is találtatott.

Mivel vegetáló lényeket a semmiből előteremtteni nem lehet s a cukros folyadékok önmagukban gombák közreműködése nélkül nem

erjképesek, ezen tünemény után az első pillanatban szintén azt kellett feltenni, hogy vagy a szőlő héjában vannak lerakodva azon anyagok, melyek czukros folyadékok jelenlétében és segélyével az erjgombák létrejövetelét lehetségessé teszik, vagy hogy maga a szőlőhéj sejtanyaga producálja ezen élő szervezeteket.

Ezt kipuhatólandó, Rösler a következőleg járt el:

Két egyenlő lombikban egyenlő mennyiségű czukoroldatot praeparált szőlőhéjjal egyenlő ideig forralt. Az egyik lombik száját a forralás alatt nyitva hagyta, a másikat pamutdugóval zárta el oly célból, hogy azon keresztül a levegő a folyadékhoz hathasson ugyan, de a csirgombáknak a folyadékhoz jutása lehetetlenné tétessék. Ezen eljárás által a folyadékban levő csirgombák életképessége kiöletik s ennek folytán, ha csak a szőlőhéj sejtanyaga maga nem alakít új erjgombákat, vagy alakul át erjgombákká, a kérdéses kísérleti folyadékokban az erjedés csupán kívülről a folyadékba jutó erjgombák behatására indulhat meg s mivel a pamutdugóval elzárt üvegben levő folyadékhoz a levegőből gombák nem juthatnak, ha a sejtanyag által képzett gombákra vonatkozó feltevés hamis, azon esetben az ezen üvegben levő folyadék erjedésnek nem indulhat.

És valóban az el nem zárt lombik tartalma mihamar teljes erjedésnek indult, míg a pamutdugóval elzárt lombikban levő folyadék még hetek mulva sem mutatott az erjedésre hajlamot s míg az első folyadékból kivett szőlőhéjak a gombák százezzeivel lepetteknek találhattak, az utóbb említett folyadékból kivett szőlőhéjak ezektől egészen mentesek voltak s ezzel a tünemény rejtélyének bogja meg volt oldva.

A növényi élet fejlődésére a kellő mennyiségű és minőségű tápanyagon, világosságon s melegségen stb. kívül még alkalmas támaszpontra is van szükség. Ennek hiányában a fejlődés nem lehet tökéletes. Ezen támaszhoz kapaszkodik a növény és a környezetből, vagy esetleg a támaszból magából veszi fel, szerzi be életszükségleteit.

A szőlőhéj a Reihlen-féle borkészítésnél ilyen szilárd alapszerepet visel, melyben az erjgombák megkapaszkodnak. A szőlőhéj a folyadék felszínén uszva, a levegőben millió számra szállingózó erjgombacsiramagvakat, mint lép a madarat magához ragasztja, leköti s mivel a must vagy bármely erjképes czukros folyadék a szeszes erjedést előidéző erjgombának nyújtja a legkedvezőbb tenyészeti viszonyokat: ezek minden másféle erjgombák felett mihamar túlbujja fejlődés és szaporodásnak indulnak s csakhamar minden más gombát, mely szintén a szőlőhéjón ütött tanyát, elnyomnak, úgy hogy csakis a szeszes erjedés gombája juthat érvényre.

E szerint tehát az egész tüneményben a szőlő héjának annyi szerep és azon érdem jut, hogy a levegőben szállingózó gombacsirák s a cukros folyadék, illetve must közötti érintkezést közvetíti, oly szerep, melyet bármely semleges a folyadék felszínén uszó test is megtehetne, például faforgács vagy egyéb rostos anyagok.

E nézet helyessége mellett szól azon körülmény is, hogy egy és ugyanazon héj, ha használat után mindjárt megmosatik, vagy forró vízbe mártatik, erjesztő közegül többször is használható.

Ily körülmények között Reihlen minden habozás nélkül kezdhetett a mustnak erjedés előtti felfőzéséhez, mert a mustban levő erjombára semmi szüksége sem volt többé, a felforrálás pedig a mustnak minden látszat szerint nagy előnyöket ígért; mert ez által a must a nyálkaanyagoktól s egyéb a boroknak nehezen tisztulását okozó s a borokat a betegedésre hajlandóvá tevő légenytartalmú anyagoktól s a kártékony csirgombasejtektől megtisztul s ennek folytán alapos a remény, hogy az ily módon tisztított mustból egészséges erjedés után tökéletes állandó bort nyerünk.

Ezek után áttérek az ugynevezett „praeparált“ szőlőhéj mivoltának és előállítási módjának ismertetésére.

Reihlen háromféle praeparált szőlőhéjat különböztetett meg, u. m.:

1. Nemes héjakat.
2. Erjesztő héjakat.
3. Gyorsan erjesztő héjakat.

Nemes héjak alatt azon szőlőhéjakat érti, melyek még magukban tartalmazzák a festő- és zamatanyagokat. Szinre nézve megkülönböztetünk vörös és fehér héjakat.

A héjakat egy sajátosságos szerkezetű (Stuttgart környékén széltében használt) bogyozó rosta segélyével kocsánuktól s fürtvázuktól külön választott s összezúzott bogyókból előállott czefréből készíti a következő eljárás szerint.

A nyert czefréről a szinmustot leereszti vagy leszűri s a törkölyt kisajtolja. Ha a sajtolásnál törkölynek maradó héjakat megvizsgáljuk, azt fogjuk találni, hogy azok belső oldalukon egy sikamlós nyálkás hártyával vannak bevonva. Ezen hártyától a héjat tökéletesen meg kell tisztítani, ha azt hosszabb ideig konzerválni akarjuk s másrésről a magvakat is, melyek a sajtolásnál szintén a héj között maradnak, el kell a héjtól választani.

A nyálkának s a héjon levő mustnak s megvaknak együttes eltávolítására Reihlen egy trieurrel kombinált mosó-gépet szerkesztett, mely készülék lényegében a következőleg állítottatott össze:

Egy teknőben egy vízszintes tengelyen szilárdul megerősítve egy

léczekből készített dob nyugszik. A léczek oly közel állanak egymáshoz, hogy azokon csupán a szőlőmag eshetik át, ennél nagyobb tárgyak s így a héjak is azonban a dobban visszamaradnak. A henger belsejében a tengelyre egy kavarázó-készülék van erősítve. A készülék használatánál a teknőbe vizet öntünk, a dobba pedig a megmosandó héjak lesznek mogyoró nagyságú üveggolyókkal vegyest elhelyezve. A kavarást a dob tengelyén alkalmazott forgattyú segítségével eszközöljük.

A kavarást által mozgásba hozott golyók surolják, ütik, verik a héjakat, mi által azokról a nyálkaanyag leválik s a víz által lemosatik, miközben a magvak a hézagokon át a teknőbe hullanak, a tisztított héjak azonban a hengerben visszamaradnak.

A teknőben maradt mosóvíz, kivált két-háromszori használat után, cukor-, nyálka- és fehérnye-tartalommal bir, s mint értékes anyag a későbbi műveleteknél nyer alkalmazást.

A héjak mosásának bevégeztével a dobot a mosóvíz leeresztése után tartalmával együtt friss tiszta vízzel kiöblítjük s azután a héjakat kiszedjük s kipréseljük, majd a napon megszáritjuk.

Igy nyerjük a nemes héjakat, melyek felületükön még erjgombákat s sejtanyagaik között festő- és zamatanyagokat tartalmaznak.

Az így nyert száraz héjak a feldolgozott anyagnak csak mintegy egy százalékát képezik.

A helyett, hogy a héjakat a napon szárítanók, azokat tiszta hordóba tömve s ó-borral leöntve is eltarthatjuk. Használat alkalmával a héjtartó hordóból, melynek akóna helyett jólzáró ajtója van, a szükséges héjat kiveszszük, a bort kinyomjuk, azután tiszta vízzel leöblítjük s végre kipréseljük. Az ilyen préselt, de még mindig nedves héjak a feldolgozott szőlőbogyó $3\frac{1}{2}$ — $4\frac{3}{4}$ -át teszik.

Ezen nemes héjak hivatása főleg az, hogy zamatnélküli boroknak általuk zamatot, illetve gyöngye vörös, sőt esetleg fehér boroknak is szép sötét színt kölcsönözzünk.

A cukoroldattal vagy musttal kifőzött, illetve kilugozott nemes héjak szolgáltatják a közönséges ugynevezett erjesztő héjakat. Ezek felületükön sem erjesztő gombákat, sem pedig sejtjeikben festő- és zamatanyagot nem tartalmaznak. Mosásuk, sajtolásuk s ellátásuk épen úgy történik, mint a nemes héjaké.

E héjakkal természetesen sem festeni, sem zamatositani nem lehet, egyedüli használhatóságuk az erjedés megindításában áll; tehát épen azon szolgálatot teszik az erjesztésnél, mintha csak tiszta forgácsokat tennénk a mustba.

A közönséges erjesztőhéjak nem indítják meg azonnal a szesz erjedést, mert mint már fentebb szerencsém volt a héjak szerepét taglalni, szükséges, hogy azok egy ideig egyidejűleg musttal és levegővel érintkezzenek, hogy alkalmuk legyen felületükön elegendő erjgombákat gyűjteni össze. Ezen gyűjtés rendszeren két-három napot is igénybe vesz, s csak azután indul meg az erjedés, ez pedig több tekintetben hátrányos.

Hogy tehát oly erjesztő héjak felett is lehessen rendelkezni, melyek az erjedést azonnal megindítják, a közönséges erjesztő héjakat cukros vízzel a rendes uton erjedésnek indítjuk, s midőn ezen folyamat tetőpontját érte el, az erjhéjakat, melyeket már számtalan mennyiségű erjgombák borítanak, az erjesztő folyadékból kivesszük, a mosó dobban kimossuk, kisajtoljuk s a levegőn megszáritjuk, vagy pedig hordóba tömve ó-borral leöntve tartjuk el. Az így praeparált héjak, illetve a héjakon levő gombák sem a szárítás által, sem pedig az ó-bor alatt tartva nem veszítik el életképességüket s cukros folyadékkal érintkezésbe hozva egyébként is kedvező viszonyok között azonnal erjedést indítanak.

Ezek után legyen szabad áttérnem a Reihlen-féle borkészítési eljárás ismertetésére.

Reihlen kétféle eljárást hozott javaslatba: az egyik az ugynevezett primitív módszer. Ezen eljárás, illetve módszernél a szőlő a fent leírt boggyózógép segítségével lebogyóztatik s összetöretik, azután a szinmustnak nagyrésztét a czeifréről leszűrjük s hordóba öntjük.

A visszamaradó héjak és magvak legcélszerűbben egy kettős falu vörösréz-üstbe tétetnek s annyi musttal lesznek leöntve, hogy a must teljesen ellepje a héj- és magelegyet.

Az üst kettős fala közé tiszta vizet, vagy esetleg magasabb hőmérsék elérhetése végett sós vizet öntünk, hogy ez által a felhevítendő anyagnak, az esetleges megkozmásodhatás elkerülése céljából valóságos vízfürdőt készítsünk az elpárolgó vizet természetesen a hevítésnél folytonosan pótolni kell.

A héj-, mag- és mustelegyet az üstben egész 80—90° C.-ig hevítjük s folytonos kavarási közben vagy 4—5 perczig folytonosan ily melegen tartjuk. A hőmérséklet magasabbra emelni nem tanácsos, mert ez esetben a must a héjból és különösen a magvaktól igen sok csersavat s olajat venne fel.

Ha a hevítésnek vége van, az üst tartalmát lehűtjük, lehűtés után az extractot a czeifréről leszűrt musthoz öntjük, a törkölyt kisajtoljuk s a nyert sajtolási terményt szintén a szinmusthoz öntjük. Sőt célszerű az erjedés gyors lefolyásának s hatékonyságának emelése

czéljából vagy 8--10%-ot még a kisajtott törkölyből is az erjesztendő folyadékhoz keverni.

Ha ezen must előkészítési módokat egyszersmind gallizálással óhajtánók egybekötni, akkor a szükséges czukrot mindjárt az üstben levő törkölyös musthoz adjuk s azzal együtt forraljuk stb. s végre a kisajtott törkölyt a fent említett sajátos Reihlen-féle mosódobban annyi vízzel, a mennyi a gallizáláshoz szükséges, kimossuk s a mosóvizet szintén a többi erjesztendő musthoz öntjük.

Látni való dolog, hogy ezen eljárásnál egyedül annyi előnyünk van a közönségesen követett borkészítési eljárás felett: hogy több festő- s zamat adó anyagot viszünk a mustba s így az így készített bor szebb színt nyer s zamatosabb lesz.

A másik módszer az ugynevezett racionális módszer, mely az előbbtől abban különbözik, hogy ennél a bogyózó géppel előállított czefrét előbb gyenge erjedésnek indítjuk s csak azután szűrjük le; a törkölyt kisajtoljuk s a nyert sajtolási terméket szintén a színmusthoz öntve, azután úgy a törkölyt, mint a mustot egészen elkülönítetten kezeljük.

A mi a törkölyt illeti, ebből a fent leirt módon nemes héjakat állítunk elő. A nemes héjakat forró musttal kilugozzuk — ügyelvén, hogy a kilugozás túlmeleg folyadékkal ne eszközöltessék s túlsoká ne tartson, mert különben, különösen ha a héjak és magvak előzetes külön választása nem volt elég tökéletes, a must igen sok csersavat és szőlőmag-olajat lugozna ki, mely két anyag a bornak egyrésről kellemetlen íz kölcsönözne, másrésről egy később leirandó műtét szabatos kivitelét: az ugynevezett elválasztást is akadályozná. A törköly extractumot a gyöngén erjedő színmusttal keverjük s azután a következőleg folytatjuk az eljárást:

Az extract kivonat és színmust-keveréket mindenek előtt az ugynevezett elválasztásnak vetjük alá, mely azzal veszi kezdetét, hogy a keveréket mindenek előtt 71 C^o-ra hevítjük s ez által az összes fehérnyanyagoktól megszabadítjuk.

Eleinte a folyadék megzavarodik, később pedig pehelyszerű mindinkább tömörülő túroszerű csapadék keletkezik. Ha a csapadéknak erős tömörülését észleljük, a hevítést beszüntetjük s a folyadékot kihűtjük, majd kihülés után szűrőzsákok segítségével megszűrjük. A hevítésnél különös gond fordítandó arra, hogy a fehérnye ne kocsonyaszerű határozatlan minőségű, hanem túroszerű határozott jellegű csapadékot adjon, illetve csapadék alakjában választassék ki, majd ügyelni kell arra is, hogy a szűrést a folyadék tökéletes kihülése előtt meg ne kezdjük, mert hülés közben igen finom borkőjegeczek válnak ki,

melyek a szűrőzsákok likacsait betömnék s az azokon való szűrést lehetetlenné tennék.

Az elválasztás jól sikerültére különösen két körülmény bír befolyással. Az első kellék a sikerhez, hogy a művelet az erjedés kezdetének helyes pillanatában eszközöltessék, a második kellék, hogy a lugozásnál (*extractio*) a mustba túlságos sok cseresavat s olajat jutni ne engedjünk.

A „helyes pillanat“ legtöbbször akkor áll be, mikor az összes cukortartalomnak csak 1%-a vált még szeszszé és ha a nemes héjak lugozásánál, kivonásánál a mustot 2—5 percznél tovább nem hevítjük. E viszonyok azonban az időjárás, a szőlő s a borvidékek minősége szerint változhatnak. Épen ezért ajánlatos a nagyban kivitel előtt előbb mindig kicsinyben tenni kísérleteket, mert ha az elválasztás nem jól sikerül, túrós helyett csak kocsonyaszerű csapadékot nyerünk, akkor a szűrés igen nehezzé, sőt gyakran teljesen lehetetlenné válik.

Ha a mustot így előkészítettük, 0.8—1% (súly szerint) közönséges erjesztő héjjal keverjük s erjedésnek indítjuk.

Az ezen eljárás szerint előkészített must erjedésénél is teljesen tiszta átlátszó marad s seprő helyett csak borkövet választ ki, mivel a képződő élesztő a héjakhoz tapadva a folyadék felszínén marad.

Reihlen az erjesztésen kívül a szőlőhéjaknak még egy más igen fontos alkalmaztatást is talált, t. i. gyenge, betegségekre hajlandó vagy zavaros, törött boroknak javítására leendő felhasználását, mit ő áterjesztésnek nevezett.

Az eljárás lényege a következő: A feljavítandó borhoz 2—4% süveg cukor s ugyanannyi közönséges erjesztő héjat adunk. A héjaknak s a cukornak a borhoz keverése után nem sokára erjedés áll be; ez azonban, hogy úgy szóljunk, csak felszínes erjedés, a mennyiben az egész erjedés csupán az erjehéjak környékére látszik szoritkozni, csak később, mikor az erjedés tetőpontját érte, zavarodik meg a bor a kiváló fehérszínű anyagok s a felesleges borkősav folytán egész tömegében.

Ezen áterjedés közönséges pinczehőmérséklet mellett is 8—10 nap alatt teljesen bevégeződik. Az erjedés bevégeződése után a bort átszűrjük. Átszűrés után az áterjesztett bor legtöbbször meglepő tisztaságot s igen kellemes ízt mutat, a bor állandóvá lett s a töréstől teljesen ment; gyakran azonban, ha az áterjesztendő bor nagyon zavaros vagy opalizált volt, egy kissé még az áterjesztés után is zavaros lesz, mely esetben Reihlen azt újból áterjesztésnek veti alá, mikor is az áterjesztéshez már csak 1/2—1% cukrot kell a borhoz adni s erjesztő

hajakul a már megelőzőleg is használt s használat után jól kimosott héjak is használhatók.

A második áterjesztésnél szintén az első áterjesztésnél észlelt tüneteményeket észlelhetjük, de már gyengébb mértékben.

Az erjesztés befejezte után a bort újlag megsűrjük, mikor is a bor rendesen már egészen tükrös tisztaságot mutat. Megjegyzendő, hogy hideg pinczében az átszűrés el is maradhat, mert a suspendált részek a borból néhány nap alatt maguktól is kiválnak s leülepednek s a bor annyira megtisztul, hogy a lefejtésnél egyenesen palaczkozható.

Az áterjesztés ezen szinte csudás hatása abban leli magyarázatát, hogy a bor az áterjesztésnél még gallizálva vagy chaptalizálva is lesz, mindkettőnek hátránya nélkül.

Hisz ez az eljárás lényegében csupán javított kiadása a régi praxis azon szokásos eljárásának, hogy a gyenge és törésre hajlandó borokat egy kevés jó minőségű musttal vagy seprővel vagy mindkettővel is vegyítve, azokat újból erjesztésnek vetik alá, mely erjesztés után azok rendesen megjavulnak s csakhamar meg is tisztulnak.

Hogy az elmondottakat még egyszer recapituláljam, Reihlen borkészítési eljárásának fölve abban áll, hogy ő a pasteurizálás egy újabb alkalmazási módja segélyével mindazon anyagokat, melyek a bor fejlődésének gyors menetét s tartósságát veszélyeztetik, már a mustból eltávolítja, ellenben a szőlőnek legértékesebb anyagait, u. m. a zamatadó és festő anyagokat a legtekélyesebben kihasználja, majd különbséget találunk még az eddig szokásos és a Reihlen-féle borkészítési eljárások között abban is, hogy Reihlen az eljárása szerint megelőzőleg elkészített mustnak kierjesztésére nem élesztő gombákat, hanem az ő szabadalmazott eljárása szerint előkészített szőlőhéjakat használ, nem ugyan erjesztőül, csak erjgomba-, illetve erjesztés-közvetítőül; de mivel az így erjesztett mustban seprő nincsen, ezen eljárás által biztosítja azt: a nyert bor mindjárt az erjedés után is meglehetősen tiszta lévén, az sokkal gyorsabban fog fejlődni s sokkal gyorsabban eléri palaczkérettségét. Ez pedig tekintettel az eddigi gyakorlat mellett szükségessé vált hosszú ászokolás költségeire és meglehetősen risicojára, majd a borokban fekvő tőke lassú mozgására, majd tekintettel azon körülményre is, hogy a zamatadó és festanyagok tökéletesebb kivonása és felhasználása folytán a gyorsan érő mellett még egyébként is értéke-
sebb anyagot nyerünk, lényeges előnynek nevezhető.

S végre mindezek mellett igen érdekes Reihlen eljárásában még az is, hogy az általa alkalmazott módszer szerint előkészített szőlőhéjak szárítottan egész évig is eltarthatók a nélkül, hogy hatékonyságukból bármit veszítenének, minek folytán azok oly borokba hozva,

melyekben még néhány % cukor van, 20 C° meleg helyiségben bármikor is új erjedést képesek létre hozni, mely körülmény, mint fentebb már volt szerencsém említeni, gyenge, törésre hajlandó borok egészségessé és tartóssá tételénél, majd schiller színű (sőt egészen fehér) borok festésénél is kitünő felhasználtatást nyerhet.

Mindezek alapján Nagyméltóságod hivatali elődje kegyes volt Reihlent kísérleteinek nevezetesebb borvidékeinken leendő bemutatására az 1882-ik évi szüreti időnyre hazánkba is meghívni.

Reihlen eljárásának bemutatása végett az 1882-ik évi szeptember hó 25-én érkezett Budapestre. Mielőtt eljárásának nagyban leendő kiviteléhez kezdett volna, előbb dicsérendő óvatossággal a budapesti állami vegyakisérleti állomás vegműhelyében tett kisebb mérvű tájékoztató kísérleteket.

Ezen kísérletek a következők voltak:

Kísérletek fehér borral: feldolgozás alá vétetett Kerkápoly Károly ur ő nagyméltóságának gellérthegyi szőlőjében termett fehérdinka, zölddinka, vörösdinka, budai mézes és hosszúnyelű fajok keverékéből összezsomoszolás által nyert czeferje és pedig: válogatott ép és egészséges szőlőből és ugyancsak az említett fajok keverékéből álló rothadt és penészes szőlőből.

1. Rothadt szőlővel tett kísérlet: A Babó szerint 22% cukortartalmat és Molenkopf szerint 7% sav tartalmat mutató must lenyálkázva dolgoztatott fel és pedig:

a) A must egyrésze lenyálkázás után eredeti állapotában egy edényben magára hagyatott, hogy a benne levő élesztő segítségével menjen keresztül az erjedésen.

b) A must másik része az erjedés első stádiumában 80° C.-ra felhevítettvén, a légenyartalmú anyagok kiválasztása céljából közönséges hőmérsékre lehűtetett.

c) A lehűtött must megfiltráltatott és az így megtisztított mustba válogatott jó szőlőből készített erjesztőhéj tétetett. Megelőzőleg ezen héjak kevés musttal kevertetvén, 100° C.-ig hevítetttek. (Az erjesztő héjak a feldolgozás alá vett szőlő héjának körülbelül $\frac{1}{15}$ -öd részét képezték.

Az így előkészített must egyrésze pamutcsővel ellátott edénybe, másik része pedig magára hagyatva indítottatott erjedésnek.

2. Válogatott ép szőlővel tett kísérlet.

d) $17\frac{1}{2}$ % cukortartalommal és 7% savtartalommal bíró ép válogatott szőlőből előállított czeferéből az önkényt összegyűlt must lecsapoltatott. A must az erjedés első stádiumában 80° C.-ig felhevítettvén, szobahőmérsékre lehűtetett és filtráltatott. A törköly kisajtoltatván,

a szőlő $\frac{1}{15}$ -öd része tisztán kimosva, kevés musttal forrponzig felhevített és erre mint erjesztőhéj a tisztított aranyárga színű musthoz adtván, az egész egy pamutcsővel ellátott edényben erjedésnek engedtetett.

3. Kísérletek szagos fajokkal: fehér muskotály a budai vinczellérképezdeből összecsomosztatván és kisajtoltatván.

e) A mustnak egyik része eredeti állapotában magára hagyatott, hogy saját élesztőjével induljon erjedésnek.

f) Másik része Reihlen eljárása szerint tisztított és hevített héjakkal állítottatott be erjedésre.

g) A must egy harmadik része az erjedés első stádiumában 80° C.-ra felhevített és közönséges hőmérsékre lehűtetett és az így megtisztított must Rheilen eljárása szerint tisztított héjakkal keverve adott át az erjedésnek.

4. Kísérletek Labruskával.

h) Alacskán termett Izabella dolgoztatott fel, úgy mint g)-nél.

Az ezen kísérletek után nyert termények október hó 4-én Reihlen Adolf, dr. Liebermann Leo, Kremer Fülöp és Koritsánszky János urakból álló kiküldött bizottság által megizleltetvén, az izelés a következő eredményeket mutatta fel:

1. Rothadt szőlővel tett kísérletek:

a) kísérlet: A termény nagy mértékben rothadt izünek találtatott, az erjedés nagyon lassan halad előre.

b) kísérlet: Tiszta izü, alig érezhető, hogy a bor rothadt szőlőből készült, az erjedés sokkal előbbre volt, mint a)-nál.

c) kísérlet: Közel teljesen kierjedve, kevés rothadt izzel.

2. Válogatott ép szőlővel tett kísérlet.

d) kísérlet: Nincs annyira kierjedve, mint c), de tisztább izü ennél.

3. Kísérletek szagos fajokkal:

e) kísérlet: Meglehetősen kiterjedt üres savanykás bor, muskotály jelleg nélkül.

f) kísérlet: Jelleg nélküli kevés törköly izzel.

g) kísérlet: Teljesen muskotály-jelleggel bir, az erjedés azonban nincs eléggé előrehaladt stádiumban.

4. Kísérlet Labruskával.

h) kísérlet: Szépszinű, izabella-iz kevésbé érezhető, nem kellemtelen, inkább málnára emlékeztet.

Reihlen a megállapított program értelmében az előkészítő kísérletek befejeztével október hó 3-án mutatta be először nyilvánosan borkészítési eljárását Dr. Kerkápoly Károly egyetemi tanár ur budai gelérthegyi szőlőjében.

A kísérletnél jelen voltak: Tisza Kálmán, gróf Szapary Gyula és báró Kemény Gábor miniszter urak, Korizmits László, Gönczy Pál miniszteri tanácsos, Máday Izidor miniszteri osztálytanácsos urak, tisztelettel alólirott borászati kormánybiztos, továbbá dr. Tisza István, dr. Liebermann Leo, dr. Pillitz Vilmos, Koritsánszky János, Kremer Fülöp és Fekete Pál urak.

A kísérletek alkalmával dr. Pillitz Vilmos Reihlen eljárásának elméleti alapját, Koritsánszky János gyakorlati kivitelét, dr. Liebermann Leo pedig a vegykísérleti állomáson megejtett kisebb előkísérletek eredményeit ismertették.

A budai szüret befejeztével Reihlen Koritsánszky vándortanár kíséretében Ménesre utazott, hol a közönség élénk részvéte mellett kádarával tétettek összehasonlító kísérletek oly módon, hogy a termés egy része az ott szokásban levő közönséges, más része pedig a Reihlen módszere szerint lett feldolgozva.

Október 9—11-dike között a kísérletek Ajnácskőn folytatottak báró Kemény Gábor miniszter ur ő nagyméltósága mintaszőlőjében oportó és wildbachi szőlővel. Ezen összehasonlító kísérletek oly módon lettek megejtve, hogy mindkét említett szőlőfajból egy-egy hordó bor a szokásos eljárás, egy-egy hordó bor pedig a Reihlen-féle borkészítési eljárás szerint készítettet.

A kísérleteket itt is mint Ménesen a vidékről megjelent szőlőbirtokosok felette élénk érdeklődéssel kísérték.

Október 12 és 18-ika között Reihlen Koritsánszky kíséretében Alacsán időzött. Az összehasonlító kísérletek itt kevert fekete és fehér fajokkal lettek megejtve. A munkálat számos a fővárosból megjelent szakférfi s a vidékről összejött szőlőbirtokos előtt vitetett véghez.

Jelen voltak: Reihlen Adolf, dr. Wartha Vincze, dr. Pillitz Vilmos, műegyetemi tanárok, dr. Horváth Géza az országos phylloxera-kísérleti állomás főnöke, Dr. Stollár Gyula gazdasági tanintézeti vegytanár Kassáról, Koritsánszky János központi vándortanár, mint Reihlen segédje, továbbá Miklós Ödön főmérnök Budapestről, ifj. Miklós Gyula, Ragályi Béla, ifj. Lossonczy Károly, Szekrényessy Árpád, Koppély Géza földbirtokosok, Csáthy Szabó István gyógyszerész Miskolczról, Wattay Bertalan hites ügyvéd Sajó-Szentpéterről, Bethlenfalvy István a borsodmegyei gazdasági egylet titkára, Mrs. John Block nagyborkereskedő Moszkvából s tisztelettel alólirott.

A Reihlen-féle borkészítési eljáráson kívül ugyancsak ez alkalommal be lett még mutatva Stollár Gyula cognac-főző gépe s több e gépen készített cognac is, továbbá egy üvegben pasteurizáló gép stb., melyekről később lesznek bátor megemlékezni.

A Reihlen-féle kísérletek október hó 18. és 20-ika között a tarziali m. kir. vinczellérképezdében lettek befejezve, hol azok nem csupán közönséges bort szolgáltatató szőlőkkel, de asszúszőlővel is megejtettek; asszúszőlő azonban csekély mennyiségben állván rendelkezésre, az ezekkel tett kísérlet csak csekély mérvű volt.

Feldolgoztatott egy hordó mézes fehér, rothgipfler, juhfark, Bálint, Szlankamenka vegyes s egy hordó rizlingmust, a vörös bort adó fajokból pedig egy hordó vegyes purcsin, kadarka, kék góhér s mézes fekete s végre egy hordó közönséges must muskotályszőlőhájakkal, annak ki-puhatólására, hogy vajjon az így kezelt közönséges must Reihlen mód-szere szerint erjesztve felveszi-e a muskotályhajak illatát.

A tarziali kísérleteknél jelen voltak: Szabó Lajos vinczellérképez-dei igazgató, Angyal Dezső segédtanár, dr. Pillitz Vilmos, Reihlen Adolf, Koritsánszky János, Bethlenfalvy István és Szombathy István Miskolczi, Flandorffer Pál nagyborkereskedő Nagy István pinczemeszterrel Sopronból, gr. Szirmay Vilmos cs. kir. kamarás, Hazay Géza gyógy-szerész, Hazay Miksa, Pécs Károly Szerencsről, Szarvas József szőlő-birtokos, Maurer János borászati vándortanár Kassáról, Birli Károly uradalmi szőlőfelügyelő Bodrog-Kereszturról, Mathiasz János gróf Andrassy Gyula szőlőfelügyelője Szöllőskéről, Constantin Ferencz uradalmi tisztartó, dr. Rosenwasser Miksa orvos és alólírott.

A Reihlen-féle eljárás szerint, valamint az összehasonlítás ked-veért közönséges eljárás szerint készített összes borok erjedésük bevé-gezte után az orsz. központi mintapinczébe szállítottak s ott kezel-tettek a további fejlődés menetének figyelemmel kísérése s ellenőrzése mellett mindaddig, míg teljes fejlettségüket elérve palaczkozhatók s elárusíthatók nem lettek.

Sajnosan kell megjegyeznem, hogy a Reihlen-féle eljárás szerint készített borok fejlődésük s további kezelésük folyamán távolról sem igazolták a hozzájuk kötött vérmes reményeket.

Először is az eljárás magában véve is felette körülményes inkább csak kisebb termelőknek való, a hol azonban egyszerre 100 meg 100 hektoliter bort szűrnek, ott az eljárás sarkpontját képező mustfelhevítés ki nem vihető s igen könnyen megeshetik, hogy a must egy részének felhevítésével elkészünk s a rohamos erjedés beáll, mikor is már többé nem tehetünk semmit.

A mellett az egész módszer bizonyos technikai nehézségekkel jár s a kivétel részletei még mindig határozottabb megoldásra várnak. A hol rothadt héjú szőlőt kellett feldolgozni, ott az eljárás határozottan jobb színű és egészségesebb bort adott, de a hol egészséges, jól meg-érett szőlőből készítetik a vörös bor, mint pl. Ménesen és Ajnácskón,

ott már ez eljárás semmi előnyt sem nyújtott a szint illetőleg, a fejlődés későbbi menetére pedig egyenesen hátrányos befolyású volt, a mennyiben a Reihlen féle eljárás szerint készített borok igen lassan fejlődtek s olyan ugynevezett élettelen jelleggel bírtak.

Ezen eljárásnak tudományos szempontból való kutatása és a gyakorlati kivitelnél észlelt hiányok elhárítása végett igényelt javítások létesítése céljából dr. Pillitz Vilmos műegyetemi tanár kiváló buzgalommal foglalkozott mindaddig, míg őt a véletlenül bekövetkezett halál a borászat nagy kárára és hátrányára ki nem ragadta az élők sorából. Ezen sajnos körülménynek tulajdonítható, hogy a Reihlen-féle borkészítési eljárásnak hazai viszonyaink között is hasznavehető és gyakorlati alkalmazása kérdését megoldani s az eljárás értékére nézve megállapódásra jutni nem sikerült.

Szerény nézetemnek e tárgyban is kifejezést adni a midőn feladatomnak ismerem, úgy látszik előttem, hogy a Reihlen-féle borkészítési eljárás csak annak köszönhetten Würtembergben elért sikereit: hogy az ottani szőlők felette nagy savtartalommal bírnak, míg ellenben hazánkban a basicus összetételű talajon s jó fekvésben úgy a vörös, valamint a fehér borok savtartalma aránylag csekélyebb s részben annak is tulajdonítható a jó siker elmaradása.

Mindezekből az tűnik ki, hogy hazánkban a Reihlen-féle borkészítési eljárások közül egyedül a betegségre hajlandó boroknak cukrozással egybekötött újra erjesztésére való használata bírhatna némi értékkel, ez azonban praeparált héjak nélkül is jó minőségű seprőnek az újra erjesztendő cukrozott borhoz keverése által sikerrel eszközölhető.

A Bürstenbinder C. R. G. hamburgi lakos által feltalált „oenolin” nevű derítőszerezrel hazánkban először 1879-ben tettek próbákat, többek közt a tarczali és budai m. kir. vinczellér-képezdek pinczéiben volt borokkal s az említett vinczellér-képezdeknek, valamint az országos magyar gazdasági egyesületnek a nagyméltóságú földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministeriumhoz tett jelentései szerint az eredmény, különösen a könnyebb asztali boroknál, már akkor igen jónak bizonyult.

Időközben Bürstenbinder ezen derítőszerezét tökéletesbitvén, a mult év augusztus havában azon kérelemmel fordult a nagyméltóságú Ministeriumhoz: engedné meg neki, hogy az országos központi mintapinczéiben hivatalos közegek ellenőrzése mellett újabb derítési kísérleteket tehessen.

Erre nézve az engedély megadatván, Bürstenbinder Budapestre érkezett 1884. évi február hóban, több termelőnek az országos központi mintapinczéiben levő s részint az illetők beleegyezésével, részint pedig

Oenolin
tett kísérle-
tek.

tekintettel az első kísérleteknél mutatkozott kedvező eredményre, a borászati kormánybiztos által saját felelősségére kijelölt nehezebben deríthető borait derítés alá vette, a derítés folytán esetleg megromlandó borokért teljes felelősséget vállalván.

A derítési kísérlet leginkább azon borokon eszközöltetett, melyeknél, mint például némely budai és hegyaljai boroknál, a mintapinczében szokásos derítési mód rendszerint kevésbé célra vezetőnek bizonyult.

A derített borok a budapesti állami vegyakisérleti állomás vegyelemzése alá bocsátatván, ennek jelentése szerint a borban az egészségre ártalmas anyag nem találtatott s így abba illet a derítőszer bele nem vitt, vissza nem hagyott.

Figyelemre méltó, hogy a vegyelemzésről tett jelentés szerint a derített borok szesztartalma általában csökkent és pedig annyira, hogy azok szeszben egy egész százalékot veszítettek, kivéve az egy Keöd József-féle balatonmellékit, melynek szeszvesztése csak 0·40 százalékot tett; veszteség mutatkozott a kivonat-anyagokban is 0·10-től 0·20 százalékgig. Fogyott a savtartalom is, és pedig különbség nélkül 0·02 százalékot.

Ellenben a hamu szaporodott két fajnál 0·01 százalék, egynél 0·02 százalék és egynél végre 0·04 százalékkal. A szín általában világosabbá lett a fehéreknek előnyére, a vöröseknek csekély hátrányára.

A mutatkozott különbséget a higitás nem igazolja, mert a hozzá adott s a derítőszer tartalmazó folyadék csak 1 százalék volt s így ennek oka még továbbra is nyomozandó lenne.

Az említett borderítőszerrel tett kísérletek eredményének megbirálása céljából Nagyméltóságod meghívása folytán 1884. évi márczius hó 15-én d. e. 10 órakor a nm. földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium tanácstermében értekezlet tartatott, melyen jelen voltak:

Kerkápoly Károly elnök, Liphay István ministeri tanácsos, Gönczy Pál ministeri tanácsos, Máday Izidor ministeri osztálytanácsos, Miklós Gyula országos borászati kormánybiztos, Saárossy-Kapeller Ferencz ministeri titkár, gróf Keglevich István és Koppély Géza, a magyar bortermelők országos szövetkezetének küldöttei, dr. Wartha Vincze műegyetemi tanár, dr. Liebermann Leó, az állami vegyakisérleti állomás főnöke, Molnár István budai vinczellér-képezdei igazgató, Maszák Hugó, Kremer Fülöp országos központi főpinczemeszter és Lónyay Ferencz ministeri segédfogalmazó, mint jegyző.

Ezen értekezlet elé a kísérleten keresztül ment borokból össze-

hasonlítás végett egy-egy üveg derített és egy-egy üveg derítetlen bor terjesztetett.

Ezen borok a következők voltak:

1. Keőd József 1880. évi balatonmelléki fehér bora.
2. Kerkápoly Károly gellérthegyi fehér bora.
3. Gróf Sztáray Antal vinnai fehér bora.
4. Máriássy Aladár 1882. évi hegyaljai bora.
5. Kremer Fülöp érmelléki bakar bora.
6. Tarczali m. kir. vinczellér-képezde asztali bora.
7. Szatmáry-Király Pálné 1880. évi miskolci aszuja.
8. Hammersberg Jenő 1880. évi hegyaljai aszuja.
9. Faúr János lugosi vörös bora.
10. Kerkápoly Károly vörös kadarka bora.
11. Weber Ede budai vörös asztali bora.
12. Weber Ede sashegyi vörös bora.
13. Gróf Wallenstein 1880. évi hegyaljai szamorodni bora.
14. Gróf Apponyi Albert 1881. évi vörös bora.

(A 13. és 14. szám alatti borok a magyar bortermelők országos szövetségének pinczejében, a többi borok pedig az országos központi mintapinczében derítették.)

Ezen borok megízleltetvén s a derített bor a derítetlennel összehasonlítottván: az értekezlet általában mindenik bornál azt tapasztalta, hogy az a derítés folytán minden tekintetben javult; nevezetesen tisztább, simább, szelidebb lett, jellegéből pedig mitsem vesztett.

Különösen feltűnő volt az eredmény a Szatmáry-Király Pálné és Hammersberg Jenő aszúboránál, a mi annál is inkább kiemelendő, miután ezen boroknál s különösen a Szatmáry-Király Pálné aszújánál a mintapinczében eszközölt derítési kísérletek kevés sikerrel voltak alkalmazhatók, s miután az »oenolinnal« 1879-ben tett kísérletek alkalmával ezen derítőszer épen a nehezebb s különösen az aszúboroknál nem találtatott célravezetőnek.

Mielőtt azonban az értekezlet a Bürstenbinder-féle borderítőszernak sikeres alkalmazhatósága felől végleges véleményt nyilváníthatott volna, azon javaslatot tette Nagyméltóságodnak, hogy hívja fel Bürstenbindert titoktartás biztosítása mellett, szerének egy bizalmával megtisztelendő szaktekintélylyel való megismertetésére. Ez által ugyanis míg egyrésről titka elárulva nem lenne, másrésről az illető szakértő tekintélyénél fogva, ennek véleményében a derítőszer alkalmazhatóságát illetőleg ugy a kormány, valamint a közönség teljes megnyugvást

szerezhetne. Azon esetre pedig, ha a felhívást siker nem követné, azt javasolja az értekezlet, hogy az oenolinnal újabb derítési kísérletek tétessenek, még pedig egészen fiatal s még más mód szerint nem derített borokon s egy erre kirendelt szakértő vegyész jelenlétében, ki az ekként derített bort és annak csapadékát úgy derítés előtt, mint derítés utáni állapotában szigorú és lehetőleg részletekbe menő vegyelemzés alá vegye, úgy hogy e vegyelemzés már ne csak hygienikus szempontból történjék, hanem a végre is, hogy a szer alkalmazásának hasznos vagy hátrányos volta is kideríttessék. Az illető szakértő vegyész feladata lenne továbbá az alkohol-tartalom jelentékeny csökkenése iránt is felvilágosítást szerezni magának, feltéve, hogy a veszteség a nagyobb mennyiségekkel megejtendő újabb kísérleteknél is ismétlődnek.

Az értekezlet ezen javaslatai értelmében való vegyelemzések megtételére dr. Liebermann Leó ur, a budapesti m. kir. állami vegyakisérleti állomás főnöke önként ajánlkozván, egyszersmind azon kívánságát fejezte ki, hogy ugyanazon fajta borokkal, a melyek oenolinnal derítették, összehasonlítás kedvéért más szerrel és más mód szerint ő is kísérleteket tehessen. Ennek folytán az e czélokra szükséges mennyiségű derített és derítetlen borok dr. Liebermann Leó ur rendelkezése alá bocsáttatván, a megejtett vegyvizsgálatok eredményét velem 1884. évi december hó 16-án 205. szám alatt kelt átiratában közölte, megjegyezvén, hogy a vizsgálat oly körülményes és fáradságos, hogy ilyen nagyobb szabású munkát csak hosszabb idő alatt lehet bevégezni, minélfogva a vizsgálatok befejezetteknek még nem tekinthetők. Az eddigi vizsgálatokból is azonban rájött már az állami vegyakisérleti

T a r t a l o m	Weber Ede vörös asztali bora		Gr. Sztáray Antal vinnai bora	
	derített	derítetlen	derített	derítetlen
Alkohol	10·025	9·75	9·75	9·95
Összes-sav	0·75	0·74	0·71	0·75
Kivonat	2·26	2·40	2·45	2·60
Hamú	0·18	0·22	0·20	0·13
Vas	0·0210	0·0070	0·005642	0·003983
Kénsav	0·06867	0·06626	0·0374	0·0213
Illósav	0·110	0·110	.	.
Borkősav	0·300	0·320	.	.
Borkősavas kali	0·489	0·480	.	.

társulat hajóján 1884. évi június hó 1-én tengerre bocsáttatott s a legnagyobb nyári hőségben az egyenlítőn keresztül Hongkongba s onnan 1884. évi deczember hó 17-én Budapestre visszaszállított.

Ezen visszaszállított borok 1885. évi január hó 10-én egy újabb szakértői értekezlet birálata alá lettek bocsátva. Ezen értekezleten jelen voltak: Dr. Matlekovits Sándor, helyettes államtitkár mint elnök, Máday Izidor min. osztálytanácsos, gr. Andrássy Aladár, Miklós Gyula borászati kormánybiztos, Saárossy-Kapeller Ferencz ministeri titkár, Koppély Géza, dr. Liebermann Leó, az állami vegyakisérleti állomás főnöke, Molnár István a budai kir. vinczellérképezde igazgatója, Kremer Fülöp központi főpinczemester és Kosinszky Viktor, központi vándortanár ugyis mint jegyző.

Az értekezlet a kiküldött borok ládáin levő ólomzáraknak, s a palaczkok bedugaszolásának s a védjegyeknek sértetlen voltáról meggyőződván, úgy a hordó mint a palaczkborokat illetőleg, miután minden borból 2—2 palaczk lett kiküldve, a palaczkok egyikét megízlelte, s azt tapasztalta, hogy a hordóborok közül Weber Ede sashegyi vörös asztali, gróf Sztáray Antal vinnai fehér asztali, Máriássy Aladár hegyaljai és Faur János lugosi pecsenyebora nagyon zavarosan, színökben megtörve érkeztek vissza s e mellett rajtok bizonyos kellemetlen, részben dohosságra emlékeztető íz volt érezhető; Keöd József balatonmelléki és a tarczali vinczellérképezde hegyaljai bora már csak nagyon kevésbé voltak homályosak s ízük is elég kellemes volt, míg Kerkápoly Károly gellérthegyi bora egészen tisztán, izét egészen megtartva állotta ki a nagy tengeri utat, s rajta a legcsekélyebb változás sem volt észlelhető. — A mi a palaczkborokat illeti, ezeknél az eredmény általában igen jó volt, a mennyiben Keöd József balatonmelléki, a tarczali vinczellérképezde hegyaljai, Kerkápoly Károly gellérthegyi fehér, Weber Ede sashegyi és közönséges vörös, Faur János lugosi bora, továbbá özv. Szathmáry-Király Pálné és Hammersberg Jenő aszúja egészen tisztán, szép tükörfénnyel és tökéletesen egészséges állapotban érkeztek vissza, s rajtok semmi legkisebb változás sem volt található; gróf Sztáray Antal vinnai asztali és Máriássy Aladár hegyaljai bora színére nézve szintén egészen kifogástalan, szép tükörtiszta volt, e két bor íze és szaga azonban kénessavra emlékeztetett, Kerkápoly Károly budai vörös bora ellenben barnás-sárga színűvé és zavarossá és avas ízűvé lett, a mire azonban megjegyzendő, hogy ezen utóbb említett bor már a derítés alkalmával is beteg volt.

Az előadottak szerint, az említett kísérletek a borok szép színének és jóságának tartósságát illetőleg csak egyoldalú eredményre vezettek, sőt a gróf Sztáray Antal vinnai asztali és Máriássy Aladár hegy-

aljai borai — a rajtok egyszerű izelés által is érezhető kénessav tartalmuknál fogva egészségi szempontból gyanusaknak tűntek fel, úgy hogy az értekezlet ezen eredményeket nem tartotta elegendőknek, illetve feljogosítóknak arra nézve, hogy az „oenolin derítő“-szernek használhatóságára s ártalmatlan voltára nézve határozott véleményt mondjon.

Az értekezlet ennél fogva szükségét látta annak, hogy még további kísérletek tétessenek, különösen azon irányban, vajjon a Bürstenbinder-féle derítő szer nem tartalmaz-e az egészségre ártalmas anyagokat oly mennyiségben, hogy azok a derítés megtörténte után a bornak ártalmas tulajdonságokat kölcsönözzenek, továbbá, hogy ha a derítő szer oly kis mennyiségben alkalmaztatik, hogy az az egészségre ártalmas semmiesetre se lehessen, vajjon akkor is képes lesz-e elegendő mértékben kifejteni conserválva derítő tulajdonságát. — Ennél fogva az értekezlet felkérte Nagyméltóságodat, hogy a Hongkongból visszaérkezett derített borokat a magyar-óvári gazdasági akadémia vegytanára dr. Kossutányi Tamás által, az ugyanazon borokból szintén derített, de tengeri utra nem küldött, hanem ellenőrzés végett a mintapinczében őrzött borokat pedig a keszthelyi gazdasági tanintézet vegytanára Csanád Gusztáv által vegyelemzés alá vétetni méltóztassék, mely elemzések eredményei az állami vegykísérleti állomás főnöke dr. Liebermann Leó által beterjesztett adatokkal fognak összehasonlítottatni.

Az értekezlet ezen javaslata értelmében a vegyelemzésre szánt borok az illetőknek megküldettek s a dolog a vegyelemzésre szóló jelentések beérkeztéig függőben hagyatott.

Időközben Bürstenbinder és társa Lauenstein több ízben időzván Budapesten, derítő szerük titkának megismertetésére Kremer Fülöp akkori főpinczemestert szemlélték ki, egyedül ő benne helyezvén bizalmukat s vele megállapodásra is jutottak oly módon, hogy kizárólag reá ruházták az „oenolin“ alkalmazási jogát egész Magyarországon, egyszersmind ezen szernek az orsz. közp. mintapinczében való használatát is kérelmezték. Tekintettel arra, hogy a derítő szer alkatrészei még ismeretlenek s hogy az eddigi kísérletek még teljesen kielégítő eredményt nem adtak, annak a mintapinczében általánosan való használata megengedhető ugyan nem volt, az ellen azonban nem tétetett kifogás, hogy azon termelők borai, a kik ezt maguk kívánják, oenolinnal derítessenek.

A mi az oenolinnal való derítés árát illeti, azt eleinte Bürstenbinder hektoliterenkint 1 frt 25 krban állapította meg, később azonban ezen árat már 80 kr-ra, sőt azóta a mintapinczében eszközlendő derítésknél 50 kr-ra szállította le, a vidéken való derítések ára pedig a derítendő mennyiség és a hordó nagyságához képest 50 krtól 1 frtig válto-

koznék, 1 frtnál azonban 1 hektoliter bor derítése többbe kerülni semmi esetre nem fog a vidéken sem.

Ezen összeg látszólag magas ár, mert az országos központi mintapinczében szokásos derítésekhez szükséges szerek hektoliterenkint átlag 12—14 krba kerülnek. Ha azonban tekintetbe vesszük azt, hogy némelyik bor a gelatinnal, vizhólyaggal vagy tojásfehérjével való derítést gyakran négy-ötször is szükségli, holott az oenolinnal e helyett egy derítés is elégséges, ha az oenolinnak tulajdonított tulajdonságok csakugyan valók, a vele való derítés tényleg mégis előnyös, annyival is inkább, mert ezen derítési eljárás mellett a kezelésnél igen nagy megtakarítás eszközölhető, miután a borok egyszeri derítés után négy hét múlva már palaczkozhatók. Ha az egyszeri derítést kielégítő siker nem követné, a pótlólag még szükséges derítések díjtalanul eszközöltetnek.

Habár igaz Nagyméltóságú Minister ur, hogy az oenolin bor-derítőszer felett határozottan nyilatkozni csak a magyar-óvári gazdasági akadémia és a keszthelyi gazdasági tanintézet vegytanárai által végzendő vegyelemzések eredménye után lesz lehetséges, sőt esetleg ezen derítőszerrel még újabb kísérletek lesznek teendők, már az eddigi tapasztalatok után ítélve is azonban bizton reményilem, hogy a Bürstenbinder-féle „oenolin“ kétségkívül jelentékeny vívmány a borkezelés terén és a további beható tanulmányozást nagyon megérdemli.

Cognac-fő-
zés.

Áttérve a cognac-főzés érdekében megejtett kísérletekre, van szerencsém mély tisztelettel jelenteni, hogy a cognac-gyártás hazánkban már régibb idők óta komoly kísérletezések tárgyát képezi. Igy br. Sina Gödöllőn már a negyvenes években, Albrecht főherczeg uradalmi pedig az ötvenes években tetemes mennyiségű dézmaboroknak feldolgozásával szép eredménnyel kezdték meg a cognac-főzést s később a boráraknak tetemes emelkedése után szüntették be kellőleg felszerelt telepeik működését.

Ezen időtől fogva huzamosabb ideig szünetelt a cognac-főzés s csak a 70-es évek végével kezdték meg azt ismét s űzték azt sikerrel Neukomm Gyula és testvére verseczi gépgyárosok és szőlőbirtokosok saját szerkezetű és gyárukban készült gépeken. Ez időtől azaz 1879-től kezdve a cognac-főzés fokozatos fejlődésnek indult, úgy hogy 1880/81-ben számos cognac-főzőtelep volt már működésben, melyek között különösen Domány József bortermelő és borkereskedőnek aradi, a már említett Neukomm testvéreknek saját találmányú gépükkel eszközölt verseczi s a Lengauer testvéreknek ugyancsak verseczi telepe érdemelnek külön említést. Megemlítendőnek tartom továbbá Budavölgyi Greger Miksa bornagykereskedőnek 3 Egrot-féle géppel felszerelt s Louis Douglure francia mérnök szakértő vezetése alatt 6 hónapig foglalkoztatott

budapesti kísérleti telepét, melynek eredményteljes működését igazolja azon körülmény, hogy az említett idő lefolytával képes volt 800 hl. cognacot szállítani Londonba. Kiemelendő végül Parragh Gedeon tanár és társa, valamint Vértessy és társa kecskeméti telepeiknek, majd Leitner Zsigmond és társa szilágy-krasznai s végre Krauss és Gross, valamint Zuba és társa francia vállalkozóknak több éven át Gyöngyösön folytatott sikeres kísérletei. E kísérletek által ösztönözötve, tisztelettel alúlirott is berendezte alacsikai pinczészetét oly célból, hogy az évenként termelt pótbornak felhasználásával cognacot állíthasson elő; az eddigi eredmény 10—15 hl. évenként. Mindezen kísérleteknek tudomásra jutása azt eredményezték, hogy ezen iparág iránt nyilvánuló érdeklődés mind élénkebb és élénkebb jelleget öltött.

Tekintettel azon körülményre, hogy silányabb borainknak, melyek csekélyebb értéküknél fogva a világkereskedelem tárgyát nem képezhetik, mert nem bírják ki a vám- és szállítási költségeket, különösen úgynevezett lapály vagy kerti borainknak legjobb értékesítési módját azoknak cognac-ká főzése képezi, nem mulasztottam el egy alkalmat sem megragadni, mely ezen borértékesítési ág megfelelő fejlesztésére s minél szélesebb körben való megismertetésére kínálkozott.

Mivel a cognac-ká főzés jövedelmezősége a cognac-ká feldolgozott anyag minőségén kívül különösen a feldolgozásra, illetve főzésre használt gépek olcsó, gyors és tökéletes munkájától függ: ez irányú működésben különösen a hazai viszonyok között legjobb cognac-főző gépek és legjobb cognac-főzési eljárásnak kipuhatolására szolgáló cognac-főzési kísérletekre fektettem a főszűlyt.

Azon három évi működésem alatt, melyről jelen jelentésemet van szerencsém benyújtani, úgy a mintapinczében, mint magánosok pinczéiben, többek között a dr. Kerkápoly Károly ur budai s Koppély Géza ur hatvani pinczéjében és saját alacsikai pinczémben, eltekintve az apróbb kísérletezésektől — számos nagyobb mérvű cognacfőzési kísérletek tétettek.

Mivel azonban a kísérletek egy része a dolog érdemére nem igen folyt be, s csak a már máshol megejtett döntő kísérletek újabb és újabb igazolására szolgált, engedje meg Nagyméltóságod, hogy ezen jelentésemben csupán az eredményeik után nevezetesebb kísérleteket soroljam fel.

Ilyenek voltak:

a) A Nagyméltóságod hivatali elődje magas rendeletéből az országos központi mintapincze király-utcza 99. sz. alatti pinczéjében 1882. évi augusztus hó 8-án és következő napjain az Egrots-féle francia, a Neukomm-féle verseczi gyár, s a Reichl és Heisler budapesti gyárosok által kiállított cognacfőző gépekkel megejtett kísérletek.

b) A dr. Kerkápoly Károly ur székesfehérvári uton fekvő 17-ik számú budai pinczejében az 1882. évi augusztus hó 10 és következő napjain a dr. Stollár és a Neukomm-féle gépekkel eszközölt cognac-főzési összehasonlító kísérletek.

c) A dr. Stollár-féle gépen Koppély Géza földbirtokos urnak a hatvani prépostság ottani pinczejében elhelyezett nagymennyiségű borának cognac-ká főzése 1882. év augusztus hó 20. és következő napjain.

d) Szintén a dr. Stollár-féle géppel Alacsán saját pinczében megejtett kísérletek.

e) Az 1883. évi szeptember hó 18-án és a következő napokon alacska pinczében petiotizált borokkal közönséges sisakos pálinkafőző üstökön megejtett nagyobb szabású cognac-főzési kísérletek.

Az a) pont alatt említett cognac-főzési kísérletekre vonatkozólag a következőket van szerencsém Nagyméltóságodnak mély tisztelettel jelenteni:

E kísérleteket Barsy Adolf pénzügyi tanácsos, Hilbert pénzügyi titkár, Mies Károly fogyasztási adófőpénztárnok, Gyulai Kálmán pénzügyőri biztos, Schütz Nándor pénzügyőri biztos, Kremer Fülöp főpinczester, a főzési kísérlet tételével megbízott Stollár Gyula vegytanár, Horváth László, Pluhár Pál, Frühwirth Ferencz, Dezső Miklós, Palumbo Gábor, Guzmán Dénes vándortanárjelöltek, s végre — mint vendég — gróf Eszterházy István Pozsony megye főispánja és tisztelettel aláírott jelenlétében az orsz. központi mintapincze király-utca 99. sz. a. helyiségében felállított három cognac-főző géppel Stollár Gyula, a kassai m. kir. gazdasági tanintézet vegytanára kezdette meg, ki a többi kísérletek nagy részének is vezetője volt, s kinek önzetlen és odaadó tevékenységének a magyar cognac-ipar fejlesztése körül nagy érdeme van.

E cognac-főzési kísérletezéseknek közelebbi célja volt első sorban is a szőlészeti és borászati vándortanár-jelöltek szakképzettségének kiegészítéseül, velük a bortermelés ezen kiegészítő mellék-iparágát úgy elméletileg, mint gyakorlatilag is megismertetni, s őket a kezelés lényegébe úgy beleavatni: hogy a nagy közönség közé jutván, ne csak hallomászerűleg, hanem mint teljesen felavatott szakemberek felelhesenek meg e téren is a hozzájuk kötött várankozásoknak.

Továbbá célja volt ezen kísérletnek megállapítani azt, hogy a rendelkezésre álló három cognac-gép közül melyik felel meg leginkább a hozzájuk kötött várankozásnak, és pedig:

a) hogy melyik az, mely a feldolgozandó anyagot — a bort — lehető legtökéletesebben használja ki;

b) hogy gyártmányában melyik adja a finomabb terményt.

Vége még célja volt ezen kísérletnek kideríteni azt is, hogy

mennyi hitel adható a többek által felhozott azon állításnak, miszerint azon cognac, mely közönséges sisakos pálinka-főző üstön kétszeri átpárlás mellett állittatik elő, finomabb s így értékesebb lenne a complicáltabb szerkezetű cognac-gépeken előállított termékeknél.

Ezen említett czélok elérése és kérdések kiderítésére a már régebben használt Neukomm-féle, s újabb időben beszerzett Egrots-féle francia gép állott rendelkezésre. Ezek mellé sorakozott a Reichl és Heisler-féle budapesti gépgyár által kiállított cognac-gép, mely utóbbi később, miután colonneja levétetett s reá egy közönséges sisak illesztetett, egyuttal a harmadik összehasonlító kísérlet megoldására is szolgált.

E kísérletek megejtésére az országos központi mintapinczében elhelyezett borok közül az illető tulajdonosok beleegyezésével részint egészséges, részint oly borok, melyek egy vagy más betegség csiráját magukban hordták — lettek felhasználva.

Ezen kísérlet által egyrészt alkalom nyújtott a tiszta egészséges borból nyert párlatnak, nyers minőségbeni jellegével megismerkedni, másrészt pedig bebizonyított az, hogy a beteg borból is lepárlás után még mindig elég jó és értékesíthető termény nyerhető; a mellett, miután a bor savtartalma — hectoliterenként minden letompítandó $\frac{0}{100}$ -re 66 grammot számítva — márvány-porral már előzőleg $\frac{4}{100}$ -re leszállítva lettek, azok denaturalisatiója is szóba hozatott.

A denaturalizálás szüksége, különösen Budapesten, nemcsak a fogyasztási adó visszafizetésénél való visszaélés szempontjából, hanem azért is, mert ez által a főzésnél a folytonos pénzügyőri felügyelet is mellőzhető lehetne, indokoltnak találtatván, a sóvali denaturalisatióknak részbeni alkalmazása is felvetetett, hogy ezen kísérlet által az is megállapítható legyen, hogy a sónak — illetve a denaturalisatióknál a konyhasóból fejlődő klórnak — a bor äther-anyagaira mily káros hatása lehet.

Jóllehet Stollár Gyula, a kísérlet vezetésével megbízott vegytanár, hivatkozva a már egy ízben megejtett kísérletre, azon nézetének adott kifejezést: hogy a konyhasó beadása folytán eltekintve attól, hogy a borba ezzel idegen anyag jut, a lepárlandó anyaghoz tett konyhasó általi töményítés folytán okvetlen beálló párlási hőmérsék-növekedés a nyerendő párlatra oly befolyást gyakorolhat, hogy azt értékben nagyon csökkenthetné s hogy azon kívül még attól is lehet tartani, hogy ezen sóvali keverés folytán maga a fém is megtámadtatik az ajánlott részbeni denaturizálás elfogadtatott s az borom egy részénél, hektoliterenként két kiló só számítva, azonnal alkalmaztatott is.

A gépek működésbe hozatala előtt Stollár Gyula vegytanár mind a három gépet szétszedette, az egyes részek rendeltetését s egyiknek a

másikhozi hason rendeltetése feletti előnyét vagy hátrányát ekként szemléleti magyarázat kíséretében kimerítőleg megismertette.

Összeillesztésük után ugy a vízzel való kigőzőlés, mint a lepárlás alkalmával a folyadék és gőz járatai ismételten megmagyaráztattak.

A gépek kezelése, működésbe hozataluk után, miután különösen az egyenletes kismérvű tüzelésre s a bornak egyenletes bevezetésére figyelmeztetve lettek, a tanár-jelöltekre bízott.

Mind a három működő cognac-gép moslékvize és terméke összehasonlítottván, constatáltatott, hogy a Neukomm-féle gép nem elégíti ki a várakozást, a mennyiben a lefolyó moslékvizben 1—1.4^o/_o alkohol találtatott, míg az Egrots-félénél 0.0^o/_o—0.3^o/_o, a budapesti Reichl és Heiszler-féle gépnél pedig a moslékban talált alkohol maximuma 0.25^o/_o-ra terjedt.

A gyártmányok közül finomságra, különösen a simaság és édeskés izre nézve első helyen áll az Egrots-féle, utánna következik a Reichl és Heiszler-féle, melynek terménye hasonló az előbbenihez, de nélküli annak simaságát, míg a Neukomm-féle gép ugy a termékében, mint az anyag kihasználásában is leghátul maradván, annak működése beszünttetett.

A működésben maradt Egrots és Reichl és Heiszler-féle gépek termelő-képességükre nézve sem térnek el egymástól, termelő-képességük óránként 55—60°/_o között váltakozó 10—11 liter cognacra terjedt.

A működés harmadik napján a Reichl és Heiszler-féle gép colonneja levétetett s helyébe egy kigyócső hűtővel ellátott sisak illesztetett, melyen a Tisza László és báró Kemény Gábor-féle borok egy része, míg másik részük összehasonlítás végett a complicált Egrots-féle gépen pároltatott; továbbá Miklós Gyula és a tarzali vinczellérképezde egészséges borai is ez üstön pároltattak le.

Ez alkalommal eltekintve a gyártmány minőségétől, az így felszerelt gép hátrányául tapasztaltatott az, hogy míg ugyanazon idő alatt az Egrots-féle 48 liter cognacot állít elő, addig a közönséges sisakos üstön csak 18 liter volt előállítható. Hátrányaként tűnik fel a complicált gépekkel szemben azon körülmény is, hogy miután a szesz kipárolgása közvetlenebbül történik s a hűtőkészülék tökéletlensége folytán kellően le nem hülhet, a termény illat-, zamat- és szesztartalmából sokat veszít, míg ellenben beteg borok lepárlásánál ugyanezen körülmény előnyé válik, miután a betegség folytán a borba jutott kellemetlen illatanyagok egy része elpárolog.

Hátránya továbbá a sisakos üstöni főzésnek a kétszeri lepárlás által támadt munkaszaporulat, a munka lassú menete, a vízzel való folytonos hűtés szüksége és kétszerannyi faszükséglet.

A működésbe hozott gépek belszerkezetét illetőleg pedig azon eredménye lett ezen kísérleteknek, hogy a munkaközben szerzett tapasztalatok nyomán szükségesnek észleltetett, hogy az Egrots-féle gép hűtőjén levő vékony cső a helyett, hogy az a borcső tölcserébe hajlik, a colonneba visszavezetessék, mert a jelen szerkezetnél az átmelegedett borból jelentékeny mennyiségű alcohol elszállhat.

Ugyanily módon szükséges a Reichl és Heiszler-félénél a légsövet változtatni, valamint az előmelegítőnek és hűtőnek is más módon való elhelyezése, illetőleg construálása kívántatnék.

Ezen kísérleti cognac-főzéshez felhasznált borok eredménye a következő táblázatban tűnik elő, és pedig:

Miklós Ferencz	2,793 l. vajsavas	bora adott gépen	385	l.	53·8 ¹ / ₀
Koppély Géza	493 " "	" " "	65 ¹ / ₂	l.	57·4 "
Tisza László	725 " eczetes	" " "	77	l.	53·8 "
		üstön	18	l.	58·- "
Szalay Imre	507 " vajsavas	" " gépen	87	l.	56·- "
B. Kemény Gábor	441 " keserű	" " "	42	l.	62·- "
		üstön	19	l.	50·- "
Tarczali v.-képezde	138 " egészséges	" " "	18 ¹ / ₂	l.	58·6 "
Miklós Gyula	273 " "	" " "	17	l.	56·- "
	Sóval denaturizált részből	" " "	16	l.	57·- "
A közös vatkamaradványból pároltatott párlat.			45	l.	60 ¹ / ₂ "

A főzés befejezésekor Kremer Fülöp főpinczester, Stollár Gyula vegytanár, Schütz Nándor pénzügyőri biztos s az összes vándortanár-jelöltekből alakult bírálóbizottság az előállított egyes terményeket külön bírálat alá véve, következő megállapodásra jutottak:

Az én borom egy részénél alkalmazott denaturalisatio hatása annyiban nyilvánult, hogy az nem oly sima, kevésbé illatos és keserűnyesebb ízűnek találtatott, mint az ugyanazon bor azon részéből előállított párlat, mely nem lett sóval keverve és szintén sisakos üstön főzetett.

A Tisza László borából az üstön nyert párlaton vatka-íz érzik, míg a gépen főzöttnek tisztább íze van.

A báró Kemény Gábor-féle bor üstön nyert párlatának szaga kellemesebb, íze azonban nem oly tiszta, míg a gépen főzött különben is szeszűsabb párlat íze sokkal tisztábbnak találtatott, azonban mind a két félénél a bor keserű íze az izelés utóhatásánál felismerhető.

A tarziali vinczellérképezde kisüstön párolt terménye az összes párlatok között a legjobb ízűnek és finom zamatúnak találtatott s e jelen

kísérlet is fényesen igazolta azon tapasztalatot, hogy a hegyaljai borok kiválóan alkalmasak finom és zamatos cognac előállítására.

Megemlítésre méltó még, hogy Stollár Gyula vegytanár a báró Kemény Gábor-féle cognacból egy kis mennyiséget az ő kísérleteiből s tanulmányaiából eredő módon »előkészítve« bemutatott s nyers cognac-kal összehasonlítottván, azon feltűnően »ó-íz« vétetett észre.

A b) pont alatt említett összehasonlító kísérletnél a bíráló bizottság által elnökül felkért Kerkápoly Károly, alólírott borászati kormánybiztos, dr. Liebermann Leó tanár és az állami vegyakisérleti állomás főnöke, Molnár István budai vinczellér-képezdei igazgató, Kremer Fülöp központi főpinczester, Hammersberg Jenő földbirtokos, Stollár Gyula vegytanár és Tóth Gyula vegyész voltak jelen.

A bemutatott készülékek főbb alkatrészei voltak: szabad tüzelő kazán, szesztelenítő colonne, deflegmator és hűtő, mely utóbbin a párlandó bor akként helyettesíti a hűtő vizet, hogy magasabban álló tartályból hydrostaticai nyomással a deflegmatoron keresztül szorítva, a colonneba kerülvén, felülről lecservedezve jut a kazánba. Ilyformán tetemesen felmelegszik és pedig 80—85° Celsiusra és a kazánban a gőzfejlesztő viz helyét pótolja. A két készülék közötti különbségre nézve — részletes leírást mellözve — megjegyztetik, hogy míg a Neukomm-félénél a hűtő és deflegmator egy oszloptestet képez, addig a Stollár-félénél e kettő egymástól el van választva és a deflegmáló gőz ennél a deflegmator alsó részében, a Neukomm-félénél pedig a felső részen ömlik be.

A lepárlásra szánt borok:

1. burgundi vörös 1,618 liter 9⁴/₁₀°/o alcohol-tartalommal,
2. wildbachi „ 817 „ 8⁵/₁₀°/o „ „

A kísérlet megkezdése: kigőzítés után a készülékek borral megtöltetvén, alágyújtatott 7 órakor reggel; forrni kezdett a Neukomm-félének 36 liter tartalma 7 óra 30 perczkor, a Stollár-félének 52 liter tartalma 7 óra 35 perczkor. Folyni kezdett utóbbinál 7 óra 45 perczkor, míg a Neukomm-félénél 7 óra 55 perczkor.

A két készülék gyártmánya egyenlő szesztartalom mellett azon különbséget mutatta, hogy a Neukomm-féle csipős és karczó ízű bir, míg ellenben a Stollár-féle sima íze mellett édeses utóíz mutat.

Mindkettőnek mosléka vegyileg megvizsgáltatott és az Ebullioscope a Neukomm-félénél 2⁴/_o, a Stollár-félénél pedig csak 1°/o alcohol-tüntetett fel, mely körülmény az anyag kihasználására nézve a Stollár-féle gépet a Neukomm-féle fölé helyezi.

Szerkezetének czélszerűsége mellett kiválóan szól az, hogy párla-

tában a vegyi vizsgálat kozma-olajokra, azokuak csak igen kis mennyiségét volt képes kimutatni.

A bor hőfoka 20° C. volt, de a levegőé $33-41^{\circ}$ C. között változott azon napos helyen, melyen a készülékek szabadban felállítva voltak, ilyformán mind kettő kedvezőtlen körülmények között versenyezett.

Ezután ugyanez alkalommal a Stollár tanár által magával hozott különböző beteg borokból készült párlatok ízlettettek meg, melyek újabb bizonyítékot nyújtanak arra, hogy ilyeneket cognac-főzésre nem, hanem csak sprit-előállításra lehet fordítani.

A c) pont alatt említett cognac-főzésről a két megelőző pont alatt felemlített kísérletek eredményeinek ismertetése után mi újat sem mondhatok.

Annál érdekesebb volt a d) pont alatt említett saját alacskai pinczében az 1882. évi október hó 12—18-áig a Reihlen-féle vörösbor-készítési eljárás bemutatásával s a jelentésem erről szóló részében részletesen megnevezett számos helybeli, vidéki és távolabbi helyekről is jött vendégek előtt megejtett cognac-főzés.

Ezen cognac-főzési kísérleteknél ötféle bornak cognac-ká párolásával tétettek próbák.

Az első kísérlet almaborral, a második 1881. évi termésű fagyott szőlőből készített borral, a harmadik 1879. évi termésű többféle derítési kísérletek folytán megromlott borral s végre a negyedik kísérlet 1881. évi fagyott szőlő törkölyéből készített csingerral vagy lőrével; továbbá: az ötödik egészen hibátlan közepes minőségű borral ejtetett meg.

Ezen kísérletek igen becses adatokat szolgáltatottak arra nézve, hogy a különféle minőségű borokból minő cognac nyerhető.

Igy nyilvánvalóvá lett, hogy teljesen hibátlan cognac csupán teljesen egészséges borokból válik; hibás bornak hibás lesz cognac-ja is. De nyilvánvaló lett az is, hogy mégis hibás borok is meglehetősen használható cognac-ká főzhetőek, s így tekintettel a hibás borok, ugyszólván számbavehetetlen csekély értékére, cognac-ká főzés által ezek is aránylag még mindig elég jól értékesíthetőek; különösen előnyösnek mutatkozott a szőlőtörkölynek közönséges pálinkává főzés helyett pótborrá való feldolgozása s a nyert pótbornak cognac-ká főzése.

Ugyanez alkalommal bemutattam már több éve sikeresen használt, általam lényegesen javított — üvegérett borok paszteurizálására egybeállított — pasteurizáló gépemet.

Az e) pont alatt említett 1883. évi szeptember hó 28-án és következő napjain Alacskán megejtett cognac-főzés szintén saját pinczében s szintén törkölyből készített pótborral eszközöltetett, de nem specialiter

e célból készített gépeken, hanem csak egyszerű sisakos pálinkafőző üstön.

Az eredmény valóban meglepő volt, mert az ily üstön kétszer áterezített folyadék minőségben semmi kivánni valót sem hagyó terményt adott. Hátránya azonban az így eszközölt cognac-főzésnek az: hogy a főzés a másodszori felöntés szüksége folytán igen lassan megy, továbbá hogy ennek folytán igen sok tüzelő anyag, a hűtést pedig tisztán vízzel kellvén eszközölni, igen sok hűtő víz is szükséges, s hogy a zamatos borok zamatanyagaikból a hűtés aránylagos tökéletlensége folytán igen sok illan el, mi a minőség rovására történik.

A hol azonban a tüzelő anyag olcsó, a víznek bővében vagyunk, s a mellett csak pótborokat vagy közönségesebb borokat kisebb mennyiségben, esetleg saját pinczéink és háztartásunk cognac-szükségletének fedezésére akarunk cognac-ká feldolgozni: ott ezen főzősmód még mindig igen figyelemre méltó marad, s megérdemli az alkalmazást, s ily körülmények között bárkinek is bátran ajánlható.

Ennyi az, a mi a legutóbbi három év alatti működésem alatt az én hivatalos közbenjárásom s közvetlen részvtémem mellett a cognac-főzési ipar fejlesztése, ismertté tétele és a termelő közönséggel megkedveltetése érdekében történt.

Ezen kívül a cognac-főzés fokozatos s bár lassú, de egészséges s reményekre jogosító fejlődésnek indult magánosok részéről is s különösen nagyobb mérveket kezdett ölteni és számot tevő iparrá emelkedett akkor, mikor 1884-ben a „magyar bortermelők országos szövetekezte“ is és pedig egyszerre négy telepen működése körébe vonta a cognac-főzést.

Nevezett szövetekezet Promontoron, Paulison, B.-Füreden s Kecskeméten állított fel telepeket, mely telepek mindenikébe egy-egy részben Egróts, részben Stollár-féle főzőkészülékkel történik a főzés.

A szövetekezet által alkalmazott főzőkészülékek munkaképessége, szakadatlan működés mellett 24 óra alatt 24 hl.-re, vagyis óránként egy hl.-re tehető, mely eredmény, évenként 200 munkanapot vévén fel, egy-egy gép után 4800 hl. munkaképességnek felel meg.

Az említett telepeken a cognac-főzés részben tiszta borból, részben finom seprű és törkölyből készített pótborból történik s háromféle cognac állittatik elő, u. m. cognac: 50—55%, cognac-sprit borjavításhoz: 80—84% alkohol-tartalommal és crême de cognac.

Majd a cognac-főzési iparnak meghonosítása céljából a f. év tavaszán a szövetekezet egy cognac-főzőgépet vándorutra is küldött, mely gép az egyes cognac-főzésre alkalmas bort nagyobb mennyiség-

ben termelő vidékeken megjelenve, ott egyrésről a termelők borainak bizonyos hektoliterenkint fizetendő díjért cognac-ká lefőzését eszközölte, másrésről pedig a cognac-főzést szélesebb körökben is megismertette. A többször hivatkozott s ez időszerint a cognac-főzéssel legkiterjedtebben foglalkozó szövetkezet által felállított telepeken kívül, jelenleg még a következő helyeken vannak cognac-főző telepek:

1. Bulyokon gr. Károlyi Tibor birtokán, 2. Gyorokon gr. Nádasdy Ferencz birtokán. 3. Beregszászon gr. Schönborn-Bucheim Ervin birtokán. 3. Verseczen a Neukomm testvérek telepe. 5. Világoson »a magyar-francia cognac-gyár«. 6. Kecskeméten Parragh és társa, valamint Vértessy és társa telepei. 7. Zuba W. H. francia vállalkozó cognac-főzdéje Promontoron. 8. Leitner, Széky és társa telepe Szilágy-Krasznán. 9. Tisztelettel alulirott telepe Alacsán. 10. A gödöllői szőlőszeti s pincze-szövetkezet telepe Gödöllőn. 11. Böhm A. telepe Budán. 12. Rosa L. telepe Ujpesten s ennek fiókja Szerencsen. 13. Braun testvérek főzdéje Budapesten, 14. Gr. Zichy Jenő telepe Zichyfalván. 15. Lengauer testvérek főzdéje Verseczen. 16. Slubek A. özvegyének főzdéje Pozsonyban. 17. Domány József cognac-főző telepe Aradon. Ezen telepeken kívül cognacot főznek még Csanak József Debreczenben, Schönfeld Fülöp Debreczenben, Schönfeld és fia Gyöngyösön, Kohn R. Bazinban, Bruszt János Esztergomban, Németh László, Sáros-Patakon, dr. Fekete Károly Egerben, Arzenits Pál Illokon stb.

Továbbá az országos központi mintapincze is két cognac-főzőgépnek és pedig egy Egrots és egy Neukomm-félének van birtokában melyek részben a mintapinczében gyakornokok gyanánt alkalmazott vándortanító-jelölteknek a cognac-főzés fogásaiba leendő bevezetésére, részben kísérletezésekre szolgálnak.

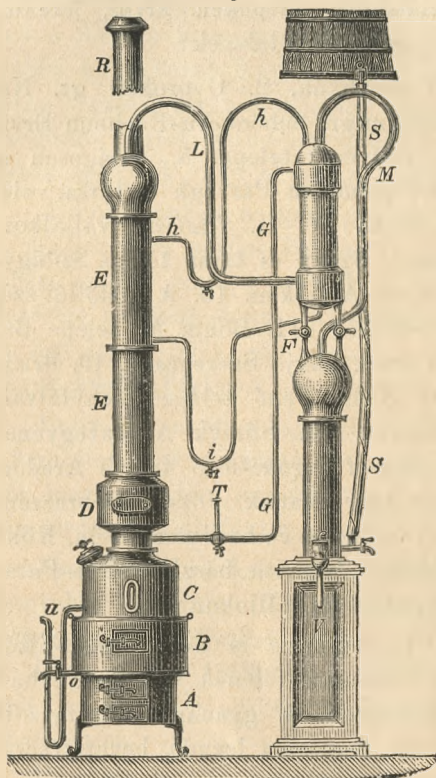
Cognac-főző telepeink száma tehát tekintélyes, csakhogy a legnagyobb résznek működése csak kisebb térre s az évnél csak egy bizonyos időszakára és pedig leginkább az őszi és téli időszakra szorítkozik, kivéve a magyar-francia világosi, a Zuba-féle promontori s a magyar bortermelők országos szövetkezete által felállított telepeket, melyek állandóan működnek.

Végre mielőtt jelentésem ezen részét befejezném, azt hiszem, hogy csak hasznos szolgálatot teszek vele az érdeklődőknek, ha az eddig leírt összes kísérleteknél még legjobbnak bizonyult Stollár-féle cognac-gépnek részletes leírását s kezelésmódjának ismertetését is felveszem jelentésem keretébe.

A Stollár-féle szakadatlanul működő és hordozható cognac-főző készüléket a mellékelt ábrában van szerencsém bemutatni.

Ennek főbb részei:

A a tüzelő kályha; *B* a köpenynyel körülvelt üst ellátva elől üvegszeggel, oldalt *O* leeresztő csappal és fent oldalt gőzmentesen elzárható tisztító lyukkal.

E E szesztelenítő colonne, melyből az alcoholos gőzök *L* hajtott csövön a deflegmator alsó szekrényébe jutnak, a honnan is a leválasztott flegmás rész, hogy az alcohol teljesen kiaknázható legyen, *i* csövön visszafolyik a colonne felső felébe, mielőtt a szeszgőzök felemelkedve az *M* csövön át tovább jutnak az *E* hűtőbe, hol is a lepárlandó bor által teljesen cseppfolyósítva a párlat a *V* gyűjtőből az aláállított edénybe folyik.

A bortartóból az *S S* kaucuk cső segítségével a bor a hűtőbe, innen az *F* csövek közvetítésével a deflegmatorba hydrostatikailag nyomódván, *G G* csövön — a bor munkájában a *T* hőmérő által jelzett 69—70 R. fokra felmelegedve — jut az *E E* colonne felső végébe, a honnan is a felszálló gőzökkel ellentétes utat követve, lefelé permetezik

és mire az üstbe kerül, 80 R. fokra felmelegedvén, alcoholt már nem tartalmaz s az üstben immár csak a gőzt fejlesztő viznek állja helyét, a mely tekintettel arra, hogy a bor utána folyik, ennek megfelelő mértékben az *u*-val jelölt csövön lefolyik.

R kürtő cső, *h h* alcohol-légcső az *O*, *H* és *I* alatti csapok kiürítésére szolgálnak.

D »golyva« arra van rendelve, hogy a bort jobban kifőzze és esetleg liqueur-gyártásnál az illatos fűszer helyeztessék el benne.

A készülék munkáját következőleg indítjuk meg:

A mennyiben a gyártmány tisztaságára s szükségképen annak minőségére is jelentékenyen befoly a tisztaság, a készüléket, mielőtt bort adnánk bele, kigőzöljük azért, hogy a csőrendszerbe rekedt tisztátalan levegőt esetleg penész s az ízre hatással bíró idegen részeket eltávolítsuk, mivégből a tisztító lyukon — a midőn az üstöt ki-

keföltük s kiöblítettük — annyi tiszta vízzel töltjük meg, hogy ez az üvegszemen alkalmazott jelíg (a két alsó csavaríg) emelkedik (circa 52 liter); a nyílás elzárása után már most alágjujtunk. Ez alatt a tartánycsapot zárva, a *H*, *T* és *I* alattiakat nyitva tartjuk. Már most a vizet addig forraljuk, míg nem a kezdetleges csepegő víz helyett bőséges gőz ömlik ki a nyitott részeken.

Ez alatt — magától értetődik — figyelemmel vagyunk minden kötészézekre s ha valamelyik szivároгна vagy gőzölne, a bajon segíteni fogunk.

Ha a kiömlő gőz már szagtalan, a tüzet lohasztjuk és a bort lassan beeresztjük a hűtőbe s a deflegmatorba; mihelyt a *T* alatti csapon jelentkezik, ugy ezt, mint a *H* s *I* alatti csapot is elzárjuk. A *V* gyűjtőnek alján levő csap a condensált vizgőz lebecsátása végett szintén kinyitható.

Ezen megtöltéssel kezdődik a tulajdonképeni cognac-főzés s a következőkben előadottaknak pontos betartásától függ a mennyileges és minőleges eredmény.

A bornak folyását most ugy fogjuk szabályozni, hogy míg az üstnek fővő tartalma egyenlő niveauban áll, a befolyó bornak hőmérséke *T*-nél 70° R. körül ingadozzék, másrészt hogy a hűtőnek a kötésig állandó, hideg állapota mellett az alcoholméter a gyűjtőben a kivánt erőt mutassa, s pedig, ha 50%-os párlatot óhajtunk készíteni, 70° R. körül, 60%-os cognac előllításánál 68° R.-t mutasson. E kezelés rövid idei gyakorlással könnyen elsajátítható. Az imént kiemelteken kívül meg kell még jegyeznünk, hogy főzés közben az egyenletes tüzelesre is állandó figyelem fordítandó.

Ha a borkészlet kifogyott, a *H* tartóból az *F* kötészénél levő (rajzban elő nem tüntetett) három járatu (— || —) csapokat ugy állítjuk, hogy a hűtőben levő bort a nélkül, hogy a deflegmatorból is leereszthetjük s egy kisebb tartóból majd a deflegmatorba bocsátjuk, a hűtőbe pedig vizet vezetünk, a melyet, átmelekedvén, a három járatú csapnak alkalmas állításával folyton leereszthetünk. Végre a deflegmatorban levő bort a kis tartóba adott vízzel szoritjuk át az üstbe.

Befejezvé a munkát, a készüléknek kihülése után kibocsátjuk a folyadékot csapokon.

A gép termelőképesége óránként 10—11 liter 60% cognac és egy hectoliter lepárlására megkövetel 8—9 kg. tölgyfát. Párlata sima, édeses ízű és kozmamentes. Ezen kívül a gép mellett azon körülmény is kiválóan szól, hogy moslékában legfeljebb 1% alcohol marad csupán kihasználatlanul. A készülék Stollár Gyula vegytanárnál rendelhető meg, Budapesten az országos központi mintapinczében.

Szerbiai utazás.

Általánosan ismeretes, hogy vörös boraink ritkán érik el a fogyasztó közönség és a borkereskedők által megkívánt sötét színt, míg ellenben a Szerbiában fekvő Negotin város környékén termelt vörösborok épen sötét, csaknem fekete színük miatt tűnnek ki s e miatt különösen a francia kereskedők részéről nagyon keresettek, a kik rendszerint jó eleve az egész ottani termést lefoglalják és a világosabb borok festésére használják fel.

Nagyméltóságodnak szőlészettünk és borászatunk emelésére irányuló kegyes gondoskodása e téren is fényesen nyilvánult, midőn a folyó év tavaszán a kecskeméti állami szőlőtelepre kísérletezés végett Negotinból a legsötétebb színű vörös bort adó Čedireska és Sačinak fajból 80,000 db. szőlővesszőt behozatni méltóztatott. Ezen vesszőknek a fajtisztaság szempontjából célbavett kiválogatásánál a szőlőlevelek alakzata többféle s különösen a hazai kadarka-fajjal való azonosságra engedett következtetni, minél fogva ezen kérdés felderítése végett a negotini szőlőknek a helyszínén való tanulmányozása mutatkozott szükségesnek, mely célból Nagyméltóságod rendelete folytán Weny János fehértemplomi kerületi phylloxera-felügyelővel 1884. évi szeptember hó 29-én Szerbiába, még pedig először is Negotinba utaztam.

Negotinba érkezvén, először is a negotini kerület nacsalnikjánál tettem látogatást, kinek hivatala körülbelöl a mi főispánainkének felel meg.

Schivkó Angyelics nacsalnik igen előzékenyen fogadott s a legnagyobb készséggel tett meg minden intézkedést, hogy a szőlőket megtekinthessem, daczára annak, hogy az oda érkezésemről szóló értesítést a szerb királyi kormánytól csak későn kapta meg, mikor már onnan épen vissza indultam. Ennek oka az volt, hogy ott az időszámítás görög naptár szerint történvén, megérkezésemre csak később számítottak.

Szükségesnek látom itt megemlíteni, hogy a negotini bor név alatt a kereskedelembe előforduló borok nem csak Negotin város területén termeltetnek, hanem fő termelési helyei még Kobitseritza, Lokoi, Palej és Mokranya községekben vannak, melyek Negotintól meglehetősen távolságra fekszenek.

Az egész ugynevezett negotini borvidék a Timok és Slatziza nevű folyók közé háromszög alakjában van beékelve.

Az említett községek közül Kobitseritza községe esik legközelebb Negotinhoz, mely a hajdani Hombustica nevű római város romjain áll. Habár az ezen két község közötti távolság is 53 kilométerre terjed, ez a bor kivitelét nem akadályozza, mert Negotinig és onnan a Duna mellett Radujevátzig minden évszakban járható jó országút vezet.

Schivkó Angyelicacs nacsalik intézkedése folytán Kobitszeritzára tett utazásom alkalmával Krsta S. Banic negotini kereskedő lett kísérem gyanánt mellém rendelve. Kobitszeritzába történt megérkezésünkkor pedig Krsta Radulović skuptina-tag, Krsta Gyukić kerületi kapitány és Gyorgyevic Péter községi jegyző igen előzékenyen fogadtak és a kobitszeritzai szőlőkbe kísérték.

Először is a pinczekezelésről szólva meg kell említenem, hogy Negotin vidékén magukban a bortermelő községekben bent boros pinczék nem léteznek s hogy a bor eltartására épült borházak mind a szőlők közelében állanak s ugyszólván egy falut képeznek, a hol szüretkor bizonyos élénkség tapasztalható.

Ezen borházakat szerb nyelven „Bivnicze“-knek nevezik. Ezek nem földalatti pinczék, hanem a föld felett fa- és kőanyagból készült cserép vagy szalmafedeles épületek, bepadlászva azonban nincsenek, minek folytán az ilyen helyiségekben szabad légáramlat uralkodik. A házak 50—70 hektoliter ürtartalmú hordókkal vannak ellátva, melyek a czeffre erjesztéséhez és a borok kierjedése után egyuttal mint ászok-hordók használatnak.

Ezen ászok és egyszersmind erjesztésre használt hordók francia módra készült hosszas alakúak s részint faabronccsal vannak ellátva, megjegyztetvén, hogy a faabroncsok hársfahéjból sodort kötelekkel erősítettnek meg.

Az üres hordók akonázatlanul hevernek és használatuk előtt egyszerűen csak hideg vízzel szoktak kimosatni s a borkő a hordókból nem távolítottatik el.

A mi a szüretelést illeti, az Negotin vidékén még elég kezdetleges, mert a szőlők kiválogatása, a szőlőbogyózó és malomnak, valamint a borsajtónak használata ott még teljesen ismeretlen.

A borok erjesztése tekintetében azonban ott szemben több magyar vörös bortermelő hazai községekkel már bizonyos haladás észlelhető, a mennyiben az erjesztés nem kádakban, hanem hordókban történik, melyeknek egyik fenekén a csaplyuk felett egy körülbelül 40 centiméter széles és 50 centiméter magas kinyitható ajtója van. Ezen ajtón keresztül a szőlőczeffre vastaghéjú — nálunk lopónak használni szokott — tökből kivájt kupával merítettik a kádból a hordóba s a czeffrének a must felszínére való összeállása megakadályozása végett a képződő réteg időnként ezen ajtón keresztül az e célra használt facsomoszolóval felkavartatik; az ajtó ezen munkálat idején kívül mindig zárva tartatik, s a bor kierjesztésének egész ideje alatt be van tapasztva, úgy hogy a bor a levegővel csak is az akona-nyíláson érintkezhetik (ez pedig oly kis területű, mint a mi legkisebb hordóink

akona-nyílása); ezen eljárás előnyét kétségbevonni nem lehet szemben több hazai borvidéken követett nyílt kádakban való erjesztési eljárással, melynél a felül uszkáló szőlőhajaknak a levegővel való érintkezésre tág tér nyílik, minek folytán az eczetsav képződése idéztetik elő, mindezek elhárítása céljából, a kettős fenekű erjesztő kádak mielőbb alkalmazásba vételére a bortermelő közönséget a szőlőszeti és borászati vándortanárok útján ösztönözni újból feladatommá tettem.

Az erjesztő hordók dongái és fenekei, valamint ajtajai finomra morzsolt egerfa-levél és édesmust keverékéből készült péppel vannak betapasztva. Ezen tapaszt oly szilárd, hogy a hordók, mint arról meggyőződtem, a legkevesebbet sem szivárognak és a levegő behatolását a bortól teljesen elzárják.

A borházak fent ismertetett építése minden esetre célszerűtlen, mert nyáron, a midőn a szabadban a hőmérsék 30—35 foknyi a borházakban ez okvetlenül legalább 20—25 fokra emelkedik, télen ellenben annyira alászáll, hogy a bor erjedésében megakadályoztatik. Ez az oka annak, hogy az ugynevezett negotini borok csak a második, sőt gyakran még csak a harmadik esztendőben érik el érettségüket.

A negotini borok hirneve leginkább azon körülménynek tulajdonítható, hogy ott általában csak az ugynevezett Csedireska és Sačinak szőlőfaj termeltetik, minek folytán ezen borok egyforma jelleggel bírván, a kereskedők által könnyen felismertetnek.

Az ottani szőlőtő-művelés a Fehértemplom, Versecz és Pancsova környékén szokásos szőlőműveléshez hasonlít. A szőlőket karók nélkül alacsonyan növesztik. A vesszőket nem kötözik, a tőkefejek pedig egészen a földbe vannak mélyítve. A metszés alkalmával a tőke fején három vagy négy mintegy 30 centiméter hosszú termővesszőt hagynak meg, a szőlő többi vesszőit pedig egy szemre visszametszik, olyformán, hogy egy szőlőtőn gyakran 20 és még több csap is van. A metszés sarlóval történik.

A szőlők beültetésénél a sorok szélessége és a tőkéknek egymástól távolsága tekintetében semmiféle rendszert nem követnek s ennél fogva a sorok és szőlőtőkék egymástól távolsága nagyon különböző.

Az ültetés tavasszal szedett sima vesszőkkel, azok elhelyezése pedig az ültető vas használata nélkül kis gödröcskében történik, miután ezen eszköz itt még teljesen ismeretlen. Ezen eljárásnak azután az a következménye, hogy a szőlők sokszor még a hetedik évben sincsenek teljesen betelepítve, miután azok a havas eső által szenvedvén, csak gyéren fogamzanak meg.

Tekintettel arra, hogy ezen vidéken csak az önálló tőkemivelés dívik, a szőlőtőkék 100—150 évig is termést szolgáltatnak.

A szőlő megmivelése még nagyon kezdetleges állapotban sinylik és egyedül csak kapával történik. Az ekének ezen munkáknál való használata még szintén ismeretlen.

A kapáltatásra nézve mi sem mérvadó, úgy hogy mindenki annyiszor kapáltatja szőlőjét, a hányszor azt jónak gondolja. A szőlő megmunkálását többnyire a tulajdonos és családja végzi; napszámosokat ritkán használnak.

A szőlőterületek a hegység déli lejtőin fekszenek, minélfogva a nap folytonos behatásának vannak kitéve. A talaj vörös agyagos homokból áll, mely felett vastag humusos réteg van lerakodva. A szőlőket soha sem trágyázzák. Ennek daczára azonban a szőlők kinézése általában jónak mondható.

Megemlítésre méltó, hogy Negotin környékén hegyrendőri szabályok nem léteznek; a kártételek és egyéb kihágások az illető előljárók által rendőri uton nyernek elintézését. Ott a községi előljáróságok nagyobb hatáskörrel vannak felruházva, mint nálunk, úgy hogy a községi bíró és jegyző 30 napig terjedhető fogság és 150 dinár birság erejéig hozhat marasztaló ítéleteket; peres ügyekben pedig egészen 200 dinárig terjed ezen joga.

A szőlők megadóztatása négy osztály szerint történik; minthogy azonban daczára ezen négy adóosztálynak a megadóztatás még sem arányos, a szőlőterületek újbóli felmérése egy igazságos adó-kulcs megállapítása céljából épen ottilétem ideje alatt volt folyamatban.

Minthogy Negotin város területén a phylloxera-infectio három helyen észleltetett, egy ilyen inficiált területet, mely a folyó év tavaszán szénkénnel gyérittetett, megszemlélés tárgyává tettünk. A körülásott szőlőtöknél azonban a phylloxera jelenléte nem volt megállapítható. A gyérités helye egy-egy méter mély árokkal véttetett körül, a melybe oltatlan mész helyeztetett el, melyet azután vízzel beoltottak és földdel temettek be.

A szerb királyi kormány el van határozva a phylloxera ellen egész erélylyel megküzdeni. Azon nálunk is alkalmazott intézkedés, hogy az inficiált területek lobogók által legyenek jelezve és őrizés alatt álljanak, ott meglepő pontossággal vitetik keresztül.

Épen Ragujevátzba való jelenlétemkor lett az oda hajón érkezett és a szerb kormány által bevásárolt 100 métermázsa szénkénneg partra szállítva s a gyéritési eljárásoknál való felhasználás végett az illető helyekre elküldve.

Ezzel kapcsolatban bátor vagyok megemliteni, hogy Fritzmann S. negotini gyógyszerész (Beckerek környékéről oda telepedett, jelenleg szerb alattvaló) állítólag egy phylloxera-irtószert fedezett fel, s meg-

bizást nyert a szerb kormánytól, hogy ezen szerével 1000 inficiált szőlőtön kísérletet tegyen, melynek eredménye annak idejében szakértők által fog megvizsgáltatni.

A mi a Szerbiában termesztett kiválóbb szőlőfajokat illeti, ezek közül egyedül a Čedireska és Sačinak nevű szőlők fordulnak elő tömegesebb mennyiségben és ott ezek tenyésztésére fektettetik főszűly, miután a Sačinak bő festő anyagot és cukortartalmat, a Čedireska pedig a legtöbb mustot szolgáltatja. Ezen két főfaj szőlőn kívül ámbár csekély mennyiségben a szőlőkben elszórtan még egy más vörös fajt is találtunk, az úgynevezett cigányszőlőt, a mely a mi purcsin-szőlőnkhez hasonlít. Ezen felül léteznek itt még egyes más fehér fajok is, melyek a mi hazai szőlőinkhez hasonlítanak, nagyon vastag héjúak és nem édesek, hanem eltartásra alkalmasak, minélfogva ezek leginkább téli csemege-gyümölcsül használtatnak.

Ezen szőlőfajok leírását következőkben van szerencsém előadni:

1. A Čedireska kevés festanyaggal bíró szőlőfaj, mely fejlődése, kinézése, alakja, vesszői, levelei és fűrtszárai, nemkülönböztetve termő képessége, sőt ize után itélve is a kadarkához hasonlít.

Ezen szőlőfaj a rothadásnak nagyon alá van vetve, oly annyira, hogy már szeptember végén gyakran lehet rothadt bogyókat, sőt egész fűrtöket is találni.

2. A Sačinaknak két válfaja van, ugymint a Sačinak I., a melynek vesszői sokkal finomabbak és egymáshoz közelebb eső izekkel vannak ellátva, a bogyószárok sűrűbben fordulnak elő a fűrtnyélen, gyümölcse kisebb, tömöttebb és édesebb mint a Čedireskáé. A rothadásnak is kevésbé van kitéve, héjai dúsan tartalmaznak festanyagot, mely még a lebogyózott csutkán is nagyon jól észlelhető.

A Sačinak II. dúsan termő, egymástól valamivel tágasabban fekvő izekkel, rövid szárákkal, nagyobb s ritkábban sorozott bogyókkal ellátott szőlő, melynek látszólag kevesebb a festanyaga, de megaszásra nagyobb hajlama van, mint a Čedireskának, ennél bővebben terem, s így a mi nemesített, — úgynevezett — török kadarkánkhoz hasonlít.

Az említett szőlőfajok ezen hasonlatossága | folytán a fajazonosság iránti biztos meggyőződés szerzése végett, mindkét fajból néhány leveles hajtást és egy pár fűrt termést hoztam magammal s azokat mult évi október hó 3-án Kecskeméten egy — tisztelettel alólírotton kívül Csilléry Benő gazdasági egyesületi elnök, Weny János phylloxera-kerületi felügyelő, Koritsánszky János, a kecskeméti „Miklós-telep“ igazgatója, ifj. Gábor József assistensből álló bizottság jelenlétében, előbb magának az állami telepnek, majd a termés azonosságára nézve folytatód-

lag Csilléry Benő gazdasági egyesületi elnök szőlőiben a nálunk is termelt kadarka-fajokkal összehasonlítottam.

Ezen összehasonlítás eredménye határozottan azon meggyőződésre vezetett bennünket, hogy a Čedireska szőlő a közönséges kadarkával, a Sačinak pedig a nemes kadarkával ugyanazonos, s csak a negotini mély humusos talajnak s az ottani égalji viszonyoknak tulajdonítható, hogy ezen szőlők festőanyaga ott annyira kifejlődik, hogy az csaknem egészen fekete színű bort ad. Egyalkalommal oda nyilatkozott a bizottság, hogy e két faj közül a Sačinak, a mely a másiknál becsesebb és megfelelő távolságban ültetve nálunk is megérik és szép sötét színű bort ad, hazánkban való tenyésztésre is nagyon ajánlható, míg ellenben a többi kadarka-fajok, melyek honi szőlőinkben ezzel keverve fordulnak elő, de azt rendszerint elrontják, mert — kivált sűrűn ültetve — ritkán érik el a megkívánt, fejlettségi fokot, lehetőleg irtandók és a Sačinakkal pótlandók.

Hogy azonban még nagyobb biztonságot és megnyugvást szerezzünk az előadottakra nézve, a Negotinból magammal hozott szőlőhajtásokat és fürtöket ugyanazon hó 5-én még egy bizottságnak is bemutatam, melyben rajtam kívül Dr. Horváth Géza, az országos phylloxera-kísérleti állomás főnöke, Molnár István a budai és idősb Gábor József az érdiószegi vinczellérképezde igazgatója, Koppély Géza földbirtokos, Weny János phylloxera-kerületi felügyelő és mint jegyző Lónyay Ferencz ministeri segédfogalmazó vettek részt.

Ezen bizottság is a budai vinczellérképezde igazgatója által hozott közönséges és nemes vagy török kadarka elnevezés alatt ismeretes szőlőfürtök és szőlőherbariummal tett összehasonlítás után a már Kecskeméten észlelt tapasztalatokat minden tekintetben megerősítette s a Čedireska fajnak a közönséges kadarkával, a Sačinak pedig a török kadarkával való fajazonosságát kétségen kívül helyezte.

Az előadottak alapján ismételten azon tiszteletteljes javaslatot vagyok bátor tenni Nagyméltóságodnak, hogy hathatós befolyásával kegyesen odahatni méltóztassék, hogy hazánkban a kadarka-fajok közül ezen török vagy nemes kadarkának, mint a nálunk annyira kívánatos sötét festanyagot szolgáltató és a rothadásnak legkevésbé kitétt kadarkafajnak tenyésztésére fektetessék főszűly, a mi ezen szőlőfajnak az állam; telepeken minél nagyobb mérvben leendő szaporítása által lenne elérhető.

Itten kell megemlékeznem az 1884. évi farkasdi szakértői értekezletről, mely az ott követett különféle phylloxera-védekezési módok eredményeinek s az ott rendezett szőlőoltási kísérleteknek megbirálása végett tartatott, valamint az ugyanazon hóban Székesfehérvárt, Nagy-Maroson és Ménesen tartott ojtási tanfolyamokról is.

A farkasdi értekezlet és szőlőoltási kísérletek.

A farkasdi értekezlet 1884. október hó 6-án tartatott meg az én elnökletem alatt, s benne dr. Horváth Géza, az országos phylloxera-kísérleti állomás főnöke, s a vinczellérképezdék és a pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola igazgatói vettek részt. Ennek lefolyásáról a következőket van szerencsém jelenteni :

A délelőtt a telep megtekintése s az ott foganatosított különböző irányú kísérletek tüzetes tanulmányozásával telt el. Dr. Horváth Gézának, a phylloxera-kísérleti állomás főnökének beható s részletes magyarázata s vezetése mellett legelőször is az egyik inficiált területen minden évben, a másik szomszédos, szinte inficiált területen minden második évben eszközölt szénkéneggeli gyéritési kísérletek eredményei tétettek összehasonlító észlelet tárgyává, mely észlelet eredményeként örömmel constatáltatott: hogy mindkét eljárás teljesen sikert ígérő s az eddigi szőlőknek a phylloxera pusztításai mellett való fentartására a legkielégítőbb eredménnyel használható, ama megjegyzéssel, miszerint a csak minden második évben eszközölt gyérités egészen biztos sikerrel természetszerűleg csak erőtelje.ebb trágyázásban részesített szőlőknél alkalmazható.

Mi a gyérités költségességét illeti, az értekezlet ama számításokon alapuló nézetének adott kifejezést, hogy a szénkéneggel való gyéritési eljárás alkalmazása minden oly szőlőben kifizeti magát, mely 25—50 frt évi külön kiadást még elbir, nem számítván a szénkéneg árát, mely eddig ingyen bocsáttatott a termelők rendelkezésére a szükséges gyéritési eszközökkel együtt; egyuttal azonban kifejezést adott az értekezlet ama határozott nézetének is, hogy a Crouzet-Violet-féle homok-öv alkalmazásával, a kénmájjal és a szénkéneges kaliummal stb. eszközölt összes phylloxera elleni védekezési kísérletek, illetve irtási eljárások, a melyek igen költségesek s a mellett mégis kevésbé eredményesek, mint teljesen hasztalanok, a gyakorlatban való használatra egyáltalában nem ajánlhatók.

Ezután a direkt termelésre használható, tehát ojtás nélkül is élvezhető borttermő ellenálló amerikai szőlőfajok kijelölésére került a sor, mely alkalommal örvendő tapasztaltuk, miszerint a fehér fajok közül az Elvira, Triumph ellenállanak s jó gyümölcsöt is adnak; a fekete fajok közül pedig a Herbemont s Jaquez váltak be olyanokul, melyek jobb fekvésű s délibb bortermelő vidékeinken még kellőleg megérnek, s melyeknek a mellett ellenállási képességükhöz is semmi kétség sem férhet.

Ez alkalommal egyszersmind az értekezlet, tekintettel a kísérletek nagy horderejére, azon tiszteletteljes reményének adott kifejezést, hogy Nagyméltóságod, ki hazai borászatunk fejlődését s megmentését minden-

kor szíven hordozá s e kérdés iránti kegyes jóindulatának legújabbán ez értekezlet összehívásával is fényes bizonyosságát adá, lehetővé fogja tenni, hogy ez irányban a kísérletek tovább is folytattassanak.

Különösen szükségesnek tartaná s mély alázattal kérte az értekezlet, miszerint a kísérlet alá vett fajok sorába még mindazon fajok beszereztessenek, melyek a külföldön magukat teljesen ellenállóknak s jó bortermőknek mutatták, melyeknek azonban a faskasdi telep mind-ezideig birtokába nem jutott, s mely tekintetben a telep a külföldi hasonczielú telepekkel szemben még mindig hátrányban szenved.

Ezután az ellenálló alanyokat, u. m. a V. Sitis Ripariát, a V. Solonist s a Clintont vette az értekezlet szemle alá, mely fajoknak dús hajtásaiban s gazdag, haragoszöld lombozatában nyilvánuló buja tenyészeete mindenkit a legnagyobb mérvben meglepett, mit látva az értekezlet, Dr. Horváth Géza kísérleti állomási főnök s Molnár István vinczellérképezdei igazgatónak e fajok ellenálló képességére vonatkozólag Franciaországban tett tapasztalataik előadása s véleményeiknek meghallgatása után, határozottan oda nyilatkozott, hogy az említett fajok ellenálló képességéhez semmi kétség sem férhet, s e fajok ellenálló képességére vonatkozó minden laicus vélemény ellen, mely csak a bizalmatlanságot szítja a nagy közönség között, tiltakozik. Másrésztől az értekezlet azt is kimondta, hogy a nagyszámú többi fajok ellenálló képessége még mindig kétséges s hogy igen sok nagyon dicsért oly amerikai faj is hozatik forgalomba, melynek ellenálló képessége nem egészen biztos; miért is szükségesnek látja óva inteni a közönséget: hogy minden újdonás bevásárlásától mindaddig, míg annak ellenálló képessége a phylloxera-kísérleti állomás által is kétséget kizárólag nem igazoltatik, a maga érdekében óvakodjék.

A legérdekesebb volt azonban a telepen azon tábla, a melyen amerikai és pedig V. Solonis, Clinton, Taylor és Riparia Sauvage alanyokba ojtva 34 jelesebb hazai szőlőfajnak 2—3 éves ojtványja díszeleg, buja tenyészetével élénken igazolva az amerikai alanyok ellenálló képességébe s az ojtások sikerébe vetett reményeket. Az ojtványok legnagyobb részben már termést is hoztak s egyes bőtermő fajok 1'5—2 kg. súlyú termést is hoztak.

Ezzel az értekezlet délelőtti működése befejeztetett.

Délután a különféle ojtógépek és ojtásmódok bemutatása következett s azok előnyei és hátrányai lettek részletesen megvitatva s beható tanulmány tárgyává téve, melynek eredménye az lett, hogy az egyes ojtásmódok közül úgy a kivitel egyszerűsége, mint az összehozás gyorsasága s tökéletessége tekintetében az angol párosítás, fordított nyergelés és ékezés találtattak a legtökéletesebb s ennek folytán

a gyakorlatban való alkalmazásra s az ismertetésre legalkalmasabb ojtási módoknak.

Az ojtógépekre nézve az értekezlet azon tiszteletteljes nézetét vagyok bátor kifejezni: miszerint az egyes ojtó keze semmiféle géppel sem pótolható. Tekintettel azonban azon esetekre, mikor kellő ügyességű ojtók felett nem rendelkezve, a gépek használata nélkülözhetlenné válik, a nagyszámban bemutatott gépek közül egyszerű kezelhetése, gyors és tökéletes munkája s szilárd kiállítása folytán a Ballan és Despujols-féle ojtógépeket jelelte ki s találta olyanoknak, melyek még a leghasznavehetőbbek s így leginkább megérdemlik az alkalmazást. Az ojtványok bekötésére olcsósága, erőssége s kitűnően köthetősége folytán a raffiaháncsot, az ojtványok sebes részeinek a külső káros behatásoktól való megoltalmazására pedig a téli fagy által érlelt agyaggal összegyurt marhatrágya-keveréket tartotta az értekezlet a legmegfelelőbbnek, mint a mely míg egyrésről a használati cél elérése tekintetében teljes biztosítékot nyújt, másrésről a legolcsóbb s ugyyszólván mindenütt maga az ojtó által előállítható.

Mi az ojtás végrehajtásának idejét illeti, e részben azon vélemény találtatott a leghelyesebbnek, miszerint az ojtás megkezdésére a nedvkerítés megindulása adja a legbiztosabb jelt s ez időtől kezdve sikerrel folytatható egész május közepéig. Tekintettel azonban arra, miszerint e kérdésre nézve még a francziák sincsenek egy véleményben, kimondatott, hogy ez irányban még több kísérlet tétele leendő szükséges. Végül az értekezlet több tagja azon óhajának is adott kifejezést, hogy a mennyiben a farkasdi telep a minden irányban igényelt kísérletezésektől és így a nagyban termelt amerikai alanyok tenyésztése által kitűzött feladatától már is eltért, igen kívánatos lenne, hogy ha a telep kezelője az amerikai szőlőalanyok nagyban való szaporításával felhagyna és a rendelkezésére álló csekély területet, a hazai szőlészet tenyésztésére Nagyméltóságod által kiadott utasításban feltüntetett fehér és vörös bor, valamint a korai, a közép és későnérő és kivitelre való csemege-szőlőfajokból amerikai alanyra ojtott külön táblákra osztott fajgyűjtemény létesítésével — az egyes európai fajok termőképességének kitanulmányozása végett, — az eddig tetteleg is szép eredményt felmutatott tevékenység fokozatos fejlesztésére fordítaná.

Az értekezletet bezárván, nem mulasztottam el a jelen volt igazgatókat felkérni, hogy igyekezzenek saját hatáskörükben is odahatni, hogy az említett megállapodások nyomán minél több ojtvány állíttassék elő, s hogy az ojtások kérdése minél népszerűbbé tétessék, továbbá oda törekedjenek, hogy a kiképeztetésükre bizott növendékek a legjobbnak talált ojtási módokat minél hamarább s tökéletesebben elsajátítsák, már

a célból is, hogy a rohamosan terjedő s veszélyes mérveket öltött phylloxeravészszel szemben az ország bortermelő közönsége minél előbb a kellő számú szakértő ojtó felett rendelkezessék s ezek szakértelmének igénybe vételével minél előbb s minél sikeresebben megkezdhesse a védekezést.

A midőn az értekezlet megtartásáról szóló jelentésemet teljes tisztelettel felterjesztettem, azon alázatos kéréssel járultam Nagyméltóságod elé, miszerint hazai vinczellér-képezdeink, a kecskeméti állami telep, a pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola igazgatóit, a kerületi phylloxera-felügyelőket és a szőlészeti vándortanítókat mielőbb utasítani kegyeskedjék, hogy az Amerikából behozandó, valamint az istvántelki telepen vesztgázolás céljából kezelt amerikai szőlőalanyok szaporítására, a téli időszakban pedig az ojtási műveletek tanítására irányítsák minden tevékenységüket.

A farkasdi telep vezetőjét pedig kegyeskedjék felhívni, hogy amerikai alanyokba ojtott szőlőfajok gyűjteménye létesítésével azok termőképessége tanulmányozása céljából az ajánlatba hozott ültetéseket fokozatosan fejleszse, a hiányzó amerikai szőlőfajok megrendelésével eddigi gyűjteményét egészítse ki.

Mire nézve Nagyméltóságod kegyesen intézkedett is.

A mi a jelen fejezet bevezetésében említett ojtási tanfolyamokat ^{Ojtási tanfolyamok} illeti, ezek Nagyméltóságod bölcs intézkedése folytán azon célból lettek elrendelve, hogy a szőlőmunkások a napjainkban egyre nagyobb szerepet játszó szőlőajtásban kiképezést nyerjenek, hogy azután őket akár a gazdaközönség, akár a kormány az amerikai szőlőalanyok beojtására alkalmazhassa.

Három ilyen tanfolyam tartatott, ugymint Székesfehérvárott október 16-tól 22-ig, Nagy-Maroson október 23-tól 30-ig és Ménesen november 21-től 26-ig. A két előbbi Molnár István budai, az utóbbi pedig Vargha Inre ménesi vinczellér-képezdei igazgató vezetése alatt. Ezen tanfolyamokon a szőlészeti és borászati vándortanárok és phylloxera-felügyelők is részt vettek, mindenik a saját kerületébe vagy lakóhelyétől legközelebb eső tanfolyamon tartozván megjelenni.

A tanfolyamra való felvétel feltételei Nagyméltóságod által következőleg állapítottak meg:

»A tanfolyamban részt vehet.

1. Mindazon vinczellér vagy szőlőmunkás, a ki kötelezi magát arra, hogy ha az ojtási műveleteket ezen tanfolyamon kellőleg elsajátította, a ministerium kívánatára a következő (1885.) évben márczius 1-től május 10-ig terjedő időre a ministerium által eszközöltetendő szőlőajtási munkálatok végzése céljából a ministerium rendelkezésére fog állani.

Az idei tanfolyamban kellő képesítést nyert ily egyének a jövő évben tervezett ojtási munkálatok körül, esetleg igénybe veendő szolgálataikért a jelzett egész idő tartamára 110 frt átalánnyal fognak díjaztatni, megjegyeztetvén, hogy azok, a kik szorgalmuk és igyekezetük folytán kielégítőleg fognak működni, külön jutalom gyanánt egy-egy ojtó-géppel díjtalanul fognak ellátatni, mely alkalmas eszközzel fog szolgálni arra, hogy ojtási munkálkodásokkal magánosoknál is keresetet találjanak.

A tanfolyamban résztvenni kívánó egyének díjtalanul fognak a tanfolyam helyén elszállásoltatni, s azon kívül ellátásuk költségei fejében a tanfolyam egy heti tartama alatt naponként egy-egy forint ellátási díjat fognak nyerni.

Ezekben kívül részt vehetnek még az idei szőlőojtási tanfolyamokban :

2. Szőlőbirtokosok, vagy ezek és más magán egyének által saját érdekükben kiküldött vinczellérek vagy szőlőmunkások is, kiket alkalmazóik az ojtási műveletekre meg akarnák taníttatni.

Ez utóbbiak ellátási költségei saját maguk, illetőleg küldőik által viselendők.

A ministerium fentartja magának, hogy az idei tanfolyamokra fölvetett egyének közül azokat, kik akár magaviselet, akár szorgalom tekintetében meg nem felelnek, a tanfolyamokról időközben is elbocsáthassa.

A tanfolyam bevégeztével a résztvevőknek szerzett képesítettségükről a tanúsított előmenetel fokát feltüntető bizonyítványok fognak kiadatni.

Azok, kik az említett feltételek mellett a tanfolyamok valamelyikében résztvenni kívánnak : ez iránti kérvényeiket szeptember hó 10-ig a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministeriumhoz nyujtsák be. ◀

A kérvényben megjelölendő :

1. A folyamodó egyén neve és minősége (vinczellér, szőlőtulajdonos, szőlőműves stb.) ;
2. állandó lakhelye ;
3. a tanfolyam, melyre felvétetni óhajt,
4. nyilatkozat az iránt, hogy a ministerium kívánatára a jövő évben márczius 1-től május 10-ig eszközzendő ojtási munkálatokban 110 frt átalányért mint szőlőojtó-munkás résztvenni vállalkozik.

Az esetben, ha a tanfolyamra való felvétel iránt folyamodót valamely birtokos vagy oly egyén, kinek szolgálatában áll, kívánja a tanfolyamra küldeni : a kérvényben az első három pontra adandó válasz,

valamint bejelentendő a kiküldő birtokos neve és állása és a köztük fennálló szolgálati viszony minősége is.

Az említett ojtási tanfolyamok közül a székesfehérvárin és nagy-marosin magam is jelen lévén, a résztvevőknek előadtam a phylloxera-vészszel való 5 évi küzdelem alatt elért eredményeket és hangsúlyoztam az amerikai ellenálló szőlők ültetésének szükségét és azon körülményt, hogy tekintettel arra, miszerint világhírű boraink jellegének fentartása amerikai szőlőknek direct termelés szempontjából való tenyésztése által elérhető nem lenne, a fősúly az amerikai alanyoknak az egyes borvidékekre megállapított európai fajokkal leendő beoltására fektetendő, kiemelve továbbá, hogy az előttünk álló és kétségtelenül nagy költségek igénylő, de pusztulásnak indult szőlészetünk megmentésére és felvirágoztatására egyedüli módot nyújtó feladat csak úgy lesz sikeresen megoldható, ha a Nagyméltóságú kormány és ennek közegei által adott és adandó útmutatások minden tekintetben a legnagyobb pontossággal fognak keresztül vitetni, s e célból a szükséges kormányi intézkedések magának a termelő közönségnek részéről is minden irányban támogatásban részesülendek.

Az ojtások mindkét helyen kézben történtek, még pedig Székesfehérvárt a honvéd lovaskaszárnyának e célra átengedett két termében, Nagy-Maroson pedig a községi iskola helyiségeiben.

A szükséges elméleti előadásokat Molnár István vinczellérképezdei igazgató nepies magyar és német nyelven szokott szakavatottsággal tartotta meg, s bemutatta a kézben való ojtás gyakorlati kézfogásait. Nevezetesen bemutattattak a következő ojtási módok:

1. Az angol nyelvű párosítás, még pedig részint szabadkézzel, részint a Ballan és Petit-féle géppel. A többek által rögtönözve előállított minták arról győzték meg, hogy népünk a kézzel való ojtásra nagyobb fogékonysággal bír, mint a gépkezelésre.

2. A közönséges hasítékba ojtás egyoldalú nyereggel.

3. A fordított nyergezés Despuyols-féle géppel.

A ménesi tanfolyamra ellenben más irányban való hivatalos elfoglaltságom miatt le nem mehettem.

A mi a tanfolyamok látogatottságát illeti, az a két elsőnél igen kielégítőnek mondható, a mennyiben Székesfehérvárt 60 egyén vett részt a tanfolyamban, kik közül 20 kitűnő, 33 jeles, 7 pedig jó osztályzatot nyert; Nagy-Maroson pedig a résztvevők száma 97 volt, s ezek közül kitűnő osztályzatot 29, jelest 47, jót pedig 21 egyén kapott. Ellenben Ménesen a tanfolyamra csak 7 egyén jelent meg, minek oka valószínűleg a beállott zord időjárás és folytonos havazás volt. Ezek közül 1 kitűnő, 1 jeles, 4 jó osztályzatot nyert, 1 pedig hibás kéz-

alkotása miatt nem volt képes elsajátítani az ojtáshoz szükséges kézfogásokat, s ennél fogva vizsgára bocsátható nem volt.

Bátor vagyok mély tisztelettel megjegyezni Nagyméltóságú minister ur, hogy az idei ojtási tanfolyamoknak az amerikai szőlőtelepekre való tekintettel történt beosztása czélszerűnek nem mutatkozott, mert sokaknak a tanfolyamban való részvétele — lakóhelyének a tanfolyam megtartási helyétől való távol esése miatt — csak a hosszú úttal járó nagy fáradsággal és tetemes költséggel volt elérhető, míg ezen nehézségek nagy részben elenyésztek volna, ha a tanfolyamok a geographiai beosztásnak megfelelőleg, az illető vinczellér-képezdékekben tartattak volna meg, mint a hogy Ménesen történt. Minélfogva jövőre nézve ezen eljárást vagyok bátor javaslatba hozni.

IV. Hivatalos utazásaim az 1882., 1883. és 1884. években.

Azon három évi működésem idejének, melyről ezen tiszteletteljes jelentésem szól, jó részét a szőlőszet s borászat érdekében tett hivatalos utazásaim foglalták el.

Nem mulasztottam el egy alkalommal sem, hogy hivatalos körútajaim alkalmával azon vidékeken, illetve községekben, melyeken utam keresztül vitt, a nevezetesebb magántermelők szőlőit, pinczéit, esetleg gyümölcsöseit meg ne tekintetem s a tett tapasztalatokra megjegyzéseimet meg ne tettem s a tulajdonost az esetleg észlelt hiányokra ne figyelmeztettem volna; sőt a hol ily szemle megtartására egyenesen fel lettem hiva: ott igyekeztem tett észleleteimen alapuló javaslataimat a tulajdonosnak írásban is kézbesíteni, tudván azt: hogy „verba volant, scripta manent.“

Hogy az ez uton kifejtett tevékenységemnek hű képét tárjam Nagyméltóságod elé, bátor vagyok utazási naplóm alapján az egyes kiküldetésekről, illetve saját kezdeményezésem folytán tett hivatalos utazásokról, azok czéljának s eredményének rövid jelzése mellett időszerinti sorrendben a következőkben rövid átnézetet nyújtani.

1882. év.

Az 1882. évi január 2-án a Szendrőben felállítani szándékolt phylloxera-kísérleti telepnek kiszemelt gróf Csáky-féle phylloxeralepett szőlőnek végleges átvétele, az azon berendezendő szőlőtelep előmunkálatainak, ültetési tervének s általában az egész berendezés tervezetének elkészítése végett Szendrőbe utaztam, hol több napot töltöttem.

Február hóban az addig 5 pinczehelyiségben szétszórva fekvő orsz. központi mintapinczének egy más alkalmas helyiségbe leendő áthelyezése iránt tartottam több rendbeli tárgyalásokat.

Márczius hó elején a boldogult gróf Ráday Gedeon ő nagyméltósága által Ikladon felállítani szándokolt mintaszőlőtelep helyszini szemléjének megtartása, s a telep czélszerű berendezése és továbbfejlesztésére vonatkozólag szükséges utasítások megadása czéljából Ikladon voltam, honnan 12-én Koppély Géza földbirtokos urnak újjáalakítandó domoszlói szőlőjében a helyszini szemle megtartása, s a szükséges útmutatások megadása végett Domoszlóra utaztam, s egyszersmind Gyöngyös vidékének összes nevezetesebb szőlőit is meglátogattam.

Márczius 15-én a Kecskemét szabad kir. város határában levő immunus futó homok területén felállítandó európai szőlőszaporító telephez szükséges telek átengedése tárgyában a kecskeméti vidéki gazdasági egyesület elnökségével s a város közigazgatási bizottságával megindítandó tárgyalások végett Kecskemétre utaztam.

Márczius 22-én Edelény, Hangács és Szikszó igen terjedelmes szőlőit tekintettem meg, buzdítván a termelőket, hogy szőlőiket az okserűség kívánalmainak megfelelőleg újjáalakítani törekedjenek.

Márczius 30-án a szentendrei s leányfalvai szőlőket tekintettem meg, hol a birtokosokat a szénkénnel való gyérités alkalmazásba vételére buzdítottam, s egyszersmind megadtam a nevezett művelet keresztülvitelére szükséges intézkedésekre vonatkozó utasításokat is.

Április 5-én a budai magyar kir. vinczellérképezdét látogattam meg.

Április 11-én részt vettem a Fromm Antal ur buzdítására Veres József rézüntő által készített pasteurizáló gép működésének megbíráására összehívott szakértő bizottság működésében.

Április 15-én Nagy-Barczán az ott észlelt phylloxera-infectio folytán szükségessé vált határvár elrendelése végett az érdekeltekkel értekezletet tartottam.

Április 18-án Veszprém és Zala megyékben a hagymáskéri, rátóti, sóji s papvásári stb. inficiált szőlők bejárása után Veszprém és Zala megyék érdekeltjeivel a balatonmelléki szőlőkre elrendelt zárlatok pontos keresztülvitele s szigorú fentartása tárgyában megtartott értekezleten voltam jelen s adtam meg a zárlatra vonatkozó utasításokat.

Április 23-án Szabolcs megyén át Rakamaz, Debreczen, Érmihályfalva érintésével a peéri infectio megtekintésére utaztam, s ugyanez alkalommal Bihar és Szilágy megyék törvényhatóságainak kiküldötteivel s járási szolgabírákkal a phylloxera elleni zárlat mi módon leendő keresztülvitelére vonatkozólag Peéren megtartott értekezleten vettem részt. Az értekezlet befejeztével a körtvélyesi, vasadi, érendrédi, peleszarvadi, tasnádi és szántói inficiált szőlőket jártam be s egyszersmind mindenütt figyelmeztettem az érdekeltséget a határvár pontos megtartása s az e részben elkövetendő mulasztások káros következéseire. — Majd a mar-

gittai borászati szövetkezet meghívására Margittára utaztam a szövetkezet pinczejének s működésének elbírálása s a további teendőkre vonatkozó utasítások megadása végett.

Innen a kölni apátság szőlőszetének s pinczészetének megtekintésére rándultam, s a mindenütt tapasztalt csín, rend, szakszerű kezelésből, s a mindenütt talált kitűnő anyagból örömmel győződtem meg e vidéknek a borászat terén való előhaladottságáról s törekvéseiről.

Visszajövet még megtekintettem az érmelléki első borkiállítási társulat igazgatósága által Debreczenben felállított borraktárt, s kelleme-sen vettem tudomást nevezett igazgatóságnak ez irányban is kifejtett tapintatos, észszerű tevékenységéről.

Május 1-én az Abauj-Torna megye területén levő szőlőket fenyegető ardói infectio által igényelt zárlat elrendelésének nevezett megye alispánjával s érdekeltjeivel leendő megbeszélése végett Ardóra utaztam. Honnan visszatérve, a szendrői phylloxera-kísérleti telep berendezési tervzetének részletes kidolgozásával foglalkoztam.

Május 11-én a cs. kir. főudvarmesteri és főkonyhamesteri hivatalok főnökeivel, Hohenlohe herceg és Kinszky gróf ő nagyméltóságaikkal mint kísérő a központi mintapinczében voltam, hol szerencsém volt nevezett főméltóságoknak a kívánt felvilágításokat megadhatni.

Május 17-én megjelentem s résztvettem a szentendrei phylloxera-lepett szőlőknek az országos phylloxera-bizottság ajánlatára zár alá helyezése céljából Pest megye alispánja és szolgabirái, továbbá az országos phylloxera-bizottság küldöttei által a zárlat keresztülvitelére vonatkozólag megtartott értekezleten.

Ugyancsak e hóban többek felkérésére az országos főpinczesterrel együtt több budai pinczét s szőlőt is megtekintettem, majd a Farkasdon közvetítésemmel felállított phylloxera-kísérleti telepet is meglátogattam.

Junius 18-án az ó-budai inficiált szőlők átvizsgálásánál vettem részt.

Junius 27-én mint a szénkéneg szállítására alkalmatlannak talált bádogedények helyett ajánlatba hozott, s a Schlick-féle gyár által készített öntöttvas hordók czélszerűségének szakértői felülvizsgálatára kirendelt bizottság egyik tagja, a Schlick-féle gyárban megjelenvén, dr. Horváth Géza urral, az országos phylloxera-kísérleti állomás főnökével együtt a hordók készítésénél követendő fő irányelvet végleg megállapítottuk — utasításaink szerint a gyár egy mintát készített, mely mintának alapján Nagyméltóságod hivatali elődje több száz öntöttvas hordót rendelt meg a nagyméltóságú pénzügyministerium hathatós támogatása folytán szénkéneg előállítására vállalkozott zalatnai kincstári kohó részére.

Julius 5-én az istvántelki immunus homok-területen beállított állami szőlőtelepet tekintettem meg, hogy a munkák helyes keresztülviteléről meggyőződést szerezzek.

Julius 6-án az ó-budai, békás-megyeri s pomázi szőlőhegyeknek a phylloxera elleni megvédésére irányuló intézkedések megtétele céljából a községi előljáróságokkal értekezletet tartottam.

Julius 8-án a vácsi szőlőket végromlással fenyegető phylloxera terjedésére vonatkozó tájékozás-szerzés céljából a központi kerületi phylloxera-felügyelővel, Vác város polgármesterével s a kiküldött bizottsági tagokkal együtt bejártam a vácsi szőlőket, majd megjelentem a járási szolgabíró által ezen kérdés tisztázása s a teendők megállapítása céljából Verőczére egybehívott értekezleten.

Verőczéről 9-én a kis- és nagy-marosi és a visegrádi szőlők átvizsgálására indultam. Utazásaim közben a zárlatok szigorú megtartására vonatkozólag intézkedtem, s az e tárgyban kívánt felvilágosításokat megadtam.

Julius 11-én a budai szőlők gyéritéséhez használt eszközök javításának szives elvállalása céljából az ó-budai hajógyár igazgatóságával értekeztem, melynek készséges előzékenységgel felajánlott szolgálatai alapján a gépek javítása azonnal foganatba is vétetett.

Julius 22-én Nagyméltóságod hivatali elődjével, báró Kemény Gábor ur ö nagyméltóságával, Máday Izidor ministeri osztálytanácsos urral s az országos phylloxera-bizottság több tagjával együtt a budai szőlők gyéritési munkálatainak megtekintésében vettem részt, mely alkalommal meggyőződést szereztem magamnak arról, hogy a gyérités csak a legnagyobb gondosság s ellenőrzés alkalmazása mellett biztosít minden tőkénél kellő eredményt, mert tapasztaltam, hogy ha a munkások nagy tömegben dolgoznak s ennek folytán a hiányos ellenőrzés miatt a munka kivitele nem volt minden esetben egészen correct, egyes tőkénél a szénkéneg hatása hiányosnak mutatkozott.

Ugyanekkor, miután a phylloxera-bizottság jelen volt tagjai részéről azon kétely merült fel, hogy a várakozásnak meg nem felelő hatás az alkalmazott szénkéneg-adagok kicsinysege folytán állott elő, kísérlet tétetett az addig alkalmazott 6 grammos adagnak 8 grammra való fel-emelésével is. Ily adagok alkalmazása mellett azonban mihamar a szőlő-növény megmérgezése volt észlelhető; a mennyiben az ily nagy szénkéneg-adagokkal gyéritett területen levő tőkék levelei pár nap mulva, (mintha le lettek volna forrázva) fonnyadni kezdtek, mely körülmény következménye volt az ó-budai termelőknek a gyéritéssel szemben elfoglalt ellenséges magatartása is.

Julius 14-én nagyméltóságú báró Kemény Gábor akkori föld-

mivelés-, ipar és kereskedelmi minister ural, Máday Izidor ministeri osztálytanácsos és dr. Horváth Géza orsz. phylloxera-kisérleti állomási főnök urakkal együtt az istvántelki immunus homok-szőlőtelep azon évi működésének felülvizsgálatánál voltam jelen.

Julius 17-én Boglár, Lelle, Kislak érintésével a meszes-györki infectió átvizsgálása után Zalamegye törvényhatósága által a meszes-györki infectióval szemben követendő intézkedések megállapítása végett Keszthelyre egybehívott értekezletre utaztam, mely az alispán elnöklése alatt tartatott meg. Az értekezleten, tekintettel az infectió nagy kiterjedésére, részemről Szalay Imre országgyűlési képviselő ural együtt a zöld gyéritést ajánlottam, annyival is inkább, mert a szőlők dús vegetációjuk mellett igen szép termést ígértek, a nagy többség azonban, sajnálatomra, a teljes kiirtást határozta el.

Julius 21-én az Ó-Budán túlnagy adagokkal eszközölt gyéritések káros hatásától tartva, az ó-budai gyéritett szőlőket tekintettem meg, hol az ily módon történt zöld gyérités káros hatásáról teljesen alapos meggyőződést szereztem magamnak.

Ezen észleletem tárgyában készített jelentésemnek illetékes helyre történt benyújtása után még ugyanezen a napon a trieszti kiállítás magyar borászati osztályának előmunkálatai megejtése s jóváhagyása céljából Triesztbe utaztam.

Triesztből július 24-én a meszes-györki szőlők érintésével, melynek éppen akkor folyamatba volt kiirtását megtekintettem, Keszthelyre utaztam, mely utazásom alkalmával tanúja voltam azon elégedetlenségnek, mely a meszes-györki szőlőbirtokosság részéről a szőlőknek ajánlatom ellen elrendelt teljes kiirtása ellen a Zalamegye törvényhatósága által ígért teljes kártalanítás daczára is nyilvánult.

Julius 29-én Triesztbe utaztam az orsz. központi mintapince által ott felállított magyar csárda megnyitása végett, melyről már fennebb volt szerencsém megemlékezni.

Augusztus 10-én Kerkápoly Károly ő nagyméltósága budai pinczejében a dr. Stollár Gyula és a Neukomm testvérek által készített cognac-gépekkel megejtett versenynél voltam jelen.

Augusztus 16-án a fővámház pinczejének a központi mintapince részére óhajtott megszerzése tárgyában tettem lépéseket.

Augusztus 20-án Hatvanban Koppély Géza földbirtokos urnak az ottani prépostság pinczéiben elhelyezett borainak a dr. Stollár-féle cognac-gépen lett cognac-ká főzését tekintettem meg.

Szeptember 7-én a boglári s keszthelyi szőlők utbaejtésével, a boglári Alpár János-féle mintatelep megtekintése után a trieszti kiállításra utaztam.

Október 4-én Reihlen Adolf borkészítési eljárásának Kerkápoly Károly ur budai pinczejében ;

Október 6—7-én annak a ménesi m. kir. vinczellér-képezdénél ;

Október 9-én Ajuácskőn és

Október 13-án Alacsán saját szőlőtelepemem, s végre

Október 20-án a tarczali vinczellérképezdében történt bemutatásán voltam jelen.

November 19-én az ottani szőlők s pinczék megtekintése céljából Moór vidékét utaztam be.

Az 1883. évi január hó 18-án a kecskeméti szőlőtelep immunitásának megvizsgálása céljából a budapesti m. kir. földtani intézet kiküldöttjeivel s a phylloxera-kísérleti állomás segédjével Kecskemétre utaztam, mely alkalommal a kellő részletességgel megejtett talajvizsgálatok a telepnek teljes immunitását tüntették ki.

1883. év.

Február 9-én a szendrői phylloxera-kísérleti szőlőtelepet tekintetem meg.

Márczius 2-án a budai hegyekben fellépett phylloxera elleni védekezés céljából Tahí-Tótfaluban a kincstári uradalmi erdőség területén felállítani szándékolt amerikai szőlőtelep felállításához felajánlott telek helyszini szemléjének megtartása végett Bedő Albert országos főerdőtanácsos urral együtt Tahí-Tótfaluba utaztam.

A helyszini szemle alapján arról győződünk meg, hogy az ezen vidéken még be nem fejezett tagosítás folytán oly nagy összefüggő alkalmas terület, a milyen egy ily telep céljaira szükséges lenne, a kincstári erdőszetnek még nem áll rendelkezésére s a mellett a telepen levő kincstári erdőszlaknak a telep kívánalmainak megfelelő átalakítása is felette költséges lenne. Ennek folytán az amerikai szőlőtelepnek itt leendő felállítása eszméjét elejtettük, annyival is inkább, miután Székesfehérvár sz. kir. városnak ily telep felállítása tárgyában tett ajánlata a tahí-tótfalui tervbe vett telep felett igen sok előnyt biztosított.

Márczius 8-án a budai vinczellérképezde faiskolája részére a szerb egyházközségtől bérbe veendő telepnek átvételét foganatosítottam.

Márczius 21-én a kecskeméti kísérleti szőlőtelepnek fokozatos fejlesztése tárgyában teendő intézkedésekre vonatkozólag a telep vezetőjével s felügyelő-bizottságával együtt a helyszinén megjelenve, értekezletet tartottam, melynek megállapodásaihoz Nagyméltóságod magas jóváhagyását is sikerült kinyernem.

Márczius 27. és 28-án Borsodmegyében Miskolczon Bethlenfalvy István akkori gazdasági egyesületi titkár szőlő- és gyümölcs-telepén tartottam helyszini szemlét.

Április 7-én Pozsonyba nyertem kiküldetést oly célból, hogy a

pozsonyi szőlőműves-egylet által felállítani szándékolt szőlőszeti és kertészeti iskola részére a fentnevezett egylet által e célra kijelölt szőlőtelkek közül a legalkalmasabbnak látszót kiválasztam.

A telkeket az egylet kiküldötteivel végig jártam s a legmegfelelőbbnek a városhoz közel fekvő u. n. »Prellen-Gartent« találván, az említett célra ezt jelöltem ki.

Május 4-én a budai vinczellér-képezde helyiségei kibővítése tárgyában igényelt javaslatok megtételére nyervén Nagyméltóságodtól kiküldetést, Agoston József építészeti főmérnök ural, ki a közügy iránti áldozatkészségéből kifolyólag — mint annak már igen sokszor tanujelét adta — szíves volt ez alkalommal is felajánlani szakértői közreműködését, a nevezett képezdében megjelentem. Nevezett főmérnök urnak e tárgyban kidolgozott s az igényeknek teljesen megfelelő építési tervezetét borászati szakszempontról tett megjegyzéseimmel együtt volt szerencsém annak idejében Nagyméltóságodhoz benyújtani.

Május 5-én az istvántelki állami immunus szőlőtelepet tekintettem meg.

Május 6-án a rákosi üveggyárat tekintettem meg oly célból, hogy gyártmányainak megfelelő volta esetére Nagyméltóságod intencióihoz képest az országos központi mintapincze által igényelt borosüvegek e gyárból rendeltessenek meg. Sajnosan kell megemlítenem, hogy e gyár nem volt képes megfelelő gyártmányt állítani elő, miért is a mintapincze palackszükségletének fedezésére egy ideig e gyárból tett palackmegrendeléseknek végre is beszüntetését voltam kénytelen javaslatba hozni.

Május 8—11-én a szendrői phylloxera-kísérleti telepet tekintettem meg.

Május 15-én a ménes-gyoroki szőlőket, s a gróf Nádasdy Ferenc és a Domány József-féle (aradi bor-nagykereskedő) pinczészeteket, 16-án pedig a ménesi magyar királyi vinczellér-képezdét szemléltem meg.

Május 20-án a budai szőlőket jártam be.

Május 31-én Székesfehérvárra utaztam, hol június 1-én az u. n. Andráshegyen foganatosított gyéritések eredményeinek felülvizsgálatát ejtettem meg.

Június 4-én a tarczali magyar királyi vinczellér-képezdét látogattam meg.

Június 5-én a bodrog-keresztúri szőlőket jártam be.

Június 6-án Legyes-Bényén voltam, hol Zalay István ur pinczeit tekintettem meg. Innen Dobszára mentem, hol a Török Imre ur által újjáalakítani szándékolt gyümölcsös tervezetét bíraltam meg.

Junius 10-én és 11-én Alberti-Irsa érintése után a kecskeméti állami szőlőtelepet látogattam meg.

Junius 12-én a monori vasadi pusztán Hán Frigyes urnak nagyban üzött torma- s czichoria-termelését tekintetem meg.

Junius 13-án Gombán át Farkasdra, az ottani phylloxera-kísérleti telep megtekintésére utaztam.

Junius 24-én a Gödöllői szőlőtelepet s a besnyői szőlőket tekintetem meg.

Julius 2-án Miskolczon voltam, hol a város hatóságával a phylloxera-vész továbbterjedésének meggátlása céljából a szőlőbe felfogadandó munkások ellenőrzésére vonatkozó intézkedések felől tanácskoztam.

Julius 12-én s következő napjain a Győr, Sopron és Mosony vidéki nevezetesebb bortermelő helyeket jártam be, s azután Parndorf, Máriahegy, Pompéri és Nyulas érintésével Nezsiderbe utaztam, hogy a Mosony megyei gazdasági egyesület kezdeményezése folytán ott az érdekeltség által létesíteni szándékoltt, egyszersmind a magyar-óvári gazdasági akademiának is szőlőszeti és borászati kísérleti települ szánt mintaszőlőtelep felállítása tárgyában tartandó értekezleten részt vegyek.

Julius 14-én kiindulva, megtekintettem a kaposvári, soproni és kismartoni szőlőket, valamint felvilágosításokat szereztem a kismartonruszti pincze-szövetkezet működésének eredményéről.

Julius 19-én, mint Nagyméltóságod kísérője, alacscai szőlőm, majd innen a szendrői állami szőlőtelep megtekintésére utaztam, mely alkalommal szerencsés voltam Nagyméltóságodnak a telep eddigi működésére vonatkozó magas megelégedését hallhatni, s a telep tovább fejlesztésére vonatkozólag Nagyméltóságod kegyes utasításait vehetni.

Julius 25-én Nagyméltóságod azon magas intentiójának megfelelőleg, hogy a budai magyar királyi vinczellér-képezde a kincstár tulajdonát képező »Nádorkertnek« a képezdéhez kapcsolása által fejlessék, nevezett képezde igazgatójával a kérdéses kert telepét tekintetem meg, hogy a kert miként leendő felhasználására vonatkozólag javaslatot készítsek.

Julius 26-án a központi mintapincze felügyeletével megbízott állandó bizottság néhány tagjával a budai Hunyadi János keserűvízforrás tulajdonosát, Saxlehner András urat látogattam meg, hogy vele a központi mintapincze külképviselete tárgyában értekezzünk. Ezen alkalommal egyszersmind Saxlehner ur szárhegyi pinczészetét is megtekintettük.

Julius 29-én a nagyenyedi vinczellér-képezdét.

Julius 31-én pedig özvegy báró Kemény Istvánné ő méltósága csombordi szőlőjét és pinczészetét tekintetem meg.

Augusztus 1-én a kisküküllőmenti gróf Teleky-féle sárdi, valamint a Szász-féle és a czelnai gróf Teleky-féle hirneves szőlőket s pinczéket jártam be.

Augusztus 4-én a budai szőlőket tekintettem meg.

Augusztus 9-én a tarczali, onnan pedig Debreczen érintésével az érdiószegi vinczellér-képezdek vizsgájára utaztam, mely utóbbi helyen 16-án a vándortanár-jelöltek vizsgáját is megtartottam.

Debreczenből Diószegre utazásom közben Kágyát s Kólyt is útba ejtettem; előbbiben gróf Pongrácz és Tisza Kálmán ő Excellentiája szőlőit és pinczéit; utóbbi községben pedig az ott éppen azon időben feltalált phylloxera-infectiót tekintettem meg.

Augusztus 17-én az alacskai infectio megtekintését foganatosítottam, hol szomorúan kellett tapasztalnom, hogy egészen elkülönített oly szőlőkben is fellépett a vészrovar, melyek egészen vészmentes szőlők közepett feküdtek, mely körülményből, miután a kérdéses infectiók területére idegen vessző emlékezet óta soha sem vitetett be, azon következtetés vonható, hogy a phylloxera ezen szőlőkből vagy a szél által elsodort repülő alakok vagy a szőlőmunkások által munkaeszközeiken vagy ruháikon hurezoltatott be.

Alacskáról augusztus 19-én a tokaj-hegyaljai, különösen a szerencsi és mádi szőlőket tekintettem meg, utóbbi helyen dr. Pulszky Ágost ur szőlőszetének jobb karba helyezése és felújjítására vonatkozólag utasításokat adtam s egy megfelelő üzemterv megállapítására hivatam fel figyelmét.

Augusztus 24-én a sajó-kazai és alacskai inficiált szőlők gyéritése tárgyában egybehivott értekezleten vettem részt; azonban egyrészt báró Radvánszky Géza sajó-kazai lakos és birtokosnak a szénkéneg robbanása iránti aggályai, másrészt pedig az alacskai birtokosok idegenkedése folytán a gyérités alkalmazásba nem vétetett.

Szeptember 5-én újból Alacskára utaztam az érdekeltség által a phylloxera terjedése ellen foganatosítandó intézkedések megállapítása céljából egybehivott értekezletre, mely alkalommal egyszersmind az éppen ott időző Demeter László méhészeti vándortanár méhészeti előadásán is jelen voltam.

Szeptember 6-án Nagyméltóságodtól nyert megbízatásom szerint Ungvárra utaztam, hol az Ung megyei gazdasági egyesület és a kassai iparkamara által rendezett gazdasági s borászati kiállítást nyitottam meg. Ezen kiállítás, melyről annak idején volt szerencsém megtenni jelentésemet, kitünően sikerült, úgy a résztvevő kiállítók nagy számát, mint a kiállított termények minőségét s az ügyes rendezést tekintve.

E helyen csak a borászati osztályról szólva, megemlítendőnek tartom, hogy részint magasabb, részint alacsonyabb fokú kitüntetésben

összesen 112-féle bor, 8-féle szőlő, 2-féle cognac, 5-féle szilvorium, 1-féle törkölypálinka, 5-féle boreczet és 13-féle borsajtó és szőlőüző-gép részesült.

Ungváron időzésem alatt a város mellett levő Guttmann-féle hirtelű gőzfürész-telepet is megtekintettem, s az ottani korcsovai szőlő-telep birtokosának szőlője újjáalakítására vonatkozólag részletes utasításokat adtam.

Szeptember 11-én Szobránczon át gróf Sztáray Antal vinnai szőlőszetének s pinczészetének megtekintésére utaztam, hol kellemesen lettem meglepve a tulajdonosnak a csemege-szőlő-termelés, valamint a gyümölcsstermelés fejlesztésére vonatkozólag kifejtett munkássága, sokat ígérő eredményei s egész szőlőszetének és pinczészetének okszerű irányban való vezetése és kezelése által. Ugyancsak itt megtekintettem még a birtok alsó részén levő ingoványos részek lecsapolási munkálatait, s a nagymihályi műmalmot is.

Szeptember 18-án próbaképen már megelőzőleg is több éven át készített, az 1883. évben pedig már nagyobb mennyiségben készítettett pótboromnak cognac-ká főzetése végett alacska birtokomra utaztam. A lepárlást közönséges sisakos pálinkafőző-gépeken végeztettem, melyen a bor kétszer lett áteresztve. Az eredmény igen kielégítő volt, mert a nyert párlat jóságban a specialis cognacfőző-gépeken előállított termények egy részén is túltett; miért is azóta folytonos igyekezetemet képezi, hogy a petiotizált boroknak cognac-ká lepárlása céljából készítése s a nyert pótbornak ily módon (közönséges sisakos üstökön) leendő lepárlásának minél számosabb barátokat szerezzek.

Szeptember 23-án a kecskeméti gazdasági egyesület által rendezett terménykiállításra utaztam, melynek II. (borászati és szőlészeti) osztálya másodelnökévé lettem az egyesület által megválasztva.

Kecskemétről szeptember 24-én Gomba érintésével dr. Horváth Géza urral, az országos phylloxera-kísérleti állomás főnökével Farkasdra utaztam az ottani gyérités által fentartott szőlőknek s az amerikai alanyba ojtott szőlőtőkék termésének szüretelését megtekintendő.

Szeptember hó 27-én a Pozsony megyei gazdasági egyesület által Bazinban megtartott kiállítást tekintetem meg, mely alkalommal a kíséretemben volt országos főpinczemester Kremer Fülöp a kiállításra egybegyűlt gazdák és szőlőművesek előtt egy hosszabb szőlőszeti s borászati előadást tartott. Ezen gyümölcs- és borkiállítás remekül sikerült.

Október 1-én Pozsonyba utaztam, hol Fülöp Jónás urral, az ottani szőlőműves-egylet elnökével a pozsonyi szőlőszeti és kertészeti iskola telkét tekintetem meg.

Pozsonyból az u. n. »Rathhaus-Keller« pinczéknek, valamint a cs. kir. udvartartás pinczéinek megtekintése s tanulmányozása végett Bécsbe mentem.

Október 6-án az ikladi ifjabb gróf Ráday Gedeon-féle szőlőben tartott mintaszüretre utaztam.

Október 8-án a Finkén megtartott mintaszüreten jelentem meg.

Október 13-án a budai vinczellér-képezde szüretén vettem részt.

Október 19-én a boglári és Lelle-vidéki szőlőkben megtartott mintaszüretnek megtekintésére utaztam.

Október 27-én a hegyaljai szüretnek megtekintésére indultam s a Szerencsen, Mádon, Zombor-Hangácson s a tarczali m. kir. vinczellér-képezdében megtartott mintaszüretéken jelentem meg. S miután sajnosan kellett tapasztalnom, hogy a fajok okszerű megválogatása, a szüretelés, bogyzás és zúzásra, majd az okszerű erjesztésre Tokaj-Hegyalja bortermelői között igen kevés előszeretettel mutatkozik, reá mutatva az okszerű eljárás nyújtotta előnyökre, buzdítottam az érdekltséget az okszerű szüretelési és erjesztési eljárás foganatba vételére és saját hatáskörükben való terjesztésére.

November 30-án a gödöllői pincze- és szüretelő-szövetkezet mintaszőlőtelepének s pinczészetének megtekintésére Kremer Fülöp országos főpinczemeszterrel együtt Gödöllőre utaztam. Itt a telep tovább fejlesztése s borok tovább kezelésére nézve a szükséges utasításokat megadtuk, majd a szövetkezetnek szélesebb alapokra fektetése tárgyában igényelt intézkedések megbeszélése céljából összehívott értekezleten vettünk részt.

Ugyanezkor Ivánka Imre ur besnyei pinczészetét s a Tuss Antal vándortanító által ott tartott szüret eredményét is megtekintettük.

Deczember 1-én Ung- és Szerednye vidékének bortermelése fejlesztésére vonatkozó intézkedések megállapítása végett az érdekelt termelőkből, az ungmegyei gazdaegyesület kezdeményezése folytán Ungmegye alispánjának elnöklete alatt Ungvárra egybehívott értekezletre utaztam.

Ez értekezlet legnevezetesebb mozzanatát azon intézkedés képezte, melynek értelmében Kende Péter alispán elnöklete alatt egy szűkebb körű bizottság küldetett ki a célból: hogy azon vidék szőlészetének előmozdítására egy szőlőszeti és kertészeti iskola felállítása tárgyában a szükséges előmunkálatokat tegye meg, a terveket készíttesse el s a vidéki birtokosokat az eszme támogatására megnyerni igyekezzék.

Ugyanezen alkalommal a csertészi és szerednyei szőlővidék bevonása végett Kandó Kálmán ministeri tanácsos ur ő méltóságához Csertészre küldött küldöttségben vettem részt, hol újabb alkalman

nyilott ezen földbirtokos kitünő szőlőszetének és pinczészetének meg-
szemlélésére is.

Deczember 5-én az alacskai phylloxera elleni védekezési egylet tele-
pén végzett földmunkálatok megtekintése végett Alacskára utaztam.

Deczember hó végén s a következő év január hó elején pedig a
központi mintapincze részére átengedett fővámházi pinczehelyiség át-
alakítási munkálataival voltam elfoglalva.

A z 1884-d i k é v i február hó 4-én az alacskai phylloxera elleni 1884. év.
védekezési egylet Sajó-Szentpéteren tartott ülésén vettem részt.

F e b r u á r h ó 18-án ifj. gróf Ráday Gedeon ikladi szőlőszetét
s pinczészetét látogattam meg.

Márczius 23-án Alberti-Irsa érintésével a kecskeméti állami szőlő-
telep tavaszi munkálatait vizsgáltam felül.

Márczius 28-án Miskolcra utaztam, hogy az ott Radvány István
ur mintaszőlőtelepén Maurer János borászati vándortanár által meg-
tartott metszési versenyre vonatkozólag utasításokkal, illetve felvilágo-
sításokkal szolgáljak.

Márczius 30-án Szerencsen át Mádra mentem dr. Pulszky Ágoston
és Bukovszky Ferdinánd pinczéinek megtekintésére s ez utóbbi vagy-
nát kezelő gondnok felhívására Maurer János vándortanárral a pinczében
lévő több évi bortermetést azok értékének megállapítása végett osztályo-
zás alá vettük.

Április 5-én Bécsbe utaztam a közp. mintapincze ottani elárúsító
képviselőjének helyisége és az ott levő borok állapota felülvizsgálása
végett.

Ugyanez alkalommal br. Orczy Béla ő excellentiája felhívására
Heldorf szász nagykövetnél tisztelegtem, kinek a magyarországi borok
árú és értékesítési viszonyai felől kívánt felvilágosításokat megadtam.

Végre érintkezésbe tettem magamat dr. Wirth Miksa osztrák
nemzetgazdász, nagyváradi szőlőbirtokossal is, 60 kat. holdnyi szőlőjé-
nek általa tervbe vett átalakításához igényelt intézkedések megbeszélése
céljából.

Április 9-én Pozsonyba mentem a szőlőszeti és kertészeti iskola mun-
kálatai megtekintésére.

Április 20-án Mártonvásárra, majd Baracskára utaztam Kozma
Ferencz ő méltóságának Fröhvirth Ferencz vándortanár által ültetés
alá veendő telepe megtekintésére.

Április 26-án az alacskai phylloxera elleni védekezési egylet
alacskai szőlőtelepének munkálatai előrehaladottságáról szereztem meg-
győződést. Ugyanakkor megtekintettem a szendrői állami amerikai szőlő-
telep munkálatait is.

Május 3-án a vezérigazgatóság meghívására a magyar bortermelők országos szövetkezetének budapesti és promontori telepeit s az utóbbi helyen folyamatban lévő cognac-főzést tekintetem meg.

Junius hó 5-én az országos magyar gazdasági egyesület által a hirneves lévai uradalom megtekintése czéljából lévára tett társas-kirándulásban vettem részt.

Ezen kirándulásról annak idején terjedelmes jelentést volt szerencsém Nagyméltóságod elé terjeszteni, melyből e helyen csak az uradalmi szőlőre és pincészetre vonatkozó részt tartom szükségesnek felvenni.

Az uradalmi szőlő a Léva felett északról délfelé nyuló lejtőn fekvő 14,055 □ ölnyi területet foglalja el, mely terület kedvező fekvésénél és trachittal bíró termékeny talajánál fogva 1865-ben arra indította az uradalmi főbérllőiséget, hogy azt szőlővé alakíttassa át, annyi-
val is inkább, mert ezen terület már évtizedek előtt is hires bortermő szőlő volt. Minthogy azonban hosszabb idő óta, mint szántóföld műveltetett, a talaj rigolirozása és erős trágyázása vált szükségessé, mivel pedig a trágya kellő mennyiségben rendelkezésre nem állott, az 1865-ben megkezdett átalakítás részletekben vitetett keresztül.

Az említett czélből a szőlőnek szánt egész terület fogásokra osztatott; a talaj két és fél láb (80 centiméter) mélyen felforgattatott s az egyes tökéek egymástól két és fél láb távolságra eső és északról délnek irányított sorokban akként ültetettek el, hogy a sorokban az egyes tökéek között két láb (63¹/₂ cm.) távolság hagyatott.

Az I. fogás, mely 1636 □ ölet tesz, az 1865. évben kétharmad részben sárga góhér sima vesszővel, egyharmad részben pedig egy az ottani tájelnevezés szerint rivolának nevezett (hihetőleg Sárfehér) szőlővel ültetett be furó segélyével. Ezen ültetvény költsége 300 frt 24 krt tett.

A második fogás, melynek területe 1090 □ öl, 1866-ban sima oportó vesszővel, szintén furó után lett beültetve s egy évvel később gyökeres vesszővel kijavitva. Ezen fogás beültetése 341 frtot vett igénybe.

A harmadik fogás 1813 □ ölre terjed. Ezen fogásba 1868-ban furó segélyével fehér kadarka, sima vessző ültetett s a beültetés költsége 303 frt 27 krt tett.

A negyedik 1597 □ öl területű fogás 1869-ben mézesfehér, juh-fark és vörösdinka fajokból való sima vesszőkkel és szintén furó után lett beültetve. Az erre fordított költség 393 frt 89 krra rugott.

Az ötödik fogás (1580 □ öl) 1870-ben ugyanazon fajú szőlőkkel ültetett be, mint a negyedik fogás és a beültetés 431 frtba került.

A hatodik fogás (1610 □ öl) szintén 1870-ben került beültetés alá. Ezen tábla beültetéséhez Klosterneuburgból beszerzett vörös trimini két éves gyökeres vesszők használtattak. Az ültetési költség 539 frt 40 kr. volt.

Ezen tábla rigolirozása alkalmával marhatrágya helyett csontliszt és guano használtatott, ezen trágyaszerek azonban a főbérlő állítása szerint czélszerűeknek nem bizonyultak. Ezen körülmény oka hihetőleg az lesz, hogy a két erős trágyaanyag egyszerre oldatván fel az említett száraz esztendőben a tőke gyenge gyökérzetét leforrázta, minek helyrehozatala csak több év múlva mutatkozott.

A hetedik és nyolczadik fogás (3624 □ öl) 1871-ben rajnai rizling sima vesszővel lett beültetve 901 frt 65 kr. költséggel.

Az itt kimutatott összegekben azonban csak a rigolirozás, trágya, szőlővessző s az ültetéshez felhasznált kézimunka költségei foglaltatnak. A szőlőterület összes költségei ellenben következőleg oszlanak meg:

1. A szőlőterület körülkerítése s az ehhez felhasznált crategos	622 frt 23 kr.
2. Az egész terület nyolcz évi haszonbére az első termés hozataláig, évi 80 frtjával	640 » — »
3. 8 évi adó, 38 frt 60 krjával	308 » 80 »
4. Felhasznált trágya	828 » 13 »
5. Földforgatás (rigolirozás)	938 » 48 »
6. Szőlővesszők	555 » 15 »
7. Ezeknek elültetése	538 » 68 »
8. Napszámosoknak adott pálinka	350 » — »
9. Szőlőkarók	750 » — »
10. Az V. és VI. fogáshoz drót	343 » 26 »
11. Ugyanahoz oszlopok	100 » — »
12. A művelési költségek 1872-ig bezárólag	2420 » 72 »
13. Veranda-építés	786 » 14 »
Összesen	9181 frt 60 kr.

Ha ebből az 1871. és 1872. években termett 187 és $\frac{1}{3}$ akó bor árát levonjuk, a mely akónként 5 frtjával számítva, 936 frt 25 krt tesz, az ültetvény összes költsége 8245 frt 20 krt tesz, melyből egy kataszteri holdra 944 frt esik, ennek 5% kamatja, vagyis 47 frt 20 kr. képezi a mostani szőlő holdankénti évi haszonbérét.

Ezen számításból kitűnik, hogy a befektetett költségek felülmúlták azon összeget, a mely egy jól jövedelmező szőlő beültetéséhez megkívántatik.

A mi a termelési költségeket illeti, ezekből az utolsó 11 év alatt,

vagyis a szőlőültetvény befejezése óta évenként átlag egy-egy hektoliter borra esett:

1873. évben	12 frt 40 kr.
1874. »	18 » 40 »
1875. »	7 » 73 »
1876. »	110 » 30 »
1877. »	6 » 41 »
1878. »	9 » 30 »
1879. »	8 » 18 »
1880. »	22 » 14 »
1881. »	8 » 71 »
1882. »	11 » 56 »
1883. »	11 » 20 »

A legkedvezőbb év az 1875-iki volt, melynek országszerte bő termése a borok árát 2 frtra vetette vissza, ellenben legkedvezőtlenebb az 1876. évi volt, a melyben a fagy tetemes károkat okozott.

Hogy a 10 évi termés átlaga szerint kiszámított tiszta hozadék a befektetett tőkének meg nem felelt, annak egyik főoka abban rejlik, hogy a beültetésre kijelölt terület azon vidék talaj és klimatikus viszonyainak meg nem felel s a legkedvezőbb viszonyok mellett is csekély termést biztosító, tehát helytelenül választott szőlőfajokkal telepítettett be, valamint abban, hogy az egyes tőkék között a kellő távolság megtartva nem lett, mire a bérlőket nem mulasztottam el figyelmeztetni s egyszersemind a szőlőművelésre vonatkozólag több újítás megkísérlését is hoztam javaslatba.

A mi különben a pinczekezelést illeti, az elég gonddal történik. A borok tiszta jóízűek. Az oportó bornál azonban itt is érezhető azon mellék-íz, a mely a késői szüretelésnek és helytelen erjesztésnek a következménye s a mi miatt ezen faj termelését több borvidéken helytelenül elítélik.

Végül a lévai uradalomnál, mint dicséretre és követésre méltó példát, megemlítendőnek tartom még az egyes földtábláknak gyümölcsfákkal való szegélyezését.

A lévai uradalom megtekintése céljából tett kirándulás nyújtotta alkalmat egyuttal felhasználtam arra is, hogy ezen vidéken lakó nagyobb birtokosok szőlőszeteit és gyümölcsészeteit is megtekintsem.

Igy június hó 9-én Majláth István főispán ur kis-kereskényi birtokát látogattam meg.

Már az említett birtok határába érve, kellemes benyomást tett reám a szántóföldeknek gyümölcsfákkal való szegélyezettsége s az erdészeti culturának a tulajdonos tevékenységéről tanuskodó fejlettsége.

A mi az uradalom szőlőművelését illeti: megelégedéssel győződtem meg, hogy az a kellő szakismerettel vezetettvén, a fejlettség magas fokán áll.

A szőlőművelésnél nagy súly van fektetve a szőlő-gyümölcs kivitelére, mely már is élénk lendületnek indulva, igen szép reményekre jogosít. A chasselas, vörös dinka, mézesfehér és különféle muskotály-fajokkal beültetett több tábla szőlő a nagymarosi szőlő-kereskedéssel foglalkozók részére jelentékeny mennyiségű csemege-szőlőt szolgáltat; vörös bor készítésre a kadarka, oportó, carbenet stb. fajok, fehér bor készítésre pedig: a kövidinka, góhér, silváni zöld, mézes és mustosfehér, valamint egyéb vegyes fajok használatnak.

Különösen nagy figyelmet érdemel a tulajdonosnak nagy gonddal ápolt s mintegy 574 különböző fajt magában foglaló szőlőfaj-gyűjteménye, mely fajok mindenikéből több tőke áll rendelkezésre, minek folytán ezen telep a kecskeméti telep fajgyűjteményének egybeállításához szükséges tiszta fajú vesszők beszerzésére igen alkalmas forrásnak látszik.

Ily körülmények között csak sajnálni lehet, hogy ezen tevékeny s a földművelés minden ágában példaadó buzgósággal foglalkozó község lakóinak legközelebbi vasuti állomása sebes hajtás mellett is 7 óra járásnyira fekszik.

Majláth István barsmegyei főispán ur kis-kereskényi szőlőszetének megtekintése után gróf Keglevich István ur kis-tapolcsányi uradalmába rándultam át, mely uradalomnak a földművelés és erdészeten kívül a kertészet és szőlőszet nagyban való üzése egyik igen lényeges és jövedelmező üzletágát képezi.

Ezen három, egymással szoros kapcsolatban álló termelési ág prosperálásának megfigyelése és tanulmányozására fordítottam főfigyelmemet.

A vár-kastélyt körülvevő parkban a legszebb rózsák és kaméliák változatos és nagy gonddal egybeállított gyűjteménye tenyésztetik.

Különös gond fordítatik a nagy kiterjedésű fa- és szőlőiskolára, melyek terményeinek állandó vevőit legnagyobbbrészt budapesti kereskedők képezik.

A virágkertészetet egy ügyes cseh, a gyümölcsészetet pedig egy a gróf költségén Franciaország nevezetesebb gyümölcs-telepeit betutott magyar kertész kezeli, a szőlő átalakítását és ültetését pedig két Bordeaux vidékéről betelepített francia munkás vezeti, kiknek 1000 és 600 frt évi fizetésük van.

Ezen francia vinczellérek valóban dicséretet érdemlően működnek: különösen érdekes igen kevés költséggel járó ügyes ültetési eljárásuk.

Különösen meglepett a régi szőlőkben az olaszországi művelési mód meghonosítása, a mely abból áll, hogy több holdat kitevő területen egymástól 2—2 méter távolságra álló két-két méter magas oszlopokra lesz futtatva a szőlő és felül sétalugoszerűleg tető-alakban vezetetik szét. Az ily művelésmód a szőlő természetének megfelelő lévén, kétségkívül igen jól teremhet, de annyi bizonyos, hogy a szőlő korai érését nem igen mozditja elő, s azért csak igen jó expositiókban, vagy délvidéki szőlőültetvényekben ajánlható.

A tulajdonos az uradalom nagy kiterjedésű öserdejéből s az alatta levő síkságból évenként 40 hektárt szándékozik szőlővel beültetni, ezen terület egy része, 6 hektár, 1884. május 9-től 30-ig oportó és carbenet fajokkal már be is ültettetett.

A francia vinczellérek a talaj felforgatását kézi munkaerő helyett Sach-féle mélyítő ekével végezik, s a 45 centiméter mélységig meglazított talajt földgyalú segélyével elegyengetvén, meghengerezik. Ezen eljárás igen figyelemre méltó a szőlőszet terén; különben a mezőgazdaságban más célból eszközölt földfogatásoknál a Sach-féle mélyítő eke régóta alkalmaztatik.

A táblákba osztott felfogatott talajba 140 centiméter tőke és 100 centiméter sortávolságban kecskeköröm-furóval ültettetnek a szőlővesszők.

Ezen telepítési eljárás felette előnyös s kívánatos, hogy előnyös fekvésű kőmentes talajjal rendelkező szőlősgazdáink közül minél többen kövessék.

A szőlő művelése a megritkított régi, valamint a fentemlitett új szőlőkben lókapával történik, két ló két ekével és 6 munkás segítségével naponként 1—1 hektárt képes kellően felporhanyítani s kézi kapával kellően elegyengetni.

Felemlítést érdemel még azon kísérletezés is, melyet a tulajdonos egy és ugyanazon talaj és égalji viszonyok között egyenlő kiterjedésű területen többféle ültetésmódok eredményei kipuhatólása céljából tett, hogy a legcélravezetőbb és legalkalmasabbnak bizonyuló ültetési eljárás megállapítható legyen.

Ugyanis: ültettetett carbenet-szőlőt:

1. 0-70 méter mélyen kézzel felfogatott talajba.
2. Sach-féle ekével mélyített talajba.
3. Közönséges ekével szántott talajba.
4. Szántás nélkül furó segélyével.

Nem mulaszthatom el ez alkalommal sem, hogy a legnagyobb elismeréssel ne emlékezzem meg a gróf nejéről: született Eszterházy Angelica grófnő ő méltóságáról, ki nem csak díszkertész, hanem a

fanevelés, ojtás és szőlőültetés fáradságos munkáját is a legnagyobb dicséretet érdemlő buzgósággal személyesen vezeti és igazgatja s erről pontos naplót vezet.

Meg kell még emlékezmem a gróf ur elnöklete alatt álló s virágzó kis-tapolcsányi mezőgazdasági előleg-egyletről is.

Ez egylet az 1882. évi augusztus havában kezdette meg működését 53 taggal, — 1883. december 31-ig a tagok száma 301-re emelkedett; — az aláírt üzletrészek száma 1882. év augusztus 1-én 83, 1883. december 31-én 503 volt.

Végre megemlítendő még a Keglevich gróf által felállított mesterséges haltenyészde is.

Vajha hazánk több vidékén is volnának ily közgazdaságunk emelésére buzgó tevékenységgel törekvő nagybirtokosok!

A lévai kirándulásból s az ezzel egybekötött kis-kereskenyi és kis-tapolcsányi utamból hazatérve, július 3-án egy nagy körutat kezdtem meg, beutazván Péczel, Gödöllő, Eger, Miskolcz, Tokajhegyalja, Arad, Magyarád vidékét és Erdély némely vidékeit.

Először is július 3-án délelőtt Péczelre érkeztem, hol az előre oda rendelt Tuss Antal vándortanitóval találkozván, vele együtt dr. Korányi Frigyes egyetemi tanár, Szilágyi Virgil országgyűlési képviselő és Fáy Béla földbirtokos szőlőit tekintetem meg. Ezen szőlőkben arról szereztem meggyőződést, hogy az ottani szőlőterületek nagyobb gondozás mellett nem csak a bor, hanem a csemegefajok termelésére is alkalmasak, s nem mulasztottam el ezt az illető termelők előtt hangsúlyozni s tekintettel arra, hogy dr. Korányi Frigyes egyetemi tanár a vasuti állomás felett, valamint a falu másik oldalán fekvő mintegy 45 kat. holdnyi szőlőjének újjáalakítására hajlandónak nyilatkozott, továbbá Szilágyi Virgil és Fáy Béla többrendbeli újítások keresztülvitelére szintén készséggel vállalkoztak, az e czélből szükséges tervek elkészítésére Tuss Antal vándortanitót utasítottam.

Péczelről még ugyanaz nap délután Kovács Gyula szőlőjének megtekintése után Tuss Antal kíséretében Gödöllőre utaztam, a gödöllői vidéki szőlőtermelő és pincze-szövetkezet által a kincstártól bérelt szőlőtelep megtekintése végett. Itt helyszini szemlét tartván, sikerült meggyőződést szerezmem arról, hogy a szövetkezet azon elvállalt kötelezettségének, mely szerint a f. évben 1882 □ öl terület lett volna beültetendő, azért nem tehetett eleget, mert az ehhez szükséges szőlőfajok részére a kecskeméti telepről kiszolgáltatva nem lettek. A talaj azonban rendesen fel volt forgatva és burgonyával lett beültetve.

A faiskola részére kijelölt 1332 □ öl terület felerészét szintén

feldolgozva s a szőlő kerítéséhez felhasználandó eperfával beültetve találtam.

Az 1884. év tavaszán üresen maradt terület beültetésére az 1883. évben Kecskemétről ígért, de készlet hiányában ki nem szolgáltatott 3000 db. Chasselas, 1000 db. Madelaine Angevine vesszőket, a különféle csemege-fajokból pedig: Passa-tuti, Muscat-frontignan és Muscat d'Alexandrie blank vesszőkből 500—500 darabot voltam bátor tiszteletteljesen a szövetkezet nevében kérelmezni.

Egyszersmind pedig az 1885. év tavaszán beültetendő 3200 □ öl területre 6000 oportó és 6000 nagy-burgundi gyökeres vesszőt, az 1885. évre kísérleti települ kijelölt talajba pedig a „Pest-Kőbánya-Hatvan“ borvidék részére ajánlott fehér és vörös fajokból 100—100; továbbá a korai, középidői és későn érő csemege-fajokból szintén 100—100 gyökeres vesszőnek kiszolgáltatását kérelmeztem.

A gödöllői szőlők megtekintése után Tuss Antal vándortanárral kíséretében Domonyba utaztam domonyi Brüll Miksa mintatelepének megtekintése végett. Ugy itt, mint Gödöllőn megleléssel győződtem meg arról, hogy az újítások mindenütt kellő szakértelemmel vezetettek keresztül, a miért az érdem Tuss Antal vándortanárral illeti.

A régi szőlők megtekintése alkalmával sajnálattal kellett meggyőződnöm, hogy ott a phylloxera már több év óta pusztít, miről azonnal kötelességemnek tartottam Nagyméltóságodnak távirati jelentést tenni.

Innen a szomszéd Zsidó községbe rándulván, ott Tisza Kálmán miniszterelnök ur ő Nagyméltósága szőlőszetét tekintettem meg, s miután a tiszttartótól egy nagyobb terjedelmű rizling-ültetés terméketlenségéről értesültem, ezen szőlőt megszemlélttem, s a baj okát a tőkék szabálytalan kezelésében találtam. Ugyanitt sajnálattal kellett a phylloxeravész letelepedéséről is meggyőződnöm, a mi miatt a délnyugatnak katlanban fekvő szőlőterület nagyrészt kukoricza-termelésre kellett fordítani.

Miután Tuss Antal vándortanárral az okszerű szőlőkezelésre és a phylloxera elleni védekezésre vonatkozó gyakorlati utasítások megadására utasítottam, utamat folytatva, Mácsa érintésével Ikladon a boldogult gróf Ráday Gedeon ő excellenciája által mintatelepül átengedett szőlőterületet jártam be, s itt sajnálattal tapasztaltam, hogy az új ültetést a kecskeméti telepről ki nem szolgáltatott szőlővesszők hiánya miatt meg kellett szakítani. A beültetett szőlő azonban kevés eltéréssel a kiadott utasítás szerint, rendszeresen kezeltek. A régi szőlő megtekintése alkalmával több gyanús folt a phylloxera jelenlétére engedett következtetni és a dr. Horváth Géza orsz. phylloxera-kísérleti állomási

főnök ur által július hó 8-án megejtett vizsgálatok a baj létét csakugyan meg is állapították.

Ugyanezen alkalommal Aszódra utazván, itt támadt bennem azon eszme, hogy az ottani javító-intézetnél ügyes szőlőmunkások kiképzése s a dunáninnyi terület részére szükséges amerikai ellenálló alanyok tenyésztése céljából egy amerikai mintatelep lenne felállítandó, melyről ezen jelentésem más helyén van szó.

Július hó 5-én Gyöngyösre utaztam, hol az előre oda rendelt Maurer János borászati vándortanárral találkoztam s általa, valamint Koppély Géza földbirtokos s Gyöngyös város phylloxera-biztosa Czauner Richárd által kísérve a gyöngyösi és visontai szőlőket tekintetem meg. Ezen szőlőkben a phylloxerának jelenléte ugyan nem észlelhető, sajnosan kellett azonban tapasztalnom, hogy a tőkék felette sűrűn vannak ültetve s részben ennek következtében, részben a tőkék közé ültetett burgonya, bab s más növények által a tőkék leárnyékoltatván, az itt a legelterjedtebben tenyésztett kadarka-szőlő meg nem érhetik, minek folytán a borok nagyrésze vörös helyett csak siller lesz.

Ezen vidéken nagyon el van terjedve azon rossz szokás, hogy a gyomlálás rendesen nem a kellő időben, hanem csak a nyár derekán eszközöltetik, mikor a szőlő fája már megfásult, a hajtások pedig igen korán csipetnek vissza, minek folytán a töke tenyészetében szenved.

Ez utazásom alkalmával a Koppély Géza ur domoszlói szőlőjében mintatelepeül kijelölt területet is megtekintettem, s örömmel győződtem meg, hogy a Maurer János borászati vándortanár által tervszerűleg véghezvitt újítások az egy méter sor- és növénytavolság betartásával eszközölt új ültetések és a vízvezető serpentin-utak jól sikerültek. Nem mulasztottam el a szőlőhegyen megjelent községi birót, jegyzőt, hites embereket a szőlőművelésnek, mint közigazdaságunk egyik jelentékeny ágának fontosságát fejtegetve, a Koppély Géza ur által nyújtott jó példa követésére buzdítani.

Domonyból a verpeléti szőlők megtekintése után július 6-án Egerbe utaztam, hol dr. Horváth Géza urral, az orsz. phylloxera-kísérleti állomás főnökével találkoztam a célból, hogy a Tárkányban nagy kiterjedést vett phylloxera-vész pusztításának meggátlása és a közvetlen szomszédságában levő egri szőlők megmenthetése céljából a szükséges intézkedések megtétele végett igényelt helyi szemlét megtarthassuk.

A megye és a város hatóságát megjelenésünkről az egri szőlőszeti és borászati egylet elnöke: dr. Vavrik Béla ur előre értesítvén, továbbá Szederkényi Nándor orsz. képviselő ur és a hegyrendőri kapitány kíséretében mindazon helyeket bejártuk, a hol a felső-tárkányi birtokosoknak szőlőjük van.

Az egri hegyekben phylloxerát még nem találtunk, Felső-Tárkányban azonban a vész nagymérvű kiterjedettsége volt észlelhető.

Itt a szolgabíró és a községi előjáróság előtt a felső-tárkányi gazdák nagy részéből összegyűlt közönség a vész tovahurczolásával járó veszélyekre s a továbbterjedés megakadályozására szolgáló módokra' figyelmeztettetett, minek folytán az érdekeltség a szénkénegezés foganatba vételét határozta el, s kimondotta, hogy idegen munkásokat szőlőibe be nem fogad, s munkásait az egri szőlőkből kitiltja.

Egerben a városházán egybegyűlt nagy közönség előtt a baj létét constatálván, az ennek megakadályozására szükséges intézkedések megtételét ajánlottuk, s erre úgy a megye törvényhatóságát képviselő alispánt, mint a város tanácsát felhívtuk; mire több irányú eszmecsere után kimondatott, hogy úgy a megyei, mint a városi hatóság a szőlők megvédésére szükséges óvintézkedéseket megtenni kötelességüknek tekinteni tartoznak.

Ugyanez alkalommal megtekintettem az egri szőlészeti és borászati egylet minta-szőlőtelepét is.

A telep négy holdnyi kiterjedésű s Eger város által oly czélből lett az egylet rendelkezésére bocsátva, hogy ott vörösbor-termelésre alkalmas szőlőfajok termesztessenek.

A telep Maurer János borászati vándortanár által kezeltetve, szép reményekre jogosít és hivatva lesz az Eger város hatósága által tervezett amerikai alanyok szaporítására kijelölt területeknek kibővítésével az azon vidék szőlészete fejlesztésére irányuló jóindulatú tevékenységnek az anyagi jólét biztosítását felölelő közvetítője lenni, ha viszont Nagyméltóságod a beültetéshez szükséges amerikai vesszőknek Eger város részére leendő díjtalan kiszolgáltatását biztosítani kegyeskedik.

Egerből Miskolczra utaztam, hol Radványi István urnak, a miskolczi ipar- és kereskedelmi kamara elnökének minta-szőlőtelepét tekinttettem meg, majd Miskolcz város alpolgármesterével értekeztem egy amerikai szaporító telep felállítása tárgyában.

Miskolczról július hó 8-án Szerencsnek vettem utamat s Legyes-Bényén Zalay István országgyűlési képviselő és Zemplénmegye közgazdasági előadójával értekeztem; 9-én pedig Kohányi Gyula gyógyszerésznek Maurer János szőlészeti és borászati vándortanár által mintatelepnak kijelölt s általa kezelt minta-szőlőtelepét tekinttettem meg, hol a talajt helyesen forgatva s több fajjal beültetve találtam.

Ugyanez alkalommal megnéztem még Ternyey Pál, gróf Lónyay Menyhért, Harkányi Frigyes és Miklós Ferencz urak hangács-zombori szőlőit is. Ez említett összes szőlőket most már nagyobb gonddal és szakértelemmel kezelteknek találtam. Különösen figyelmet érdemel

Miklós Ferencz ur építés alá vett, erjesztő kamrával is felszerelt pinceszete s igen kívánatos lenne, ha példáját minél több hegyaljai termelő követné.

Innen Tarczalra mentem az ottani m. kir. vinczellérképezde megtekintésére, hol a többek között ismét alkalmam volt meggyőződni az amerikai szőlők magból való szaporításának megbízhatlanságáról.

Egyszersmind az igazgatóval az 1885. évi általános kiállításon a képezde által kiállítandó csemeték és borok tárgyában értekeztem.

Tarczáról Maurer János vándortanár és Turján Gábor kerületi phylloxera-felügyelő kíséretében B.-Kereszturra utaztam az ottani gyanus szőlők megvizsgálása végett.

Itt először gróf Falkenheym Gyula osztrák földművelési miniszter ur ő nagyméltóságának mintegy 60 katasztrális hold kiterjedésű őszlőjét tekintettük meg, hol a megkezdett újításoknak feltűnő szép eredményét nyílt alkalmunk látni. Az ugynevezett kisaludi hegy délnyugatnak fekvő részén mintegy 10 katasztrális holdnyi teljesen ép és egészséges olaszrizling-ültetést találtunk. Ezen rizling-ültetés s az évi termés eredménye kétségkívül el fogja oszlatni azon széles körben elterjedt balvéleményt, hogy a hegyaljai bor jellegének meg nem felelő más fajú szőlők a hegyalja síkföld területén sikerrel nem tenyészthetők s ennek megkísérlése is csak hiába való munka.

Ennek megczáfolása czéljából bátor vagyok az 1877-ben Birli tiszttartó által ültetett 2 és fél katasztrális hold olaszrizling szőlőre vonatkozó következő adatokra hivatkozni. Ezen szőlő évi termése a következő mennyiséget és pénzértéket tünteti fel:

1879-ben, vagyis a beültetéstől számítva harmadik évben, első	termés 12 gönczi hordó (130—140 liter) 38 frtjával . . .	456 frt,
1880-ban 12 hordó 100 frtjával		1320 »
1881-ben 44 » 26 »		1144 »
1882-ben 37 » 45 »		1665 »
1883-ban 55 » 70 »		3850 »
5 év alatt összesen 160 hordó		= 8435 frt.

Ha ezen 8435 frtnyi nyershozadékból az ültetési költséget levonjuk, mely holdankint a kimutatás szerint 350 frtot, vagyis 2 és fél holdnál 875 frtot tett ki, a tiszta bevétel 7560 frt marad. Ebből még levonva műveltetési költségek fejében holdankint egy évre 100 frtot, vagyis 2 és fél hold után 7 évre (1877-től 1883-ig) 1750 frtot, marad tiszta hozadéku 5810 frt. Ha ezt 7 évre elosztjuk, a két és fél hold szőlő egy évi tiszta hozadéka átlag 830 frt, vagyis egy holdé 332 frt. Ha pedig az első két évet elhagyván, csak a tényleg termő 5 évet vesszük

számításunk alapjául, az 5 évi hozadékból átlag egy holdra 464 frt esik, a mi mindenesetre igen szép eredményt mutat.

Ezen szőlő szomszédságában gr. Wolkenstein szőlője gyanusnak tűnven fel, azt szintén megtekintettük, azonban phylloxerát itt sem lehetett felfedeznünk. Ezen szőlő termőképességének hanyatlását a kellő művelés hiányának és az egész szőlőben észrevehető gyökérpenésznak kell tulajdonítani.

Még ugyanezen napon, július hó 10-én, S.-A.-Újhelyre utazván, ott dr. Hornyay Ferencz ur galambosi és szárhegyi szőlőit, továbbá dr. Horváth Endre orvos urnak az Oremus hegyen levő minta-telepét és herczeg Windisch-Grätz Lajos szőlészetét tekintettem meg, Horváth András szőlőbirtokos mintatelepének megtekintésére azonban már időm nem maradt. Ugy dr. Horváth Endre orvos, mint dr. Horváth András ur az újítások keresztülvitelére, mint e vidéken úttörők jó példával járnak elől s remélhető, hogy az általuk elérhető eredmények a sátor-alja-újhelyi szőlőbirtokosok közül szőlőik átalakítása és jövedelmezőbbé tételére többeket is buzdítani fognak.

Július 11-én Szöllőskére utaztam gróf Andrássy Gyula ő excellenciája szőlőinek megtekintése végett. Ezen körülbelül 90 katasztrális holdat tevő szőlő kezelését Mathiász János szakszerűen vezeti s az 1881-ben közbenjárásom folytán megkezdett újításokat meglepő sikerrel vitte keresztül.

Különösen figyelemre méltó itt azon több holdra terjedő szőlőterület, mely zöldhajtások útján szaporított 110 féle legkitünőbb csemegefajjal van beültetve. Ennek két éves tőkái már ottlétem alkalmával bő termésre nyujtottak kilátást. Különösen dicséretet érdemel egy nagy tábla chasselas, e felett egy kisebb tábla furmint és egy tábla 1884. évi ültetésű olasz-rizling.

A régi szőlő, a benne volt rosszabb fajok kiirtatván, erdei gyepfölddel lett meghordva és nagyrészen megifjittatván, a szakszerű szőlőművelés példányképeül szolgálni van hivatva.

Általában gr. Andrássy Gyula ő nagyméltósága ezen szőlőjében szerzett tapasztalataim arról győztek meg, hogy ezen szőlő nemcsak a hegyalján, hanem az egész Magyarországon a legszebb és legnagyobb szakértelemmel kezelt szőlők egyike lesz, minélfogva kedves kötelességemnek tartom kiemelni, hogy a nemes gróf nemcsak a politikai téren szerzett elévülhetlen érdemeket, hanem e mellett közgazdaságunk egyik igen fontos ágának, a szőlészetnek emelése körül is követésre méltó példaadással működik közre.

Július hó 12-én Szikszóra folytatván utamat, itt először a reformatus egyház tulajdonát képező szőlőt tekintettem meg Turján Gábor

phylloxera-kerületi felügyelővel, a községi előljáróság és több érdekelt szőlőbirtokos jelenlétében. Ugy itt, mint néhány más szomszédos szőlőben is sajnosan voltunk kénytelenek a phylloxera jelenlétét constatalni. Legnagyobb mérvben inficiálva találtuk gróf Csáky László ur szőlőjét, miből azt lehet következtetni, hogy ide Szendrőből lett a phylloxera áthurcolva, ezen szőlőből pedig a szőlőmunkások által vitetett át a református egyház szőlőjébe.

Julius 17-én a budai vinczellérképezde igazgatójával s növendékeivel együtt megtekintettem Fromm Antal kertészeti telepét, majd Benkő Kálmán gellérthegyi szőlőtulajdonossal a szőlőjében fellépett phylloxera gyéritése tárgyában értekeztem.

Julius 24-én a tarczali vinczellérképezde zárvizsgáján jelentem meg.

Julius 25-én megtekintettem az istvántelki amerikai telepet.

Julius 26-án Nagyméltóságodtól az aszódi javító-intézettel kapcsolatban létesítendő szőlőtelep helyszíni szemléjének megtartása, tervének elkészítése s a berendezésre vonatkozó javaslataim megtételére vonatkozólag nyert kiküldetésemnek eleget teendő, Aszódra utaztam.

Julius 28-án a kecskeméti állami szőlőtelep munkálatai felülvizsgálása végett Kecskeméten voltam.

Ugyanezen év július hó 30. és 31-én a ménesi m. kir. vinczellérképezde zárvizsgáinak megtartása végett Ménesre utaztam, mely alkalommal Kohn H. és fia ménesi nagyborkereskedő czég szép rendben talált pinczészetét, továbbá a phylloxera által inficiált arad-hegyaljai, ó-világosi szőlőket, valamint Atzél Péter ur magyarádi új szőlőültetéseit s a magyar bortermelők országos szövetkezetének Paulison felállított erjesztő-helyiségét is megtekintettem.

Első nap, vagyis július hó 30-án a ménesi vinczellérképezde igazgatójával az ó-világosi inficiált szőlőket s a magyarádi újból fel-fogott s ültetett Atzél Péter-féle szőlőket jártam be, mikor is a legnagyobb sajnálattal kellett tapasztalnom, hogy mivel az út mentén egymással szoros kapcsolatban levő szőlők több helyen vészfoltokkal megszagatva vannak, a vész valószínűleg nemsokára Magyarádon s Pankotán is fellép.

Ki kell emelnem a szőlészet újításán e vidéken törhetlen erélyvel működő Atzél Péter ur érdemeit, kinek — tekintettel a mindjobban terjedő vészre — sajnálatomra bár, azon tanácsot kellett adnom, hogy a mig elegendő amerikai alanyokkal nem rendelkezik, a hazai fajokkal való tovább szaporitást szüntesse be, miután a szénkénnel való és költséges gyéritésre talaja nem mutatkozik elég alkalmasnak.

Egyszersmind ugyanezen alkalommal az arad-hegyaljai szőlő-

birtokosoknak a phylloxera-védekezés céljából már régebben megindult, de a vélemények megoszlása folytán mind ez ideig eredményre nem vezetett mozgalmáról is informáltattam magamat, mely információk alapján szerencsém volt Nagyméltóságodhoz annak idején benyújtani a kérdés megoldására vonatkozó, Nagyméltóságod által el is fogadott javaslataimat.

Következő nap megtekintettem a magyar bortermelők országos szövetségének igen ügyesen és célszerűen berendezett erjesztő-telepét. Csak sajnálni lehet, hogy ezen telep, a termelők nem lévén abban a helyzetben, hogy terményeiket bizonytalanra oda kölcsönözzék, maga a szövetség pedig viszont nem rendelkezvén pénzzel, hogy borokat vásároljon: anyagi akadályok miatt már ekkor is működés nélkül állott.

Augusztus hó 1-én a nagy-enyedi vinczellérképezde zárvizsgáján vettem részt, majd Fekete Pál szőlészeti és borászati vándortanár kíséretében ezen hó első felében. Erdély nevezetesebb szőlői megtekintése céljából tettem egy nagyobb körutat.

Ezen körútam alkalmával augusztus hó 5-én dr. Kein Adolf medgyesi földbirtokosnak mintegy 12 katasztrális hold kiterjedésű és Fekete Pál szőlészeti és borászati vándortanár által kezelt medgyesi szőlőjét is megtekintettem s ott örömmel volt alkalmam tapasztalni, hogy a vízlevezetőül és közlekedési útul szolgáló szakértő mérnökök igénybe vételével helytelenül elkészített szerpentin-út, a czélnak megfelelőleg helyesített kiépítése igen célszerűen vezetett keresztül, a miért az ezt elkészítő Fekete Pál vándortanár dicsérettel elismerést érdemel.

A szőlőt illetőleg ennek ritkás helyeit, valamint a hibás mérnöki kijelölés folytán útaknak fentartott, de e célra fel nem használt területeket a kecskeméti telepről hozott egy éves gyökeres olasz rizling vesszőkkel igen szépen beültetve találtam.

A tulajdonost a szőlőművelést illetőleg megkezdett helyes úton való továbbhaladásra szóval is bu ditván, azon javaslatot tettem neki, hogy szőlőjét a talaj, éghajlati s egyéb viszonyoknak legjobban megfelelő csemege- és borfajokkal leendő beültetése végett alakíttassa át. Ezen újjáalakítás rendszeresen fordákra osztott táblákban lenne keresztülviendő.

Ugyancsak augusztus hó elején gróf Eszterházy István szép reményekre jogosító és már is mintatelepül kijelölt szőlőit vizsgáltam meg.

A gróf Eszterházy István alsó-bajomi szőlészete részben még régi, jelenleg átalakítás alatt álló, részben már új ültetvényekből áll, melyek között a rajnai rizling viszi a főszerepet. A jövő 1885 évre legalább

6—8 kataszteri hold jó minőségű telepnek carbenet és oportóval beültetése lett a tulajdonos által tervbe véve, mely ültetéshez a szükséges előkészületek már a folyó év őszen foganatba vétettek.

A pincze szintén épen jelenleg van átalakítás alatt s általában ő méltósága mitsem mulaszt el, hogy szőlészete és pinczészete mihamar a Paget és báró Apor-féle pinczészetek és szőlészetek mellé sorakozhassék, mire vonatkozólag szives volt kikérni az én nézeteimet is, szőlőinek folyamatban levő berendezési munkálatait pedig az Erdély hirnevesebb szőlői megteremtésében számos érdemeket szerzett Fekete Pál vezetésére bízta.

Meg kell még emlitenem, hogy a jó és könnyű közlekedés biztosítására itt is egy sikerült serpentin-út készítettetett. A mi a borokat illeti, az új ültetvényekben termelt borok, különösen a rajnai rizling igen jók, s méltán versenyeznek a többi erdélyi hires rizlinggel.

Innen Dicső-Szentmártonba utaztam, hol a megye hatósága és a gazdasági egyesület több tagjával magamat érintkezésbe tettem. Itt gróf Haller Jenő gazdasági egyesületi elnök ur reám nézve kedves benyomású dicsérő nyilatkozattal emelte ki Fekete Pál szőlőszeti és borászati vándortanárnak az erdélyi szőlőszet helyes fejlesztésére irányuló tevékenységét.

Dicső-Szentmártonból Paget János gyéresi lakos nagybirtokos szőkefalvi szőlőit megtekintendő, Szőkefalvára rándultam. Erre vonatkozólag a következőket van szerencsém tisztelettel jelenten:

Boldogult br. Kemény István után Paget volt az első, ki a külföldi hirnevesebb fajok meghonosításával kísérleteket tett. Báró Kemény István az 50-es években a rajnai rizling meghonosítását kezdte, Paget pedig a 60-as évek elején a fehér bort termő fajok közül a sauvignon és semillon blancot, a rajnai rizlinget, a vörös bort termők közül pedig a carbenet franc és sauvignon, merlot, verdot és malbec meghonosítója lett.

Alapos és türelemmel véghez vitt érdekes kísérletei, melyeket különösen vörös borokkal ejtett meg, azon felfedezésre vezették, hogy $\frac{1}{4}$ rész carbenet franc, $\frac{1}{2}$ rész carbenet sauvignon és $\frac{1}{4}$ rész merlot egybeházasítva együtt érlelés által a bordeauxihoz tökéletesen hasonló vörös bort ad. A későn érő verdot és a keveset termő malbec pedig az erdélyi viszonyoknak meg nem felelvén, ezek tenyésztésével végleg felhagyott.

Végül kiemelendőnek tartom a szőlőknek helyes beültetését és közlekedésre s a viz helyes levezetésére szolgáló serpentin-utakat, melyek Fekete Pál vándortanár vezetése alatt s közreműködésével készítették, továbbá a kifogástalan pinczét és erjesztő kamrát.

Ezen körutam alkalmával megtekintettem Fekete Pálnak a királyhágóntúli kerület szőlőszeti és borászati vándortanárnak szőkefalvi szőlőjét is, melynek beültetését, nevezett vándortanár 1877-ben kezdte meg s a legnagyobb szorgalommal s valóban példaszerűleg vitte keresztül, úgy hogy ma már mintegy 10 kataszteri holdnyi, több finom csemege- és bortermelőfajjal igen szépen beültetett és karikás művelés mellett kezelt szőlővel rendelkezik, a mely egy közlekedési úton és vízlevezetőül szolgáló s kiváló finom gyümölcsfákkal szegélyezett serpentinúttal van ellátva.

Fekete Pálnak ezen különös szakértelemmel kezelt szőlőjéből, valamint az említett körutam alkalmával egyebütt tett tapasztalataimból a legnagyobb elismeréssel volt alkalmam nevezett vándortanárnak a szőlőszet terén kifejtett munkás szorgalmáról és az e terén szerzett érdemeiről meggyőződni, a mit különben már gr. Haller Jenőnek a kisküküllőmegyei gazdasági egyesület elnökének és Gerendy István egyesületi alelnökének közbenjárása folytán Dicső-Szentmártonban a tekintélyesebb földbirtokosok és szőlőtermelők részvétele mellett megtartott gazdasági közgyűlés is kellő elismerésben és méltánylásban részesítette nevezett vándortanárt, mint Erdélyben a helyes szőlőművelés és telepítés megteremtőjét üdvözölvén.

Tekintettel arra, hogy a hazánk különböző vidékein való termesztésre ajánlott szőlőfajok jegyzékében elősorolt csemegefajok közül: a Madelaine Angevine, Madelaine Royal, Precoce de Malingre, Chasselas rouge royal, Passa-Tutti, Chasselas Napoleon, Muscat d'Alexandria blanc és genuai zamatos a kecskeméti telepen egészen hiányzanak. Fekete Pál azonban szőkefalvi szőlőjében mindezen fajú szőlőkkel rendelkezik s ezekből néhány ezer darab vesszőnek ezrenként egyre-másra 8 frtjával, illetőleg az olasz rizlingnek 5 frtjával leendő átengedésére hajlandónak nyilatkozott, bátor voltam Nagyméltóságodnak ezen vesszőknek a kecskeméti telep részére leendő megrendelését javaslatba hozni, mely javaslatom folytán 13 fajból, összesen 89,500 darab vesszőt tőle meg is rendeltetett.

Nem mulaszthatom még el, hogy ki ne emeljem Fekete Pál vándortanár igen szép gyümölcsös-kertjét is, a mely az illetőnek a gyümölcsészet terén már régóta, még vándortanárrá történt kinevezése előtt és folytonosan a legnagyobb szorgalommal kifejtett szakértelméről tesz tanubizonytságot.

Ugyanezen körutam alkalmával megtekintettem báró Apor Károly marosvásárhelyi kir. ítélőtáblai elnök s a maros-tordamegyei gazdasági egyesület elnökének tófalvi szőlőszetét és pincészetét is.

A báró Apor Károly ur ő méltósága tófalvi szőlőszete mintegy

22 kataszteri holdra terjed s rajnai rizlinggel van beültetve. A szőlő már meglehetősen régi ültetés, kitűnő karban tartatik s dicsőre méltó művelésben részesül. Ezenkívül az új ültetésű olasz rizling és carbenet táblák is igen szép fejlődést mutatnak. A szőlők czélszerű szerpentinutakkal vannak ellátva, egy szóval az egész szőlő igazi mintaszerű berendezést mutat.

Ugyszintén az uradalom gyümölcsöse és konyhakertjére is nagy gond van fordítva, a mellett a méhészet is egy ügyes német méhészt vezetője alatt több pavillonban kiterjedten üzetik. A tulajdonos a mellett komlótermeléssel is foglalkozik és a régi karós, valamint az új drót-míveléssel egybehasonlító kísérleteket tesz.

A mi a borokat illeti, ezek az uradalom részben saját, részben bérelt pinczéiben igen nagy készletben vannak felhalmozva és jó részben ó-borok, melyek között 20 éves rajnai rizling is van. Minőségük jó, kezelésük okszerű, miről az is tanuskodik, hogy a borokból az udvar szükségletének fedezésére is szoktak szállítani, legfeljebb a boroknak oly sokáig tartó ászokolása ellen tehető kifogás, a mi ugy a borok minőségére, mint értékesítésükre nézve határozottan hátrányos.

Ezen körutam alkalmával augusztus hó elején a Szatmár sz. kir. városának phylloxera által megtámadott szőlőit s a város által mintatelepül kijelölt szőlőterületet is megtekintvén, erre vonatkozólag a következőket van szerencsém Nagyméltóságodnak jelenteni:

Szatmár város határában a phylloxera először 1879-ben Vajay Károly szőlőjében lett konstatálva; később annak fellépése Vajay Gábor és Lengyel Endre „Előcséri“ nevű szőlőjében, majd a „Középhegyen“ Szőnyi Ferencz, Kós Márton, Jó Antal, Fraknó János és Ambrózy Gáspár szőlőjében észleltetett. A veszély konstatálása után a város közönsége az irtást kérelmezvén, az el is rendeltetett s az irtási munkálatok vezetésével Nagy Vincze nyugalmazott elemi iskolai igazgató bizatott meg. Nagy Vincze a védekezési munkálatokat lelkiismeretesen egész odaadással és szinte csodálatra méltó sikerrel vitte keresztül, úgy hogy az infectió ugyanazon területre localizáltatott, a melyen az a védekezés megkezdésekor találtatott. Ezért Nagy Vincze méltán elismerést és dicsőretet érdemel s az általa eddig követett irtási eljárás folytatása mellett a veszély tovább terjedése és a már megtámadott szőlők elpusztulása hosszú időn át megakadályozható lesz s a szatmári tanári kar folytonos vizsgálódásai e tekintetben egészen megnyugtatólag hatnak a kedélyekre.

Nem lesz talán érdektelen itt megemlíteni, hogy az említett szatmári inficiált szőlőkben a gyérités gépek nélkül történik s a megfelelő adagokra már előre elosztott szénkéneg csupán egy egyszerű bá-

dog cső segélyével öntetik be a talajba s ezen eljárás igen jónak bizonyult.

A munkáltatásnál ez ideig kevés gond fordítottatott arra, hogy a szőlőmunkás saját szerszámai nélkül lépett volna a szőlőterületre, ha tehát a baj más parcellákban is jelentkezni fog, ez egyedül az óvintézkedések kellő meg nem tartásának lesz tulajdonítható, mert a repülés útján való terjedésnek a zöld gyérités gátat vetett.

Tekintettel arra, hogy a phylloxera-vész által a Szatmár közelében fekvő falvak közül is már többeknek szőlői inficiálva vannak, nevezetesen Kraszna-Bélteken négy helyen, összesen $2\frac{1}{4}$ hold, továbbá Dobrán négy helyen $4\frac{1}{4}$ hold, Sándorfalván a szőlők közepén 100 négyszögöl területen, sőt Szakas nevű községben konstatálva van a phylloxera, mely utóbb említett község a Szatmárral határos és 600 hold szőlővel bíró Erdődhez legközelebb fekszik, nehogy a vész onnan terjedjen át a szatmári szőlőkbe, Szatmár város közönségének óhajtása az volt, hogy ezen inficiált területek is a nálunk követett és minden tekintetben kitünőnek bizonyult eljárás szerint kezeltesenek. Azon esetre, ha a megye közönsége ezt óhajtaná, a védekezés vezetésével itten is Nagy Vincze lenne megbizandó.

E tárgyban Galgóczy József járási szolgabíróval akarván értekezni, Erdődre utaztam és meglepetéssel értesültem tőle, hogy az elősorolt községekben a phylloxera elleni védekezést illetőleg még semmiféle intézkedés nem történt, mert a veszély létezése a szolgabírónak még tudomására nem jutott.

Ennélfogva a kellő utasításokat megadván, felhívtam a szolgabírót hogy a szükséges zárlati intézkedéseket a helyszínén mielőbb tegye meg s a szőlőbirtokosokat a veszély nagyságára és pusztító erejére figyelmeztesse s nekik a szénkénnel való gyéritést ajánlja, kilátásba helyezvén a Nagyméltóságú földmivelés-, ipar- és kereskedelemi ministerium támogatását is.

A mi pedig a gyéritési eljárást illeti, a Kraszna-Béltek és vele szoros összeköttetésben álló többi községek szőlőire nézve is a Szatmáron követett és fent említett eljárást, mint a célnak legjobban megfelelőt leginkább ajánlhatom, mert annak igazán példászerű hatásáról személyesen is volt alkalmam meggyőződni, míg ellenben Peéren az ott egyidejűleg fellépett infectio ellen helytelenül célba vett védekezés eredményeiben a szatmárit még csak meg sem közelítette, sőt az ottani szőlőhegy egészen tönkre ment.

Máriássy Antal kerületi phylloxera-felügyelőt ntasítottam, hogy a zárlati intézkedések megtételéhez igényelt és egyéb utmutatások megadása végett magát az erdődi járási szolgabíróval tegye érintkezésbe.

A mi a Szatmár sz. kir. város közönsége által mintatelepül megvásárolni kívánt, mintegy két holdnyi szőlőterületet illeti, ezt személyesen megtekintettem és azt találtam, hogy az a czélnak megfelelő lenne. Ennélfogva a városi hatóság által egybehívott értekezleten a szükséges felvilágosításokat és utbaigazításokat megadtam s ezen telepnek ellenálló amerikai alanyokba oltott s a hazai szőlőnévjegyzékben minden borvidék részére ajánlott olasz rizling, Sauvignon és Semillon fehér, ovábbá oportó, burgundi és carbenet veres-fajokkal leendő beültetését és eke-művelés alá vételét melegen ajánlottam. Bent a városban pedig alkalmas immunus területéről szerzett amerikai alanyoknak szaporítása czéljából egy szőlőiskola felállítását hoztam az érdekeltségnek javaslatba.

Augusztus 9-én az érdiószegi vinczellérképezde s az itt megtartott vándortanári tanfolyam zárvizsgáin voltam jelen s innen a kólyi fertőzés érintésével a kiséretembe vett Guzmán Dénes vándortanárral augusztus hó 12-én Margittára utaztam s ott a Szent-Benedek-rendi apátság szőlőit tekintettem meg s örömmel láttam ott, hogy az 1884. évben Guzmán Dénes szőlőszeti és borászati vándortanár közvetítésével Kecskemétről nyert 1000 db. gyökerező oportó-vessző 1 m. sor- és tőketávolságra ültetve, szépen megfogant és jól fejlődött.

Az uradalom intézőjétől, főtisztelendő Barthossy Gottfried urtól értesültem, hogy az uradalom a szőlőket ekeművelés alá vétetni és fokozatosan átalakíttatni hajlandó s ezért az 1885-ik évre 1000 db. olasz rizling, 1000 db. carbenet, 1000 db. burgundi és 500 db. York-Madeira gyökerező vesszőknek részére leendő kiszolgáltatását kérelmezte.

Augusztus 13-án a phylloxera által megtámadott szőlők megtekintése végett Peérrre utazván, itt a legnagyobb sajnálattal kellett meggyőződnöm, hogy daczára a mindjárt a phylloxera felismerésének első évében alkalmazott szigorú zárlat és gyéritési eljárásnak, Peéren és környékén már az összes szőlők inficiálva vannak s azokat rövid idő alatti végpusztulás fenyegeti.

A mi az amerikai szőlőszaporítás czéljából bérelt 3 holdnyi Serly-féle szőlőterületet illeti, ebből az 1884-ik évben $1\frac{1}{4}$ kataszteri hold Riparia Sauvage vesszővel ültetett be és ezen ültetés otlitémkor szépen fejlődött. Az ezen ültetés alatt, oltási czélokra létesített riparia-ültetés s az e mellett ültetett sima vesszők 15—20% hijával szintén megfogantak.

Ez alkalommal arról győződtem meg, hogy az amerikai szőlőszaporító telepnek Peéren való elhelyezése czélszerűnek nem tekinthető, a mennyiben ezen község úgy a vasuttól, mint minden élénkebb forgalmú várostól távol fekszik s e mellett még közlekedési utjai is

nagyon rosszak s a fuvar és szállítási költségek igen nagyok. Ennélfogva a tőkéknél az ottani telepről való elszállítása gyakran nehézségekkel jár s a telepnek az érdeklődő közönség általi megtekintésére pedig — a hozzáférhetés nehéz és költséges voltánál fogva — alkalom nyújtva kellőleg nincsen. Ennélfogva ezen telepnek Nagy-Károlyba vagy Tasnádra leendő áthelyezését voltam bátor javaslatba hozni, a mely javaslatomat Nagyméltóságod kegyesen elfogadván, az e tárgyban szükséges tárgyalások még az 1884. év őszén megindítottak. Ezek eredményei már az 1885. évre vagyis ezen jelentésem keretén kívül esnek.

Augusztus 18-án a budai képezde zárvizsgáját tartottam meg.

Augusztus 20-án az istvántelki amerikai szőlőtelepet látogattam meg, hol épen akkor dr. Horváth Géza és Molnár István urak által az ott kiültetve levő szőlők fajazonosságának megállapítása foganatosított s egyszersmind különféle francia szőlőkkel stb. kapálási kísérletek is tétettek.

Szeptember 5-én Székesfehérvárra, innen visszatérve 8-án a farkasdi telep termése állásának megtekintése végett Farkasdra utaztam.

Székesfehérvárt sajnálattal kellett tapasztalnom, hogy az ottani amerikai szőlőszaporító telepen az 1884. év tavaszán megindított oltási kísérletezések a várható eredményre nem vezettek, sőt az eredmény igen silány lett, mert az oltások 3°/_o-a sem fogamzott meg. Ez alkalmából tett felterjesztésemben ismételten voltam bátor javasolni, hogy az oltások jövőre szakképzett egyénekre, t. i. a vinczellér-képezdek igazgatóira s a borászati vándortanárokra bizassanak.

Szeptember 10-én a pozsonyi szőlészeti és kertészeti iskola zárvizsgáján jelentem meg s az itteni berendezési munkálatokat szemléltem meg.

Szeptember 14-én a budai vinczellér-képezde szőlő- és gyümölcs-telepének szemléjét ejtettem meg.

Szeptember 17-én a kecskeméti állami szőlőtelep telekkönyvezési munkálatainak elintézése végett a ministerium képviselőjében Kecskeméten jelentem meg.

Szeptember 20-án Kremer Fülöp országos főpinczesterrel a Nógrádmegyében fekvő s a Kossuch János-féle nagykereskedő cég tulajdonát képező Katalin üveghutát tekintettük meg, hol igen kellemben voltunk meglepetve a mindenütt észlelhető csin és czélszerűség felett.

A gyár forgalma s kiterjedéséről fogalmat adhat, hogy a gyártelep állandóan 230—300 különféle munkást s 62 lóerejű gépezetet foglalkoztat.

Műkemenczei gázfűtésre vannak berendezve; a gyár évi termelése.

3—4 millió db. különféle üvegáru. A huta el van látva elemi fiu- és leány-háztartási leányiskolával, továbbá egy „Társ-szekrény“ című segélyegylettel. Gyári főtelepe Budapesten, vámház-körut 6. sz. a. van.

Ugyanezen alkalommal Füleken Coburg herczeg uradalmi igazgatójával is értekeztem egy a főherczegi uradalomban felállítandó szőlőtelep ügyében

Szeptember 25-én a Grossmann-féle gépgyár helyiségeit tekintetem meg, hogy a gyár által készített szüretelési eszközöket megbiráljam.

Az 1884. évi szeptember havának végén Fehértemplomba utaztam, a fehértemplomi lakosság által elpusztított szőlők helyett új szőlőültetés céljából a kincstártól átengedni kérelmezett Wracserogaj nevű 1000 holdnyi kincstári homokterület megtekintése végett.

Az ottani viszonyok figyelembe vétele mellett ezen területnek a fehértemplomi lakosok közt leendő kiosztására nézve következő feltételeket voltam bátor javaslatba hozni:

1. Fehértemplom hatósága, egy felügyelő-bizottsággal az élén vezetné a fent nevezett földterület kiosztása, betelepítése és egyéb alább kijelölt kötelességnek pontos végrehajtását.

2. Ezen bizottságban, mely a városi szőlőművelési egyesület elnökének elnöklése alatt annak két tagjából, a város által a képviselő testület kebeléből kiküldendő két tagból és ottani két szőlőbirtokosból áll, a kormány — földművelési ministerium — magát megbizott közege által képviselteti.

3. A kiosztásnál részesülhetnek mindazon fehértemplomi szőlőbirtokosok, kik ezt az alább megállapítandó feltételek mellett kérelmezik,

4. A kiosztásnál követendő arány tekintetében megállapittatik, hogy minden egyes birtokos tényleg birt szőlőjének az arányában részesülhet, oly módon, hogy a kiosztandó terület annyi egyenlő parcellára osztatik, a hány katasztrális holdat a fehértemplomi szőlőbirtok magában foglal.

Minden birtokos legfeljebb annyi ily parcellát nyerhet, a hány katasztrális hold szőlővel az illető tényleg bir. Például ha a fehértemplomi szőlőbirtok 4000 holdat tesz s az átadandó terület 1000 hold, akkor minden katasztrális hold szőlő birtokosának 400 □ölnyi parcellára van részesülési joga.

Bátor vagyok megjegyezni, hogy fehértemplomi szőlőbirtok alatt nemcsak a szorosán vett városi határban fekvő területek értendők, hanem a közvetlen szomszédos községek határában fehértemplomi bortermelők által birt szőlőterületek is.

5. A ki a kiosztásnál részesülni kíván, kötelessége a nyert terület sző-

lővel való beállítását haladék nélkül megkezdeni és a nyert terület nagyságához képest, az egész területet bizonyos rövid záros határidő alatt, legkésőbb azonban 5 év alatt, egészen szőlővel beállítani.

A mint a terület teljesen be van állítva szőlővel, a tulajdonjogi átíratás az illető nevére telekkönyvileg keresztül vitethetik.

A nyert terület elidegenítése teljes beállítás és tulajdonjogi bekebelezés előtt tilos.

A ki a nyert terület beállítását egy év alatt meg nem kezdi, vagy legfeljebb 5 év alatt be nem fejezi: birtoklási jogától a felügyelő bizottság javaslatára megfosztatik és a birtoklási jog más jelentkezőre átruháztatik.

Az átadandó területen jelenleg fennálló faültetvények épségben fentartandók, legalább addig, míg a nyert területen álló fák számának megfelelő számú gyümölcsfa nem állítatik be, s ezen fák a jelenleg ott levő és kiirtandó fák nagyságát el nem érik vagy legalább a szélfúvások ellen hasonló védelmet nyújtanak.

A szőlőművelés technikai részletei tekintetében, ugymint az ültetendő szőlők faja, az ültetés módja, sor és tőketávolság s a művelési mód egyéb részletei tekintetében a birtokosok a hazai fajok terjesztését felölelő útmutatáshoz alkalmazkodni kötelesek lévén, a felügyelő bizottság ellenőrizi, hogy a hivatkozott utasítás szerint minden egyes birtokos szőlőjét betelepítse.

Végül indítványoztam, hogy az átadandó területből egy bizonyos rész — legalább 30—40 hold — mintatelepül leendő berendezés végett a városi szőlőművesek egyletének lenne átadandó.

Nagyméltóságod közbenjárása folytán a pénzügyminister ur ő nagyméltósága a kérdéses területnek ezen feltételek mellett leendő átengedésébe beleegyezését is adta, s az e tárgyban szükséges intézkedések megtételére a temesvári kincstári uradalmi jószágigazgatóságot utasította is. A kérdés azonban ezen jelentésem keretét képező idő alatt végleg eldöntve még nem lett.

Szeptember 29-én Wény János phylloxera-felügyelővel Szerbiába utaztam a Negotin-vidéki sötétszinű vörös bort adó szőlőfajok, s az ottani szőlő és borkezelés tanulmányozása végett. Ezen utamról a III. részben volt szerencsém részletes jelentésemet előterjeszteni.

Szerbiai utamból visszatérve, október hó 6-án Farkasdra utaztam a szőlőoltási és phylloxera védekezési módok czélszerűségének megállapítása végett Nagyméltóságod által egybehívott értekezletre, melyről már szintén volt szerencsém a III. részben megemlékezni. Ugyanekkor birálat alá vétetett a Fairbanks-mérleggyár budapesti igazgatósága által kipróbálás végett bemutatott kerti kézi kapáló-eke is, a mely

szőlő- és gyümölcs-iskolák és konyha-kertek mivélésére igen alkalmasnak találtatott.

Farkasról Szendrőbe utaztam, hol egyrészlől a telep berendezésére vonatkozó felmérések felülvizsgálatát ejtettem meg, másrészlől pedig a szüretnek miként leendő megtartása tárgyában intézkedtem s egyszersmind a gyérités által fentartott régi szőlő termésének minőségéről is meggyőződést szereztem. A szénkénegezett 2 hold kiterjedésű régi szőlőt aránylag igen jó karban találtam s ha a szőlő a kedvezőtlen időjárás folytán nem rohadt volna annyira, igen szép termést adott volna, ugy hogy már ekkor teljes meggyőződést szereztem arról, hogy jobb minőségű talajon álló, a phylloxera által még teljesen el nem pusztított szőlőink a kellő szakértelemmel keresztülvitt szénkénegezés által teljesen fenttarthatók lesznek legalább addig, míg amerikai alanyokra ojtott európai tőkékkel képesek leszünk beállítani inficiált szőlőinket s e meggyőződésem azóta a tények által csak megerősödést nyert.

Október hó 13-án a székesfehérvári oltási tanfolyamra utaztam, miről már fentebb a III. részben volt szerencsém jelentést tenni.

Október 19-én özv. gróf Ráday Gedeonné ő nagyméltósága ikladi szőlőtelepét tekintetem meg, hogy az ott szénkénegezett szőlők terméseredményéről tudomást szerezzek, honnan 20-án dr. Wirth Miksa osztrák nemzetgazdász nagyváradi terjedelmes s helyes irányban fejlesztett szőlői üzemtervének elkészítéséhez megkivántató helyszini szemlének megtartása végett Nagyváradra utaztam. Erről a következőket vagyok bátor jelenteni.

Dr. Wirth Miksa úr említett szőlője 58 cat. hold kiterjedésű s a mostani tulajdonos által Puvkinvous Sownel londoni lakossal együtt 1881. október 17-én a bécsi osztr. földhitelintézetlől vétetett meg.

Az új tulajdonosok célja az volt, hogy a hanyag s okszerütlen művelés folytán nagy részben már teljesen terméketlenné lett földterületen levő vén tőkéket kidobván, azok helyett a helyi viszonyoknak leginkább megfelelő szőlőfajokkal telepítsék be s ha alkotásaikon végig tekintünk, be kell ismerni, hogy e törekvésük — a cél öntudatos szem előtt tartása folytán — nagy részben, a vízvezeték helytelen alkalmazása kivételével, sikerült is s eddigi tevékenységük iránya igen jó sikert biztosítónak mondható, miután a kellő tőketávolság megtartása mellett már 4 és 1/2 cat. hold tisztafajú ültetvény telepítettett, mely ültetvény tábláiba 10,000 db. rajnai, rizling, 12,000 db. carbenet, 10,000 db. burgundi, 10,000 db. kadarka és 10,000 furmint tőke ültetett el, mely tőkék részben a telep saját szőlőiskolájában, részben a kecskeméti állami telepreől szerezettek be.

Tanácsom folytán a szőlőnek jövőben ültetés alá kerülő része részint a vi renzdes vezetése, részint a közlekedés czélszerű fentartása czéljából kényelmes serpentin úttal fog elláttatni, melynek iránya Holczer Albin végzett szőlész által már ki is jeleltetett, úgy, hogy az még a jelen évben elkészítették s mint ilyen a községek szőlőtulajdonosainak majd igen szép tanulmánytárgyul és követendő például szolgálhat.

A szőlőnek folytonos jó erőben fentartására s talajának gazdagságára szükséges trágya mennyiségéről szinte gondoskodva lett az által, hogy a nagyvárad szeszgyárban egybegyűlő trágya Dr. Wirth úr által lefoglaltatva, minden évben a szőlőtelepre hordatik.

Mindezen intézkedések, a szőlő okszerű berendezése s a czélszerű pinczei edények s eszközök beszerzésére irányuló áldozatkész törekvés s nemes előszeretet biztos kilátást nyujtanak arra nézve, hogy e szép kiterjedésű s alkalmas helyen fekvő szőlő korrektséggel felszerelt pinczéjével együtt a legszebb jövőnek néz elébe s nem sokára a vidék oly mintatelepévé fog fejleszteni, melyet a vidék tanulni vágyó szőlészei mintául választhatnak, ha a jövőben követendő termelési irány tárgyában okulni, felvilágosítást szerezni óhajtanak.

A phylloxera hovatovább rohamosabban való terjedése azonban az eddig követett iránynak megváltoztatását kívánja annyival is inkább, mert tekintettel, hogy a phylloxera jelenléte az alig 55 klmeter távol fekvő Kágya és Kóly, sőt legújabban Jankafalva és Ér-Diószeg községekben is konstatáltatott, már előre látható az idő, mikor e vészes rovar majd Nagyváradon is feltaláltatik.

Tanácsosabbnak tartván szembenemenni a veszélylyel, dr. Wirth úr azt határozta, hogy ezután betelepítendő ültetvényeit amerikai alanyokra ojtott tőkékkel állítja be; és ez volt indoka amaz elhatározásának, mely Nagyméltóságodhoz benyujtott kérvényében egy ezer gyökeres s egy ezer sima amerikai vesszőnek kérésére készteté, hogy abból egy anyaszőlőnek is megvethesse alapját, melynek nagysága 2 hold leend, kapcsolatban egy oly terjedelmes szőlőiskolával, mely az anyatelepen nvert összes vesszők szabály szerinti gyökereztetés czéljából való befogadására elégségesnek bizonyul.

Október 23-án a nagy-marosi oltási tanfolyamon voltam jelen, október 27-én az alacscai, jelentésemnek az amerikai szőlőtelepekről szóló részében részletesen ismertetett phylloxera elleni védekezési egylet tevékenységének szükségessé vált szélesebb alapokra leendő fektetése tárgyában a nevezett egylet tagjai által Alacsckán megtartott értekezletben vettem részt, melyben a tagok megtisztelő bizalma folytán az újonnan alakított, illetve szélesebb alapokra fektetett egylet elnökévé

választatván, ily minőségben intézkedtem az alapszabályok megerősítése iránt s az egyesület megalakulhatásához megkívántató száz részvény aláírása czéljából az egyesületbe belépésre buzdító felhívást intéztem a környékbeli termelőkhöz; egyszersmind az amerikai szőlőszaporító, gyökereztető és ojtó-telep, illetve iskolának kibérlendő telek megszerzése tárgyában is megindítottam a lépéseket.

Deczember 28-án Tolnay Lajos urnak, a m. kir. államvasutak vezérigazgatójának az ináncsi pusztán felállítani tervezett gyümölcs- és szőlőtelepen helyszíni szemlét tartottam. Itt azon javaslatot tettem, hogy a birtok déli részén fekvő régi szőlő kibővítésére kijelölt területnek 4 méter széles gyepes út által ketté választott egyik részébe 8-féle csemege-faj, a másikba pedig 8-féle fehér és vörös borfaj mindenikéből 500—500 tőke ültetessék el. A gyümölcsös és faiskolára nézve, melyben a szükséges terület szintén a szőlő mellett lett kijelölve, azon megállapodás történt, hogy a homokos talajra kitünőnek bizonyult fajok Kecskemétről a városi faiskolából vagy Petrovay György nagykőrösi faiskolájából szereztessenek be. Az új szőlő és gyümölcsös berendezési terveinek elkészítésére Tuss Antal vándortanár küldetett ki.

Mint a tiszteletteljesen előadottakból látni méltóztatik Nagyméltóságodnak, nem kíméltem sem időt, sem fáradságot, hogy feladatomban, a mennyire csak tőlem telhetett, megfeleljek, gyakran gyengélkedő egészségi állapotom daczára, az évnek nagy részét hivatalos utazással töltöttem, s hogy a napokat jól felhasználhassam, a legtávolabbi utakat is éjjelenként tettem meg.

Hivatalos utazásaim által igénybe nem vett időmet hivatalom székhelyén Budapesten, az utazások alatt szerzett tapasztalataimról és ezeknek folytán tett javaslataimról készített terjedelmes jelentések készítésével, az országos központi mintapincze ügyeinek intézésével, a hivatalomat nagy számmal felkereső és egy vagy más ügyben tanácsot kérő bortermelők fogadásával s a kért tanácsok és felvilágosítások megadásával, végül a borászati kormánybiztosság egyéb hivatalos ügyeinek végzésével töltöttem.

Legfőbb törekvésemet képezte mindenkor, hogy működésem által Nagyméltóságod bölcs intencióinak megfelelően, hazánk szőlészetének és borászatának erőm és tehetségemhez képest hasznos szolgálatokat tehessek s ezért Nagyméltóságod magas elismerését kiérdemeljem, mit ha csak kis részben is sikerült elérnem, minden törekvéseim és fáradozásaim gazdagon vannak jutalmazva.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy midőn ez alkalommal is mély köszönetet mondanék Nagyméltóságod azon kegyes jóindulatáért, melyel a magyar szőlészet és borászat ügye iránt viseltetni s melyben ezen gazdasági ágak érdekében tett javaslataimat részesíteni, s azoknak keresztülvitelére a módot megadni méltóztatott, — egyuttal mély tisztelettel kérjem Nagyméltóságodat, hogy azt jövőre is kegyesen fentartani méltóztassék. Csak ez esetben lehet reményünk arra, hogy a szőlőművelésben — az oly fenyegetően fellépett phylloxera-vész daczára is — minélelőbb egy oly termelési ág birtokába jutunk, mely a jelen váltságos idők közepette a hazai gazdaközönség részére egyik fő-fő jövedelmi forrásul szolgálni van hivatva.

Mély tisztelettel vagyok

Budapesten, 1885. évi május hóban

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgája

Miklós Gyula.

